



Turun yliopisto
University of Turku

YKSINASUVIEN KULUTUS

Yksinasuvien kulutuksen tarkastelu tulojen ja menojen mukaan vuosina 2006–2016

Taloussosiologian pro gradu -tutkielma
Master's Thesis
in Economic Sociology

Laatija/Author:

Juho Taskinen

514147

Ohjaajat/Supervisors:

VTT Pekka Räsänen

VTT Aki Koivula

19.01.2022

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.



<input type="checkbox"/>	Kandidaatintutkielma
<input checked="" type="checkbox"/>	Pro gradu -tutkielma
<input type="checkbox"/>	Lisensiaatintutkielma
<input type="checkbox"/>	Väitöskirja

Oppiaine	Taloussosiologia	Päivämäärä	
Tekijä(t)	Juho Tapio Taskinen	Sivumäärä	91
Otsikko	Yksinasuvien kulutuksen tarkastelu tulojen ja menojen mukaan, sekä välttämättömyyden tarkastelua Engelin lain mukaan.		
Ohjaaja(t)	VTT Pekka Räsänen, VTT Aki Koivula		

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella sitä, minkälainen kulutusrakente yksinasuvilla on Suomessa, sekä minkälaiset taustamuuttujat mahdollistavat yksinasuvien ihmisten rahatulot tai kulutusmenot. Kulutusrakenteen osalta voidaan tarkastella, että mitkä kulutusryhmät kuuluvat välttämättömyyksiin ja mitkä taas kuuluvat luksuskulutukseen yksinasuvien osalta. Välttämättömyys määritellään tässä tutkimuksessa Engelin lain mukaan, eli kun kyseisen kulutusryhmän osuus pienenee tulojen noustessa, kyse on luksuksesta. Tämän lisäksi tarkastellaan kulutusrakenteita menojen mukaan, jotta saadaan vertailukohde tuloihin.

Kyse on siis kulutustutkimuksesta, jossa tarkastellaan pelkästään kulutusta toteutuneen kulutuksen mukaan. Esittelen aluksi klassisia kulutuksen teoreetikoita sekä uudempia kulutusnäkömymiä ja teorioita, joten tutkimuksessa on kattava kuva kulutuksen moninaisuudesta. Tämän jälkeen esittelen kuluttajan kannalta ongelmallisia asioita, kuten autonomian sekä tarpeet ja halut. Näin saadaan kattava kuva koko kulutusprosessista.

Lisäksi esittelen erilaisia määritelmiä välttämättömyydelle sekä syyn sille, miksi Engelin laki on sopiva kyseiseen tutkimukseen. Tämän jälkeen esittelen vielä yksinasuvien eroavaisuuksia suhteessa muihin asuntomuotoihin, esimerkiksi hyvinvoinnin tai kulutuksen suhteen. Lopuksi vielä erittelen elämänvaiheen vaikutuksen kulutukseen, sillä yksinasuminen nähdään vain tietynä elämänvaiheena, eikä lopullisena ratkaisuna.

Aineistona tutkimuksessa on Tilastokeskuksen kulutustutkimusdata, jossa on huomioitu vain yksinasuvat. Ajallinen otos on väliltä 2006–2016. Menetelminä ovat fraktiililuokitus, kun tarkastellaan välttämättömyyttä, taustatietojen, menojen ja tulojen väliseen suhteen selvittämiseen käytetään askeltavaa lineaarista regressiota.

Tulosten osalta huomataan, että yksinasuvien osalta asumiskulut sekä ruokakulut kuuluvat välttämättömyyksiin, liikennekulut sekä vapaa-ajan kulutus taasen määritellään luksuskulutukseksi. Taustatietojen osalta taas huomataan, että jos tarkastellaan menoja tai tuloja pelkästään, valituilla vastemuuttujilla oli paljon vaikutusta, mutta kun yhdistetään tulot ja menot samaan malliin, niin vaikutukset vähenivät. Täten huomataankin se, että menojen tarkastelu ilman tulojen huomioimista voi antaa vajaan kuvan ja siksi tulot olisi hyvä huomioida aina kulutustutkimuksissa. Lisäksi tarkastelin myös kulutusrakenteen eroavaisuuksia koulutusryhmien osalta, josta huomattiin se, että korkeasti koulutetut kulutusrakente kohdistui enemmän luksukseen, siinä missä vain peruskoulun käyneiden kulutus oli vahvasti vain välttämättömyyksiin kohdistuvaa.

Johtopäätelminä voidaan todeta, että yksinasuvien kulutusrakente ei eroa suuremmista asumisyksiköistä suuressi, kenties ruuan osuus kulutuksessa ei vähene prosentuaalisesti yhtä paljon kuin isommilla kotitalouksilla. Lisäksi tulojen huomioiminen on tärkeää kulutustutkimuksessa, sillä tulot luovat kuitenkin reunaehdon sille, pääseekö osallistumaan kulutukseen. Myös koulutettujen suurempi kulutus luksukseen on merkittävää. Jatkoa varten olisikin hyvä saada laadullista tietoa siitä, onko kulutuksella taustalla jotain, kuten vaikka arvoja ja jos on, miten ne pystyvät toimimaan taloudellisten reunaehtojen kanssa, näin saataisiin kattava kuva kulutuksesta.

Asiasanat	Kulutus, välttämättömyyskulutus, yksinasuvat, yksinasuvien kulutus
Muita tietoja	

Sisällys

1	JOHDANTO	5
2	KULUTUKSESTA.....	8
2.1	Kulutus ja sosiologian klassikot.....	8
2.2	Postmodernit ja modernit kulutusmääritelmät	15
2.3	Kuluttaminen ja raha	22
2.4	Kuluttajan autonomia sekä sen ongelmat.....	25
2.5	Kulutus epätasa-arvona	28
2.6	Halut ja tarpeet	31
3	VÄLTTÄMÄTTÖMYYSKULUTUS.....	34
3.1	Välttämättömyyden määritelmiä	34
3.2	Engelin laki	38
3.3	Sosiaalisen ja fyysisen välttämättömyyden ongelmat.....	40
4	YKSINASUVAT	43
4.1	Yksinasuvien kulutus muuhun kuin asumiseen	47
4.2	Elämäntilanne ja sen vaikutus kulutukseen.....	49
4.3	Yksinasuvien ongelmat	52
5	AINEISTO JA METODIT	54
5.1	Tutkimuskysymykset	54
5.2	Aineisto	55
5.3	Muuttajat	57
5.4	Menetelmät.....	58
6	TULOKSET.....	61
6.1	Kulutus tulojen ja menojen mukaan.....	61
6.2	Aineiston kotitalouksien taustatiedot	66
6.3	Koulutus ja kulutus.....	78
7	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTELMÄT	82
	LÄHTEET.....	86

Kuviot

Kuvio 1. Kantilainen ja antikantilainen estetiikka.

Kuvio 2. Yksinasuvien keskimääräiset rahamenot ja rahatulot vuosina 2006–2016 (euroa/vuosi, vuoden 2012 rahassa).

Kuvio 3. Kulutusrakenne menojen mukaan vuonna 2006.

Kuvio 4. Kulutusrakenne menojen mukaan vuonna 2012.

Kuvio 5. Kulutusrakenne menojen mukaan vuonna 2016.

Kuvio 6. Kulutusrakenne tulojen mukaan vuonna 2006

Kuvio 7. Kulutusrakenne tulojen mukaan vuonna 2012

Kuvio 8. Kulutusrakenne tulojen mukaan vuonna 2016

Kuvio 9. Kulutusrakenne koulutuksen mukaan vuonna 2006.

Kuvio 10. Kulutusrakenne koulutuksen mukaan vuonna 2012.

Kuvio 11. Kulutusrakenne koulutuksen mukaan vuonna 2016

Taulukot

Taulukko 1. Aineiston vastemuuttujien jakaumat

Taulukko 2. Askeltavan regression tulokset koskien kulutusmenoja vuonna 2006

Taulukko 3. Askeltavan regression tulokset koskien kulutusmenoja vuonna 2012

Taulukko 4. Askeltavan regression tulokset koskien kulutusmenoja vuonna 2016

Taulukko 5. Askeltavan regression tulokset koskien rahatuloja vuonna 2006

Taulukko 6. Askeltavan regression tulokset koskien rahatuloja vuonna 2012

Taulukko 7. Askeltavan regression tulokset koskien rahatuloja vuonna 2016

Taulukko 8. Askeltavan regression tulokset koskien kulutusmenoja aineiston koko ajalta, rahatulot mukana

1 JOHDANTO

Yksinasuvien määrä vain jatkaa kasvamistaan yhteiskunnassamme, mutta kuitenkin kyseiselle ryhmälle ei anneta sitä painoarvoa, mitä kenties pitäisi. Tätä mieltä on ainakin tutkimus (Kolehmainen, Kinnunen & Lahti 2020), jossa on keskitytty siihen, miten yksinasuvien elämää kuvataan. Yksinasuvat kuvataan joko villeinä sinkkuina, jotka villisti elävät elämäänsä. Toinen vaihtoehto sinkkujen elämässä taas on kumppanin etsiminen, muita vaihtoehtoja ei ole. Sinkkujen elämän kuvaaminen keskittyy lähinnä vain siihen olettamukseen, että yksinasuminen olisi vain nuoria ihmisiä koskettava asia. Vanhemmat ihmiset ovat siis aliedustettuina, kun tarkastellaan yksinasuvia ja sitä diskurssia, joka asiaa koskettaa. Suomalaisen lehdistön käsitys yksinasumisesta ei siis ole kauhean kattava, vaan se koskettaa nuoruutta, jolloin yksinasuminen nähdään hyväksyttynä asiana, mutta kuitenkin liminaalivaiheena, josta on suotavaa päästä pois. Liminaalivaiheeseen jääminen on siirtymäriiteissä aina vaarallisin ja huonoin vaihtoehto. Ajankohtaisesta tutkimuksesta on siis jossain määrin kysymys, mutta kuitenkin ikivanhaa aihetta se sivuaa, sillä yksinasuvien määrä on kasvanut länsimaissa jo yli 50 vuotta, aina 1960-luvulta lähtien. (Kolehmainen, Kinnunen & Lahti 2020.)

Asuminen ei kuitenkaan tämän tutkimuksen aihe, vaan kulutus. Samassa osoitteessa olevien henkilöiden määrä on ainoa asia, joka varmasti yhdistää tutkimuspopulaatiota, joten siksi tämä asia nostettiin ensimmäisenä esille. Yksinasuvat on hyvin heterogeeninen ryhmä, jotka eroavat niin iän, koulutuksen kuin tulojen mukaan. Siksi tutkimuksessa ei tarkastella pelkästään sitä, että mihin yksinasuvat suuntaavat kulutuksensa, vaan myös sitä, että minkälaiset taustatekijät ovat yksinasuvien taustalla, sillä taustatekijät vaikuttavat kulutustottumuksiin sekä mahdollisuuksiin kuluttaa. (ks. Luku 4).

Kulutuksen jakautumista tarkastellaan sekä tulojen että menojen mukaan, sillä suurituloisuus ei aina tarkoita suurta kulutusta tai pienituloisuus pientä kulutusta. Tutkielmassa on tarkoituksena käyttää Engelin lakia hyväksi ja tarkastella sitä, että mihin suuntautuvat kulutus on yksinsuville välttämättömyyttä ja mikä taas on luksuskulutusta. Engelin laki tarkastelee alun perin kulutusta vain tulojen mukaan, mutta tässä tutkimuksessa tarkastella laajennetaan siten, että lain toteutumista voidaan myös tarkistaa kulutuksen mukaan.

Lain soveltaminen voi olla ongelmallista, mutta sitä sovelletaan joka tapauksessa. Engelin lakihan käsittelee alun perin vain perheitä. Kuitenkin lakia on sovelluttu muihinkin kotitalouksiin, joten sitä voidaan tässäkin käyttää hyväksi. (Niemelä & Raijas 2012.)

Tutkimuksessa tarkoituksena on tutkia sitä, mihin kulutus suunnataan. Kulutusta ei siis mitenkään arvoteta. Tutkitaan vain sitä, onko hyödykeryhmä määriteltävissä luksukseksi tai välttämättömyydeksi. Kulutuksesta ei voida kuitenkaan tehdä mitään yleistäviä johtopäätelmiä. Sillä kulutus rahalla mitattuna, mittaa vain pelkästään subjektiivista arvostusta siinä tietyssä hetkenä. Lisäksi kun kulutusta tutkitaan tulojen mukaan, niin se ei huomioi ihmisiä, joilla ei ole mahdollisuutta kuluttaa. Tutkimuksen kohteeksi siis valikoituvat vain ne, jotka kykenevät osallistumaan virallisille markkinoille. (Neurath 1978.)

Kyseinen asia ei isoa ongelmaa kulutukselle luo, mutta se, että aineistossa ei ilmene kaikkia mahdollisia tulonsiirtoja tai rahan hankinnan muotoja, kuten lainoja tai sukulaisten antamia avustuksia, luo tietynlaisen ongelman. Ongelma tulee siitä, että tällöin ei saada tietoa mistä kuluttaja kaiken kulutuspääoman saa. Kulutuspääoma kuitenkin mahdollistaa kulutukseen osallistumisen. Vaikka edellä mainittiinkin monia ongelmia, on kuitenkin syytä tunnustaa rahan valta yhteiskunnassa ja taloudellisessa toiminnassa, sekä sen ominaisuudet, rahahan on vaihdannan puhtain muoto, jolla tarkastellaan ihmisten omia intressejä ja matkaa kohti omia haluja. Siksi tässäkin ei tarkastella pelkästään rahaa itsessään itseisarvona, vaan raha on taustalla välinearvona (Simmel 59–60).

Eli kyseessä on ajankohtainen aihe, joka koskettaa noin viidesosaa suomalaisista, sillä 22 % suomalaisista asuu yhden hengen kotitalouksissa. Eli suurta enemmistöä tutkimus ei kata, mutta jos yksinasumisen trendi pysyy samanlaisena kuin se on tähän asti mennyt, niin prosenttimäärät kasvavat huomattavasti, sillä yksinasuvien määrä kasvaa huomattavasti eniten, jos tarkastelee tilastoja. Vielä 27 vuotta sitten 1994 kolmen hengen tai sitä suurempien kotitalouksien määrä oli suurempi kuin yksinasuvien. Kuitenkin tuosta vuodesta eteenpäin yksinasuvien määrä on kasvanut radikaalisti, yksinasuvia on tullut jopa puoli miljoonaa lisää. Kolmen hengen ja suurempien kotitalouksien määrä on vähentynyt samalla aikajanelalla noin 155 000 kappaleella. (Tilastokeskus 2020.)

Jos ei tarkastellaan vain kotitalouksia, eikä ihmisiä, niin kotitalouksista jo melkein puolet on yhden hengen talouksia (Tilastokeskus 2019). Kuitenkaan vanhoista trendeistä ei

voida saada varmuutta siihen, että asiat jatkuisivat myös tulevaisuudessa samalla tavalla, vaan asumiseen voi tulla monia muutoksia, jotka voivat myös vaikuttaa yksin asuvien määrän kasvamiseen tai pienemiseen (Juntto 2010, 259). Varsinkin kuluva ja edellinen vuosi ovat osoittaneet meille sen, että muutoksia voi tapahtua ja niiden vaikutukset voivat olla erittäin suuria.

2 KULUTUKSESTA

Kulutus on ollut pitkään sosiologien ja sosiologian kiinnostuksen kohteena. Ensimmäinen kulutuksesta kirjoittanut ja siitä teorioita luonut on Karl Marx, joka on hyvä tuoda esille jokaisessa sosiologisessa tutkimuksessa. Marxin kulutusteoria on hyvin lähellä välttämättömyyskulutusta ja siihen liittyviä teorioita ja näkemyksiä, mutta samalla Marxin kulutusteoriaan kuuluu oleellisesti myös osviittaa siitä, miksi teollistuneesta yhteiskunnasta on tullut myöhemmin nykyään hyvin paljon puhumamme ja tutkimamme kulutusyhteiskunta.

2.1 Kulutus ja sosiologian klassikot

Marxin kulutus jakautuu kahteen erilliseen määritelmään työläisen osalta. Kulutusta on sekä henkilökohtaista että tuottavaa kulutusta. Tuottavan kulutuksen pääosassa ovat työläinen ja työnantaja, Marxin retoriikassa siis kapitalistin ja työläisen suhde. Jatkossa käytämme sanaa kapitalisti Marxin teorian mukaisesti. Ideana on, että työläinen on työskennellessään ja tuottaessaan lisäarvoa kapitalistille myös kulutuserä kapitalistille. Sillä kapitalisti ostaa tuotantovälineet, mutta ne eivät toimi ilman työvoimaa, eli työvoimaa on palkattava, joka on kapitalistin osalta kulutusta. Työläisen tuottava kulutus on sitä, että hän omaa työpanostaan kuluttamalla ja raaka-aineita muokkaamalla luo lisää arvoa tuotteille (Marx 1867:2013 184–185)

Työntekijä ei eroa merkittävästi, vaikka vasarasta, jolla lyödään naulaa, vaan työläinen on vain välinearvo kapitalistille tämän pyrkiessä suuriin voittoihin. Työläisellä ei ole omaa päätäntä valtaa, vaan työläinen on osa tuotantoprosessia. Työläinen on kulutushyödyke kapitalistille, jolloin tärkeää on se, että kulutushyödykkeitä tuotetaan koko ajan lisää. Siksi työläiselle maksettu palkka oli sen suuruinen, että se mahdollisti työläisen elämisen ja lisääntymisen, ja lisääntyminen luo lisää kulutushyödykkeitä kapitalistille, nimittäin uusi työläisiä. Työläisten hengissä pysyminen on siis suotavaa kapitalistille, jonka takia edes tietynlainen palkka on maksettava, jotta työläinen kykenee työhön (Marx 1867:2013 513.)

Edellä mainittu on osa juuri Marxin määrittämää henkilökohtaista kulutusta, eli jota työläinen suorittaa vapaa-ajallaan, työstä ja tuottavasta kuluttamisesta erillisenä asiana. Marxin kulutusteoria ei rajoitu vain työhön ja työn tekemiseen. Marxin kulutusteoriassa oletetaan myös, että vaikka työntekijät ovat kulutushyödykkeitä kapitalistille, työntekijät ovat myös valmistettujen hyödykkeiden kohderyhmiä ja kuluttajia. Hyödykkeitä tuotetaan nimenomaan sitä varten, että ihmiset, eli kuluttajat ostavat hyödykkeitä, kun he suorittavat henkilökohtaista kuluttamista. Eli kapitalistin maksama palkka palautuu aina takaisin kapitalistille itselleen, kun työläinen kuluttaa sen takaisin henkilökohtaisessa kulutuksessaan. (Marx 1867:2013 515.)

Eli kulutusteoria ideana on se, että henkilökohtainen kulutus ei ole ikinä vapaata, vaan se on nimenomaan riippuvaista tuottavasta kuluttamisesta, kahdella eri tavalla. Ensinnäkin tuottava kulutus luo tarpeita, jotka tyydytetään henkilökohtaisella kuluttamisella. Työssä jaksaminen ja siellä pärjääminen vaatii energiaa. Ruoka, josta työläinen saa energiaa, ostetaan omalla palkalla. Toiseksi henkilökohtainen kulutus päättyy loppujen lopuksi takaisin kapitalistille. Kapitalisti myy massatuotetut hyödykkeensä takaisin työläiselle, kun työläinen pääsee toteuttamaan henkilökohtaista kulutustaan. Henkilökohtainen kulutus on kuitenkin alisteista tuottavalle kulutukselle. (Marx 1867:2013 513–515.)

Marxin teorian soveltuvuudesta ja siitä, kuinka se sopii tähän päivään, voidaan olla eri mieltä. Kuitenkin todellisuudessa vieläkin henkilökohtainen kulutus on alisteista työtehtävään, sillä esimerkiksi työtehtävän fyysinen vaativuus vaikuttaa henkilön päivittäiseen kalorintarpeeseen (Terve 2013). Myös työläisen asema työmarkkinoilla ja työn kuva vaikuttavat siihen, miten esimerkiksi omaan kauneuteen ja ulkonäköön pitää panostaa, jos ne eivät työnantajalta tule automaationa (Kukkonen, Pajunen, Sarpila & Åberg 2014). Näin siis Marxin teoriaa kulutuksesta ja sen vaikutuksesta voidaan pitää sopivana.

Edellä mainitussa kirjassa mainitaan naisesta, joka kertoi, että oli meikattava tietyllä tavalla ennen töitä, jotta oli sopivan näköinen, mutta vaatteet tulivat työnantajalta (Kukkonen et al. 2014). Tämä osaltaan osoittaa sen, että henkilökohtainen kulutus on vieläkin alisteinen tuottavalle kulutukselle. Nainen näki meikkaamisen selkeästi omana kulutuksenaan. Työvaatteet tulivat työnantajalta. Lisäksi suurin osa suomalaista on aivan tavallisissa palkkasuhteissa, joissa työnantaja maksaa palkan ja työntekijä luovuttaa työpanoksensa ja aikansa työnantajalle (Tilastokeskus 2020). Lisäksi vakituiset jatkuvat työsuhteet

ovat vain nouseva trendi, joten todennäköisesti Marx pysyy ajankohtaisena vielä pitkään. Näiden esimerkkien myötä uskon, että Marxin kriitikot pystyvät hyväksymään molempien kulutusnäkemysten käyttämisen sekä teorian toimivuuden, että niiden vaikutuksen vielä 2000-luvullakin. Henkilökohtaisen kulutuksen suhde tuottavaan kulutukseen saattaa olla pienempi kuin ennen, kun mekaanisesta työstä on siirretty pois. Kuitenkin palveluammateissakin työntekijä joutuu omaa henkilökohtaista kulutusta alistamaan tuottavalle kulutukselle, kuten esimerkki osoitti.

Marxin teoriasta myös huomataan syy sille, miksi teollisen vallankumouksen jälkeen yhteiskunnat ovat siirtyneet kulutusyhteiskunniksi. Marx siteeraa Pääoman ensimmäisessä osassa Hegeliä ja hänen näkemystään; se mitä on olemassa, on kulutettava. Marx on samaa mieltä ja tämä on nimenomaan sen aikaisesta poliittisesta taloustieteestä eroava mielipide. Vallitseva idea oli se, että pääoman on kasauduttava, eikä kuluttaminen ollut pää-tarkoitus. Kuitenkin Hegelin näkemys yhdistettynä pääoman saamiseen on luonut nykyisen kulutusyhteiskunnan ja kulttuurin. Kulutusta on lisätty ja samalla tietenkin pääomaa on tullut. Eli voidaankin sanoa, että kulutusyhteiskunta syntyminen on synteesi, jonka synnyttivät kuluttaminen sekä voiton maksimointiin pyrkiminen (Marx 1867:2013 530.)

Kulutustutkimuksissa viitataan usein myös kahteen muuhun sosiologian klassikkoon, nimittäin Thostein Vebleniin ja Georg Simmeliin. Näihin oppiaineen klassikoihin paneudutaan myös tässä tutkimuksessa, vaikka näkemykset sopivatkin paremmin sellaiseen kulutustutkimukseen, jossa ei huomioida taloudellisia reunaehtoja. Usein ollaan kiinnostuneita vain näkemyksellistä ja arvolatautuneista kulutustavoista, jotka ovat nykyisen vallassa ovelan paradigman mukaisia.

Thorstein Veblenin teoria käsittelee kulutusta, jossa ideana on, että yläluokka pyrkii osoittamaan oman asemansa turhalla kuluttamisella ja pitkillä kaavamaisilla liturgioilla, kuten vaikka ruokailun etiketti. Näiden avulla eliitti pyrkii osoittamaan sen, että heillä on aikaa tuhlattavana, kun ylin luokka ei tuhlaa aikaansa työskentelemällä, vaan olemalla joutilas. Pelkkä joutilaana oleminen ei itsesään riitä, vaan oleellista on myös se, että vaatteen ovat sopimattomia työskentelyyn ja kaikkeen muuhun kuin vain olemiseen. kokonaisuudessaan yläluokan habitus ilmentää vain fyysisestä työstä pidättäytymistä (Veblen 1992.)

Veblenin ja Marxin kulutuskäsitykset nitoutuvat yhteen siinä, kun Veblen yhdistää kuluttamisen automaattisesti työskentelyyn ja palkkatyöhön. Kun agraarisessa maailmassa vaimo työskenteli kotona miehen ohella ja oli mukana tuottamassa lisää hyödykkeitä. Teollistumisen tullessa miehet menivät tehtaisiin töihin. Näin naisen rooli muuttui siten, että heidän tehtävänä oli kuluttaa sen verran, kun heidän luokkapositionsa salli heidän kuluttavansa. Eli naisen rooli muuttui tuottavasta työläisestä kuluttavaksi joutilaaksi henkilöksi. Naisen pitää kuluttaa sen verran, jotta kotitalouden talous ei kärsi liikaa, mutta kuitenkin niin, että kotitalouden luokka-aseman statukset tulevat esille. Kerskakulutus ei siis ole vain yläluokan ominainen piirre, vaan jokainen kotitalous kuluttaa sen verran, kun he pystyvät ja kiinnittyvät siihen yhteiskuntaluokkaan, johon heidän varallisuutensa juuri ja juuri riittää. Oleellista on, että alaspäin ei haluta luokkajaossa ja kulutukseen panostetaan sen verran, että muut ihmiset näkevät, mikä on tämän tietyn kotitalouden yhteiskuntaluokka. (Veblen 1992.)

Osin kulutukseen sekä tässä tutkimuksessa myöhemmin kerrottavasta välttämättömyydestä Veblen mainitsee myös teoksessaan. Teorian mukaan kotitaloudet, saadessaan jonkun tietyn tarvikkeen omaan käyttöönsä ja täten saavat hallinnan siihen, tarvikkeesta ei haluta luopua. Tämän seurauksena siitä tulee tarvike, jota ilman ei voida enää tulevaisuudessa olla, vaikka ennen tarvikkeen omistamista sillä ei ollut käyttötarkoitusta. Tämä tuo esille sen tosiasian, että välttämättömyys ja kerskakulutus kulkevat aina yhdessä, eikä niitä voi tarkastella erillisinä asioina. Syy yhteiselle tarkastelulle on se, että molemmat ovat kulttuurisesti ja hallinnallisesti latautuneita. Tämä myös osoittaa sen, että kerskakulutus on liikkuva ja aineeton käsite, jonka fyysinen ilmentyminen vain muuttuu, kun yhteiskunta kehittyy eteenpäin ja alemmat luokat omaksuvat samanlaisia kulutushyödykkeitä ja käyttäytymistapoja kuin ylemmät luokat. Tämän jälkeen ylemmät luokat tietenkin kehittelevät uusia tapoja erottautua. Eli kerskakulutus ei saavuta lopullista huippua jossain kohtaa, vaan kerskakulutus etsii aina uusia ja uusia kulutuksen kohteita. Uudet kohteet kestävät vain hetken aikaa, ennen kuin alemmat luokat alkavat myös hankkimaan tuotteita ja näin ollen tekevät entisestä kerskakulutustuotteesta välttämättömyshyödykkeen. (Veblen 1992.)

Kulutusta ja varsinkin kerskakulutusta on monenlaista. Kun aateli ja yläluokka on luonut omat käyttäytymissäännöt ja mahdollisimman monimutkaiset vaatteen, jotka estävät työs-

kentelyn, alemmat luokatkin pyrkivät erottautumaan vielä alemmista luokista. Esimerkiksi Ranskassa siirtotyöläiset kituuttavat uudessa kotimaassaan ja pyrkivät minimoimaan kuluttamistaan, jotta voivat ostaa kalliita merkkipahteita ja tuotteita, kun he ovat kotimaassaan (Eriksen 2004). Tämä osoittaa sen, että kerskakulutus ja oman statuksen nosto ei ole vain yläluokan asia, eikä sitoudu vaan omaan maahan ja kulttuuripiiriin. Nykyisessä modernissa maailmassa, jossa matkustaminen on kasvanut, köyhä työläinen länsimaassa voi hyvin vakuuttaa kotimaansa asukkaille olevansa korkealla luokkarakenteessa, kun hän ilmentää ja tuo esille omaa statustaan kulutuksen avulla. Mikä on uutta verrattuna Veblenin teoriaan, on se, että vertailu ja oman statuksen korotus ei tapahdu yhden yhteiskunnan sisällä vaan kahden eri valtion välillä. Tämä osoittaa sen, että Veblenin näkemys kuluttamisella kerskailulla on ajankohtaista ja alati muuttuva ja kehittyvä globalisaatio tuottaa siihen uusia ja erilaisia ilmentymiä, jonka globaali maailmamme mahdollistaa. Tosin mikä yhdistää myös internationaalisen kerskakulutuksen vanhaan teoriaan, on se, että kerskailu ja vertailu tapahtuu vieläkin oman kansalaisuuden sisällä. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että Eriksenin näkemys on vuodelta 2004, eli ei välttämättä enää relevantti.

Georg Simmelin essee, joka käsittelee rahaa, on oleellinen tämän tutkimuksen kannalta. Sillä siinä kuvataan hyvin rahan asemaa ja sitä, miksi raha on päässyt siihen tilaan missä se nyt on, eli talousmaailman keskiöissä. Tämän esseen innoittama tässäkin tutkimuksessa taloudellinen aspekti nähdään siksi olevan tärkein tutkimuksen kohde, ja siksi tässä tutkimuksessa kulutusta käsitellään nimenomaan rahan kautta. Raha ja sen aikaan saama rahatalous ei ole mitenkään negatiivinen tai positiivinen asia, mutta siihen liittyy tietynlaisia lainalaisuuksia. Nämä lainalaisuudet ovat jotain, jota ei aikaisemmissa kulttuureissa ollut, koska kulutusta ei samalla tavalla ollut. Ennen rahataloutta vaihdanta koski vain tuotteita, eikä vaihdantaan sisältynyt sopimusta, joka taas on oleellista rahan osalta. Rahatalous on siis jotain, joka on olennaista vain modernille elämälle, eikä sitä voi verrata aikaisempaan toimintaan, esimerkiksi silloin, kun vuokra maksettiin työllä isännälle. (Simmel 1997.)

Simmelin esseen tärkein oivallus on se, että rahan luonne ja sopimukseen sitoutunut luonne on luonut nykyisen kulutuksen. Kun aikaisemmin vaihtaminen sekä verojenmaksaminen tapahtui luontaistuotteilla, kuten vaikka viljalla tai työllä, raha on tuonut tilalle systeemin, joka on huomattavasti tasa-arvoisempi, mutta toisaalta se nostaa rahan muiden

tarvikkeiden yläpuolelle. Rahan ollessa instituutio ja olemassa pelkästään vaihtoa ja kulutusta varten on luontaistuotteiden yläpuolella, sillä jos rahaa vertaa viljaan, viljan voi toki syödä, mutta rahaa ei. Viljan arvo ja vaihtopotentiali on puhtaasti kiinni siitä, onko vaihtokauppaan osallistuvalla henkilöllä nälkä tai tarve ruualle. Rahan taas voi vaihtaa myös pilaantuvat. Eli raha on täysin kaiken muun vaihdon kohteen yläpuolella, sillä se toimii aina samalla tavalla. Rahalla on mahdollistanut sen, että ihmiset ovat tasa-arvoisessa asemassa. Raha tasa-arvoistaa ihmisiä, sillä raha on samanarvoinen riippumatta siitä, kenen taskussa se on, yksi euro edustaa aina vain yhtä euroa, eikä muutu isommaksi summaksi rikkaan tai vaikutusvaltaisen ihmisen taskussa. (Simmel 1997 25–26.)

Simmelin mukaan raha tekee taloudesta ja elämästä täydellisesti aritmeettisen, eli kaikki on laskennallista. Kaikkea voidaan mitata rahassa ja kaikki vaihdanta voidaan lopulta ulottaa rahaan. Rahaa itsessään voidaan kuvailla vain yhdellä tavalla, kuinka paljon rahaa on, eli määrällisesti. Rahalle kaikki muut määritelmät ovat mahdottomia, eli sillä ei ole laatua kuten tavaroilla tai tuoreutta kuten vaikka viljalla. Tämä rahan yksipuolisuus tuo rahalle sen aseman vaihtamisen suurimpana voimana, sillä vaihtamisen kohteita voidaan arvostella laadullisesti, mutta suhteessa rahaan niitä voidaan suhtauttaa vain niin, että mikä on kyseisen tuotteen arvo. Näin ollen Simmel katsookin, että raha ulottaa itsensä jokaiseen ihmiselämän osioon, jolloin on vain laskennallisuutta, minkä arvoista mikäkin on rahassa, kuten alussa sanotaan. (Simmel 1997.)

Vaikka Simmel onnistuukin kuvaamaan rahan suhteen vaihdantaan ja ihmisten väliseen kanssakäymiseen, niin rahan määritelmä on ongelmallinen, vaikka teoksessa ei olekaan kyse puhtaasti filosofisesta teoksesta. Määritelmän ongelmallisuus ei vähennä teorian arvoa, sillä rahan luonteeseen kuuluu se, että raha pystyy selittämään vain rahalla. Jokainen kuvaus siitä, mitä raha on, päättyy jotenkin aina kehäpäätelmään, Rahan määritelmää varten tarvitaan rahan käsite, jolloin jokaisesta selityksestä tulee jokaisella kerralla kehäpäätelmä. Eli vaikka miten yrittäisi rahaa määritellä, se ei tule onnistumaan ja jossain määrin aina tarvitaan rahan käsite mukaan. (Olivercrona 1957.)

David Marshallin klassinen teoria kysynnästä ja tarjonnasta sopii tähän tutkimukseen, sillä kyse on kuluttamisesta ja sen tarkastelusta. Teoria on hyvin yksinkertainen, ideana on se, että kysyntä lisää tarjontaa. Eli kun ihmiset haluavat kuluttaa tiettyä hyödykettä, valmistajat alkavat tuottamaan kyseistä tuotetta enemmän. Idea toimii myös toisin päin,

eli kunhan tarvikka tuotetaan, saadaan sen hintatasoa tiputettua pienemmäksi. Tällöin suurempi osa ihmisistä kykenee hankkimaan tuotteen, jolloin kysyntä nousee tuotteelle tarjontaa seuraten. Ideana on se, että ihmisten preferensseihin vaikuttaa se, mitä tuotteet maksavat ja paljon heillä itsessään käytettävissä rahaa. Kuluttajat eivät ole kaikkivoipia valitsijoita, vaan monta eri rajaehto rajoittaa kuluttamista. Teorian ongelmana on se, että se toteutuu vain täydellisillä markkinoilla, joita ikävä kyllä ei ole tarjolla oikeassa elämässä, mutta teoria auttaa kuitenkin ymmärtämään, että taloudelliset reunaehdot vaikuttavat kulutukseen. Tämä johtaa siihen, että taloutta ja rahaa ei voida rajata ulos, kun tarkastellaan kuluttamista. (Marshall 1899)

Valitettavasti tämänhetkisessä taloustieteessä eli uusklassisessa taloustieteessä tämä on pilattu mallintamalla väärin, sillä oletetaan, että preferenssit ja kulutushalut eivät ole mitenkään sidottuja ihmisten tulotasoon. Lisäksi kulutushalut ovat täysin samankaltaisia erilaisten ihmisten välillä, eli koulutus eivätkä muut taustatekijät vaikuta haluihin, tämän lisäksi mallissa oletetaan, että ihmisillä on mahdollisuus osallistua markkinoille jollain pääoman määrällä. Lisäksi oletuksena on, että pääomaa olisi paljon. (Arrow & Debreu 1954.) Jos tämä malli on tutumpi kuin klassinen Marshallin näkemys, niin näkemys taloustieteen ja taloussosiologian yhdistämisestä voi tuntua kaukaiselta, mutta Marshallin näkemys huomioi tarkemmin erilaiset näkemykset ja ihmiset. Matemaattisempi malli, jonka Arrow & Debreu esittivät ei näitä huomioi samalla tavalla. Marshallin teoria ei olekaan yhtä vahvasti matemaattisesti latautunut.

Rahalle on annettu muutenkin suuri rooli sekä taloustieteen että sosiologian osalta. Rahan roolia on korostanut myös edellä mainittu Marshall, sillä hänen mukaansa rahan avulla saadaan ihmisten motiivit parhaiten esille. Eli kaikelle mahdolliselle on olemassa hinta, jonka maksamalla kyseinen tapahtuma on mahdollista suorittaa. Myös Alfred Mitchell totesi rahan tekevän yhteiskunnasta rationaalisemman, kun voidaan tarkastella subjektiivisia asioita rahan avulla rationaalisesti. (Zelizer 1997, 9).

Kuitenkaan sosiologit eivät olleet myöskään rahan valtaa ja sen roolia vastaan, vaikka esimerkiksi Marx suhtautui kriittisesti rahaan. Marxin mukaan raha oli ”Jumala tuotteiden joukossa”, joka ei ainoastaan luo arvoa tuotteille ja niiden välille, vaan myös tekee ihmisten välisistä suhteista rahan alaisia. (Zelizer 1997, 6). Marxin mukaan raha liikkui ja tunkeutuu kaikkialle yhteiskuntaan (Zelizer 1997, 8). Vastakkaista näkökulmaa taas esitti

Cooley, jonka mukaan rahan tulisi saada suuri rooli yhteiskunnassa, sillä ei-rahallisilla arvoilla on samankaltaisuuksia rahallisen arvon kanssa. Rahan avulla voitiin rationalisoida tunteita, eli olisi oikein ja kunniaakasta maksaa velkansa, eikä esimerkiksi tuhjata rahoja turhuuksiin (Zelner 1997, 9). Esimerkit edellisistä klassisista ajattelijoista tuovat esille sen, että rahalla on ollut alusta alkaen teoreettisessa mielessä muitakin tehtäviä ja rooleja kuin vain puhtaan vaihdon rooli, vaikka Simmel niin esittikin. Myöhemmin palataan vielä rahan roolin ja sen rationaalisuuden ongelmiin, vaikka kuitenkin rahan merkitystä kulutukseen ja talouteen kokonaan mitätöidä.

2.2 Postmodernit ja modernit kulutusmääritelmät

Kulutussyhteiskunnassa syntyneet teoriat painottavat huomattavasti erilaisempaa kulutusnäkemystä kuin klassinen Marxin kulutusteoria. Uudemmat teoriat pohjautuvat vahvasti vain henkilökohtaiseen kulutukseen, johon vaikuttavat monet eri näkökulmat yhteiskunnassa. Ideana on, että rationaalisen kuluttajan ohella löytyy monenlaisia muitakin näkökulmia ja taustoja, jotka pitää ottaa huomioon, kun tarkastellaan kulutusta ja mikä johtaa ihmiset kuluttamaan siten kuin he kuluttavat. Kulutussyhteiskuntahan tarkoittaa sitä, että kulutus on yhteiskunnan keskiössä, sekä ihmisen että yhteisön suurimpia määrittäjiä. Kulutusta ilmenee kaikkialla ja se on lisäksi vallannut uusia aloja. Nykyään kulutus voidaan nähdä muunakin kuin vain ostamisena, se voi olla uppoutunutta poliittistakin toimintaa. (Sarpila 2012, 110.)

Syy miksi uudet tuulet puhaltavat myös kulutustutkimuksessa, on että paradigman muutos on lähtenyt tarkastelemaan kulutusta muusta näkökulmasta kuin taloudellisesta näkökulmasta, sillä ihmiset ovat siirtyneet jälkiteollisessa yhteiskunnassa materiaalisista arvoista postmateriaalisiin arvoihin. Tämän teorian tärkein teesi on se, että länsimaaiset rikkaat yhteiskunnat ovat saavuttaneet niin korkean taloudellisen tason, että ihmisten arvot ovat alkaneet siirtyä traditionaalisista arvoista kohti jälkimaterialistisia arvoja. Tämä on mahdollista myös muille yhteiskunnille, kunhan ne saavuttavat tarpeeksi korkean elintason. Elintason nouseminen ei kuitenkaan suoraan johda siihen, että yhteiskunnan arvot muuttuisivat radikaalisti tai mitenkään lineaarisesti tietyllä tavalla ja samassa järjestyksessä. Oleellista kuitenkin teoriassa on se, että yhteiskuntien arvot eroavat radikaalisti sen

suhteen, onko kyseessä taloudellisesti varakas vai köyhä valtio. Vaikka tutkimuksen näkemys keskittyykin vain Jumaluskon vähentymiseen ja mittaa uskonnollisia arvoja, voidaan teoriaa käyttää hyväksi. Jos kulutus on yhtään arvolatautunutta, kuten nykyinen paradigma tuo esille, voidaan olettaa, että arvojen muutokset koskettavat myös muita elämän osa-alueita, kuten kulutusta. (Inglehart & Baker 2000).

Tämän näkemyksen pohjalta on kenties oleellista tarkistella myös muuta kuin vain taloudellista kulutusta, jossa ajatellaan vain rahan vaihtoa kulutustarvikkeisiin, joka Simmelin osiossa esiteltiin. Jos kerran ihmisten arvot muuttuvat radikaalisti, voi hyvinkin olla niin, että nykyisissä rikkaissa valtioissa raha ei olekaan enää koko talousjärjestelmän tärkein idea ja kulutusta kannattaa tarkistella kokonaan uusista näkökulmista.

Kulutuksella ei pelkästään tuoda ilmi omaa identiteettiä, vaan myös muokataan ja kehitetään omaa identiteettiä, sillä postmodernissa maailmassa oma identiteetti on koko ajan muutoksessa. Ongelma tietyn kuluttajaidentiteetin kanssa on se, että ihminen ei peilaa itseään vain yhtä ryhmää kohtaan, vaan ihmiset kuuluvat samaan aikaan moneen eri ryhmään. Esimerkiksi sama henkilö voi olla samaan aikaan opiskelija, jalkapalloilija sekä puoliso, ja jokaisessa roolissa hän vertaa itseään muihin samanlaisiin henkilöihin, eikä esimerkiksi vertaa muita jalkapalloilijoita omaan puolisoonsa. (Koskihaara & Kyyrö 2015.)

Kulutus voidaan määritellä monella erilaisella tavalla, riippuen siitä, minkälainen näkökulma ilmiöön halutaan ottaa. Jos mietitään mahdollisimman pelkistetysti ja taloustieteen kannalta, niin voidaan sanoa, että kuluttaminen on vain negatiivista tuottamista ja siten tuotannon looginen jatkumo tai vastinpari, riippuen miten talouden haluaa nähdä. Sillä ei ole väliä, onko kyseessä fyysinen tuote tai palvelu, niin kulutuksen rooli on aina samanlainen, tuotannon vastinpari, jossa tuotettu hyödyke käytetään tai tuhotaan. (Marshall 1899, 133.) Sama näkemys on esitetty myös postmoderneissa sosiologisissa teoksissa, mutta niissä huomioidaan se, että kulutus ei tosiasiallisesti ole vain puhdasta halujen tyydyttämistä, vaan siinä on mukana monia tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmiseen (Campbell 1987, 3). Tämä tuokin kuluttamiseen jo huomattavasti laajemman aspektin, eli kulutus nähdään toimintana, jossa hyödykkeet hankitaan ja kulutetaan, sekä taustalla voi olla tarpeiden lisäksi muitakin syitä, jotka kumpuavat ympäröivästä yhteiskunnasta tai muiden ihmisten toiminnasta. Nämä näkemykset yhdistämällä saadaan hyvin prosessimainen

kuva kuluttamisesta, joka nähdään aktiivisena toimintana, johon ei sisälly vain tavaran ostaminen, vaan myös itse hyödykkeen kulutus myös. (Sarpila 2012, 115.)

Kuluttamisen ja tuottamisen ero on ollut häilyvämpi ennen teollista vallankumousta, vasta teollisen vallankumouksen jälkeen hyödykkeiden kuluttaminen on tapahtunut selkeästi tuotannosta erillisenä. (Campbell 1987, 39). Kulutuksen kasvaessa voidaankin keskustella siitä, että onko taloudellinen toimija oikeasti rationaalinen ja kylmä laskeva toimija, sillä kulutuksella tyydytetään haluja eikä tarpeita (Campbell 1987, 41). Tärkeä osa kuluttamista on mainonta, jonka avulla pyritään saamaan ihmisiä kuluttamaan lisää. Mainonta ei kuitenkaan pelkästään manipuloi kuluttajien haluja ja tarpeita, vaan myös ympäröivä kulttuuri vaikuttaa siihen. Mainonta tuottaa tavaroille uusia merkityksiä tai symboleita, joita kuluttajat voivat mieltää kyseisiin tuotteisiin. Kuitenkin on tärkeä huomata se, että mainonnalla on vaikutus kuluttajien mielipiteiden "manipulaatioon"; mutta sen ilmentyminen ja vaikutus voi olla myös mainonnan ulkopuolisen maailman aiheuttama. (Campbell 1987, 46.)

Kulutusta määritellessä pitää kuitenkin huomioida se, että kaikki rahan vaihtaminen ei kuitenkaan ole itseasiassa kuluttamista, vaikka se olisikin pakollista. Erittäin hyvä esimerkki tästä on verojen maksaminen, sitä ei tutkita, kun tarkastellaan kulutusta ja jätetään tässäkin kulutusmääritelmän ulkopuolelle, vaikka siinä rahaa liikkuukin. (Räsänen 2003, 21) Verojen maksaminen on kuitenkin välttämätöntä, jos haluaa yhteiskunnan jäsen olla, sekä verojen maksaminen voidaan nähdä palvelun ostamisena, esimerkiksi yhteiskunta- rauhan tai sairaalan, mutta ne kuitenkin jätetään tarkastelun ulkopuolelle sillä verot ovat jotain, mitä ihmiset harvoin maksavat omasta halustaan, vaan pakosta. Kuluttamisen pitäisi kuitenkin jossain määrin olla vapaata ja kuluttajan pitäisi saada toimia oman tahtonsa mukaisesti (Douglas & Isherwood 1978).

Erilaisia nykyiseen paradigmaan sopivia teemoja kuluttamisen suhteen ovat usea vastuullisuuden liittyvät teemat. Vaikka ne eivät olekaan puhtaita kulutusteorioita, niin niitä voidaan käyttää hyväksi tässä tutkimuksessa, sillä niissä kuluttajan rooli on isossa asemassa, vaikka kyse onkin erilaisesta toimesta suhteesta tavalliseen kuluttamiseen, kun mukana on esimerkiksi erillinen alusta, jossa ostajat ja myyjät tapaavat. Näissä talouden muodoissa vastuullisuus voi liittyä esimerkiksi ympäristöön sekä vihreään kulutukseen tai sit-

ten ihmisoikeuksiin ja tarpeeksi saatavaan ansioon, kuten vaikka reilu kauppa. Nämä arvot ovat nimenomaan jälkiteollisen yhteiskunnan tuottamia arvoja. Usein näihin uuden talouden tai kuluttamisen malleihin yhdistetään sekä ekologisuus, vihreys sekä sosiaaliset arvot, eli ne ovat hyvin valveutuneita ja edustavat ”Zeitgeistia” (Hamari, Sjöklint & Ukkonen 2016.) Vaikka omaan tutkimuksessani en käsittele kyseisiä aiheita, niin tuon ilmi näiden uudempien teorioiden ongelmallisuuden, sillä oma tutkimukseni on nykyisen paradigman ulkopuolella ja siten ongelmallinen, mutta tämä alaluku toivottavasti selvittää sen, miksi myös paradigman ulkopuolista tutkimusta tarvitaan. (Kuhn 1970.)

Yksi vahvempia tämän hetken uusien talouden malleja on jakamistalous. Jakamistalouden perusideana on se, että se tapahtuu kahden ihmisen välillä, eikä tapahtuma ole siis kuluttajan ja yrityksen välinen. Jakamistalouteen lasketaan mukaan myös ns. alustatalous, eli esimerkiksi ”airbnb”, jossa on mahdollista vuokrata omaa asuntoaan muille sovelluksen kautta. Oletuksena myös on se, että uusilla innovaatioilla, joilla jakamistaloutta voidaan toteuttaa ja tehdä, saadaan ihmiset sitoutuneeksi ekologiseen ja kestäväan kuluttamiseen, jota jakamistalous edustaa. (Hamari et al 2016.) Jakamistalouden käsitteen onkin tarkoituksena olla kattokäsite, joka sisältää kaikki uudenlaiset talouden mallit, joissa tapahtuma on kahden samanvertaisen ihmisen välinen tapahtuma, jonka lisäksi pyritään myös jakamaan resurssit tehokkaasti (Mäenpää & Timonen 2020, 7). Ihan uudesta talousjärjestelmästä ei ole kyse, sillä ostaminen tapahtuu vieläkin rahalla eikä kyse ole esimerkiksi mistään aikapankista, jossa rahaa ei vaihdu.

Jakamistalous on kuitenkin tasa-arvoinen talouden muoto, sillä Suomessa kaikki tuloryhmittä kuluttavat siihen enemmän kuin itse saavat tuloa. Tämän lisäksi jakamistalous on siis tuonut kulutusta siihen suuntaan, että kuka tahansa voi ostaa tuotteen käytettynä, koska se on yleistä ja tämä saattaa poistaa stigmaa köyhemmiltä ihmisiltä, joilla ei ole mahdollista hankkia kuin käytettyjä tuotteita. Tosin voi olla, että kaikkien köyhimmät eivät pääse osallistumaan ollenkaan vertaismarkkinoille, jolloin kattavaa kuvaa ei saada. (Mäenpää 2020). Artikkelin ongelmana oli se, että otos oli aika pieni, vain noin 500 ihmistä ja tarkoitus oli kuitenkin kuvata kokoa Suomea, jolloin otoskoko on liian pieni. Lisäksi ei huomioitu sitä, että rikkaiden osallistuminen vertaistalouteen tuo käytettyjen tuotteiden markkinoille lisää kysyntää, joka taas tulee nostamaan hintoja ja karkottaa köyhät pois.

Lisäksi näkökulma jakamistalouteen on aivan liian idealistinen. Kun kysytään tarkempia syitä sille, miksi ihmiset osallistuvat jakamistalouteen, suurimpana vastauksista nousee taloudellinen hyöty. Jakamistalouden piti kuitenkin tuhota nykyinen kapitalismi (Hamari et al. 2016), mutta ihmiset käyttävätkin sitä vain oman taloudellisen tilanteensa hyödyntämiseen. Ongelman muodostaa se, että jakamistalouteen osallistuminen ja sosiaalinen puoli nähdään seuraavaksi tärkeimmäksi syyksi osallistua jakamistalouteen, eli Mäenpään (2020) esittelemä sosiaalinen puoli on selkeästi tärkeässä osassa jakamistaloutta, sillä se nähdään suurempana intressinä kuin vihreys tai ekologiset syyt. Voikin olla, että jakautuneessa maailmassa ihmiset hakevat samankaltaista seuraa ja jakamistalouden alustoilta sellaisia on mahdollista löytää.

Oletuksena on ollut, että jakamistalous houkuttelee nimenomaan eettisyydestä ja ekologisuudesta kiinnostuneita ihmisiä. Todellisuus on kuitenkin erilainen, sillä suurin osa ihmisistä on vain hakemassa hyötyä jakamistaloudesta. Tietenkään hyödyn tavoittelu ei ole välttämättä vain negatiivinen asia, mutta jos osa käyttäjäkunnasta pyrkii vain hyötymään idealisteista taloudellisesti, jakamistaloudella ei todennäköisesti ole pitkää tulevaisuutta. Jakamistaloutta voidaan kenties harrastaa niin pitkään, kun ekologisesti latautuneilla kuluttajilla on varaa hävitä niillä, kun suurin osa osallistujista on vain taloudellisen hyödyn perässä. (Hamari et al. 2016.)

Vastuullisuuden kannalta huolestuttavinta jakamistaloudessa on se, että jos sen sosiaalinen luonne nähdään merkittävänä asiana ja tärkeänä osallistua sen toimintaan. (Mäenpää 2020, Hamari et al. 2016). Tämä saattaa johtaa siihen, että jakamistaloudelle esitetty tehtävä, eli vastuullisuus ja tavaroiden tasaisempi jakautuminen ei toteudu, vaan ihmiset alkavat vain kuluttamaan entistä enemmän, jotta he pääsevät osalliseksi sitä yhteisöllisyyttä ja sosiaalisuutta, mikä jakamistalouden ympärillä on. Tietenkin sosiaalisuus on myös hyvästä, mutta sitten kyseistä mallia ei kannata pitää nykyisen talousmallin vastakohtana. Jakamistaloudessakin kuluttamista tarvitaan, jotta saadaan sosiaalisuuden kokemuksia.

Jakamistalouden lisäksi nykyiseen paradigmaan kuuluvat vahvasti sekä vihreä kulutus että eettinen kulutus, kuten vaikka reilu kauppa. huomioidaan myös ihmisten sosiaaliset olot, eikä haluta riistää ympäristöä eikä työntekijöitä. Julkisessa keskustelussa usein nämä liitetään usein yhteen jakamistalouden kanssa. Eli jakamistaloudessa olevat ihmiset omistavat vihreitä näkemyksiä ja ovat sosiaalisesti valveutuneita, mutta kuten edellä on

todettu, asia ei ole niin. Seuraavaksi esittelenkin, mitä ongelmia vihreällä kuluttamisella ja poliittisella tai eettisellä kuluttajuudella on, jota esimerkiksi reilu kauppa edustaa. Näiden kahden erillisen kuluttamisen yhteyttä ja eroavaisuuksia tuo hyvin yhteen Pecoraro (2016) väitöskirjassaan, joka käsittelee eettistä kuluttamista.

Eettinen kuluttaminen on melko laava termi, jonka alle laitetaan monia erilaisia näkemyksiä. Näitä ovat esimerkiksi aina naisten oikeuksista ja työläisten oikeuksista luonnon mukaisuuteen ja ympäristöä huomioivaan tuottamiseen. Samanlainen näkemys on myös tutkimuksessa, jossa tarkastellaan syömistä ja ”eettistä kuluttamista” (Kennedy, Baumann & Johnston 2019). Reilu kauppa on sikäli hyvä esimerkki, sillä se pyrkii huomiomaan molemmat tässä esitetyt näkökulmat, eli luonnollisuuden ja työntekijöiden eettisen kohtelun (Nicholls & Opal 2004). Eettisyyttä käytetään oman sosiaalisen statuksen korottamiseen ja oman sosiaalisen pääoman osoittamiseen, Bourdieun teorian tapaan (Kennedy et al. 2019).

Vihreää kuluttamista ei suoriteta vain siksi, että sillä halutaan osoittaa omaa vihreyttään tai suojella maapalloa, vaan se toimii myös erottautumisen ja oman moraalikoodin luoja. Kun tarkastellaan esimerkiksi ruuan kuluttamista, niin huomataan, että vihreät kuluttajat ovat kaikista korkeimmin koulutettuja ja usein parhaiten toimeen tulevia. Tulos ei riipu siitä, kuluttavatko he pelkästään vihreästi vai ovatko he vihreästi kuluttavia ruokahifistelijöitä. Eli vihreästä kuluttamisesta, ainakin kun puhutaan ruuan osalta, saattaa tulla vain uusi erottautumisen muoto eri luokkien välillä, joka omassa moraalikoodissaan jakaa ihmiset hyviin ja huonoihin. Seuraavan kappaleen kulutuksen malli osoittaa tämänlaista suuntausta. (Kennedy et al. 2019).

Eettinen kuluttajuus, johon myös vihreä kuluttajuus kuuluu, määritellään joskus poliittiseksi kuluttajuudeksi. Tämä tarkoittaa sitä, että kulutuksella koitetaan muokata näkemyksiä tai tukea omia näkemyksiä. Esimerkiksi luomun osalta luonnonmukaisuutta tai reilun kaupan osalta työntekijöiden hyvinvointia. (Dhavan, McLeod, Kim, Young, Gottlieb, Ho, & Breivik 2007.) Kuten edellä jo kuvasin, niin vihreä kuluttaminen on merkki korkeasta pääomasta, joko sosiaalisesta tai taloudellisesta. Kuluttajan ei tarvitse olla eliittiä, jotta hän voi osallistua poliittiseen kuluttamiseen. Kulutusta voidaan tarkastella kahdella erilaisella käsitteellä, jotka ovat ”boycott” ja ”buycott”. Jälkimmäinen tarkoittaa jonkun tietyn tuotteen tukemista ja sen ostamista, ja ensimmäinen taas sitä, että kyseistä tuotetta

ei osta. Tulot eivät vaikuta siihen, että pystyykö osallistumaan ”boycott” toimintaan, mutta taas tuloilla on iso merkitys siihen, voiko tuotetta tukea ja siten osallistua ”buycott” toimintaan. Jos markkinoita tarkastellaan kysynnän ja tarjonnan lain mukaan, niin voidaan sanoa, että kysyntään ei ole positiivisesti mahdollista vaikuttaa kuin suurituloisilla, mutta negatiivisen kysyntään voivat kaikki vaikuttaa. Eli poliittinen kuluttajuus on jossain määrin tuloihin sidottu ja täten rajattua. (Rössel & Schenk 2018.)

Rahan rajoitukset ja sen tuomat ongelmat kuluttamisen suhteen on tuotu myös suomalaisissa tutkimuksissa esille ja niissä on saatu samanlaisia tuloksia. Kuluttajat eivät välttämättä pysty noudattamaan omia vihreitä halujaan, koska vihreän kulutuksen tuotteet ovat joko liian kalliita tai ne ovat huonompilaatuisia. Tällöin tavalliset tuotteet täyttävät kuluttajan tarpeet paremmin. Harva kuluttaja on täysin ehdollinen vain vihreille arvoille, vaan kuluttajilla on monia erilaisia haluja, jotka saattavat olla joskus olla myös ristiriidassa keskenään. Siksi pelkkä vihreä vaihtoehto ei riitä, sen pitää olla myös riittävän hyvä. (Moisander 1996.)

Näiden edellä mainittujen ongelmien lisäksi ympäristöystävällisten tuotteiden saatavuus on huonompi kuin tavallisten tuotteiden. Tämä ilmenee myös uudemmissa ulkomaisissa tutkimuksissa, jossa ekologisesti suuntautuneet ihmiset kävivät ostoksilla eri kaupoissa (Kennedy et al. 2019). Ongelmia kuluttajille muodostuu siitähän, että he eivät osaa kertoa, miksi vihreät tuotteet ovat hyviä sekä kuluttajalle ja maapallolle. Kaikilla kuluttajilla ei ole resursseja tai mahdollisuuksia selvittää asioita itse. Tämä osittain tukee sitä väitettä, että vihreä kuluttaminen on erottautumisen väline, kuten vaikka latinan opiskelu eliitin keskuudessa. (Moisander 1996, 117–119.)

Edellä mainitut esimerkit tuovat esille sen, miten uusille teorioille ja malleille on haluttu antaa tietynlainen kuva yhteiskunnallisessa keskustelussa, vaikka todellisuudessa taloudelliset edellytykset ovat suurimpia syitä sille, harrastetaanko vihreää kuluttamista tai reilua kauppaa sekä jakamistaloutta. On myös syytä huomata, että kuluttajan rooli on samankaltainen uusissa taloudellisissa malleissa, eli kuluttaja on tarpeidensa täyttävä. Koska kuluttajien intresseistä on vaikea olla varma, ja voi hyvinkin olla, että kuluttaja ei joko seuraa omia intressejään tai kykene noudattamaan omia mielitekojaan kuluttamisen suh-

teen, niin seuraavaksi esittelen kuluttajan autonomiaa käsittelevän ongelman, jonka jälkeen jokainen todennäköisesti ymmärtää ja hyväksyy sen, miksi tarkastelen kulutusta vain siitä kannasta, mihin rahaa on käytetty.

2.3 Kuluttaminen ja raha

Alkuosassa tutkimuksessa viitattiin siihen, miten kuluttaminen on yhteydessä aina rahaan ja miten tässäkin tutkimuksessa tarkoituksena on tarkastella kulutusta vain kulutukseen käytetyn rahan tai rahatulojen avulla. Tämä näkemys ei tietenkään ole ongelmaton ja sillä on myös omat ongelmansa, jotka aion tässä kohtaa esittää. Ehkä suurin ongelma, johon törmäämme, on se, että vaikka ihmiset kuluttavat asiaan X. Ei voida suoraan osoittaa sitä, että he ovat kuluttaneet siihen vain siksi, että pitävät sitä hyvänä tai välttämättömänä. Pystymme pelkästään tarkastelemaan sitä, että kyseiseen asiaan on kulutettu ja näin on tapahtunut. Toteutunutta kulutusta tarkastellessamme, emme siis tarkastele mitään muuta kuin sitä, mitä sillä tietyllä hetkellä ihminen on arvottanut tuotteeksi, jonka hän haluaa ostaa. Taloudellinen toiminta on sikäli epätasa-arvoista, että se huomioi vain pelkästään niiden ihmisten tarpeet, jotka ovat kykeneviä arvottamaan jotain tiettyjä tuotteita sinä tietynä aikana, kun ne ostetaan. Samalla kulutukseen pitää huomioida se, että kaikkia mahdollisuuksia kukaan kuluttaja ei voi ottaa huomioon, kun suoritetaan kulutusprosessia. Kuluttaja voi esimerkiksi tukea vihreitä arvoja, mutta ei kykene ostamaan ympäristöystävällisempää tuotetta ja on siten valmis maksamaan tietyn moraalisen hinnan siitä, että kuluttaa omia arvojaan vastaan. (Neurath 1978).

Eli rahankaan avulla emme saa selville kaikkea, sillä rahan rooli eivät ole niin yksinkertaisia, kuten Simmel osoittaa. Vaikka raha onkin vaihdon välineenä ylivoimainen, niin raha ei aina edusta vain samaa asiaa. Esimerkiksi 1000 euroa palkkaa on erilainen kuin 1000 euroa, joka on varastettu toiselta ihmiseltä, vaikka molemmat Simmelin mukaan edustavakin saman vaihdantavälineen määrettä. Lisäksi ihmiset antavat rahalle omia merkityksiään, joita ei pitäisi rationaalisessa mielessä olla. Jokin ansaittu raha voidaan nähdä sopivaksi vain esimerkiksi lehmän ostamiseen ja jos se pitäisi kuluttaa muuhun kuin tähän tiettyyn tarkoitukseen, ihmiset lainaavat rahaa eivätkä käytä jo omistamiaan rahoja, sillä niille on jo annettu merkitys muuhun. Kuluttajat siis jakavat omia menojaan ja tulojaan siten, että ne eivät kaikki ole vain yhtä harmaa massaa, vaan niille on varattu omat tietyt rahansa. Täten huomataan, että meillä on ns. erikoinen raha, joka on siis täysin tavallista

rahaa, jota käytetään kaupassa, kun ostetaan ruokaa. Rahalle on annettu tietty tehtävä, joten sitä ei voida kuluttaa päivittäiseen kulutukseen, vaan se odottaa sitä käyttöä varten, mihin se on säästetty. Kyseistä mallia voidaan kutsua rahan korvamerkitsemiseksi, jossa siis rahalle annetaan tietty rooli. Tämä esimerkki kyseenalaistaa vahvasti Simmelin kannan rahaan, sillä Simmelin mukaan rahalla on vain yksi määre millä sitä voidaan mitata, se kuinka paljon rahaa on. (Zelizer 2011, 138.)

Rahan niin sanottu korvamerkintä jotain tiettyä asiaa varten luo rahalle ominaisuuksia, joita sen ei pitäisi saada, jos se olisi vain puhtaasti vaihdantaa varten. Kun raha korvamerkitään ja säästetään jotain tiettyä asiaa varten, raha katoaa fyysisesti kierrosta ja palaa siihen vasta, kun kyseinen tarve tyydytetään. Raha siis poistetaan sen luontaisesta ympäristöstä ja sille luodaan suurempi merkitys kuin vain vaihdon välineenä oleminen. Esimerkkinä vaikka viikkoraha lapsille, joka on pelkästään lapsille maksettava asia. Raha saa siis erilaisia rooleja ihmisten välillä, lisäksi tarjoilijalle voi maksaa tippiä, mutta harva maksaa palomiehelle tippiä, vaan työn tai kompensaaion suhde rahaan on erilainen. Rahan merkintä johonkin erikoiseen tapahtumaan ei ole vain ideamaailmassa tapahtuvaa, vaan myös fyysinen tapahtuma. Esimerkiksi kolikko laitetaan säästöpossuun ja rahat käytetään vasta, kun tila on täynnä. (Zelizer 1997, 208.)

Raha esiintyy muutenkin kuin vain vaihdannan välineenä ja silloin sille tulee monia erilaisia rooleja, jotka eivät tiukempaan määritelmään sovi samalla tavalla. Rahan käyttäminen voidaan jakaa kolmeen erilliseen rooliin. Roolit ovat rahan antaminen lahjana, rahan antaminen jaettavaksi tai rahan antaminen kompensaaiona. Näissä kolmessa rahan sosiaalinen ulottuvuus tulee ilmi ja huomataankin, että rahan avulla määrittely ei olekaan niin helppoa. Jokaisessa eri suhteessa rahaa käytetään eri tavalla suhteessa ja raha ei olekaan vain numeroita ja määrällinen arvo, joka siirtyy kohteelta toiselle. (Zelizer 2011, 136.)

Rahan antaminen kompensaaiona on lähimpänä sitä tilannetta, jossa raha on vain vaihdon väline, eikä siinä esiinny mitään sosiaalista. Kompensaatiossa rahan antaminen on myös tasa-arvoisinta suhteessa muihin antamisiin, sillä siinä molemmat osapuolet saavat jotain. Rahan jakaminen taas luo vahvan siteen kahden ihmisen välille, kun toinen henkilö mahdollistaa toisen kulutuksen, kuten esimerkiksi puoliso antaessaan rahaa toiselle, joka ei työskentele. Kyse ei silloinkaan ole samasta rahasta, sillä jaettu raha luo siteen kahden ihmisen välille ja rahan saanut henkilö voi tuntea painetta kuluttaa rahan siten, että se ei

loukkaa rahan antajaa. Viimeisimpänä ja vähiten rahan logiikkaa Simmelin mukaan noudattava on rahan antaminen lahjana. Lahjaan liittyy vahva sosiaalinen side kuten jakamiseenkin, mutta se on mielivaltaisempaa kuin rahan antaminen kotitalouden sisällä. Kyseinen malli sopii hyvin yhteen toisessa kappaleessa esitetyn näkemyksen kanssa, jossa raha tuodaan mukaan ei-rahalliseen maailmaan ja omat velvollisuudet ja kunnia voidaan hoitaa rahan avulla. (Zelizer 2011, 137.)

Rahan määritelmä kohtaa myös ongelmia, kun tarkastellaan nykyistä taloudellista maailmaamme. Rahan pitäisi olla täydellinen vaihdon väline, jonka asiasta voidaan vaihtaa asioita toisiinsa. Kuitenkin rahan tilalle on tullut erilaisia tapoja maksaa, jotka toimivat kuten raha tai toimivat rahan tavalla, eli vaihdon välineenä. Tämän lisäksi raha myös pyrkii murtautumaan uusille markkinoille, eikä raha ole samanlaista jokaisen ihmisryhmän käytössä, vaan alemmat luokat käyttävät rahaa väärin. Nämä muutokset osoittavat sen, että rahan rooli ei olekaan niin ehdoton ja täydellinen, kuten klassikot ovat sen määritelleet. Rahan laajeneminen oli esillä jo Marxin osalta ja osa klassikoiden näkemyksistä onkin oikeita, mutta kun rinnalle on tullut rahan lisäksi myös luottokortit, bondit sekä monimutkaiset lainajärjestelyt, joissa sekoittuvat kotitaloudet, kolmas sektori, yritykset sekä pankit. Tämä on johtanut siihen, että rahan määrää ei ole enää edes mahdollista laskea. Rahan liike on lisäksi laajentunut ja nykyään voidaankin jossain määrin huomata, että raha on homogeenista ja liikkuu lähes kaikkien valtioiden välillä (Zelizer 1997, 206). Tämä osoittaa sen, että vaikka rahalla on muutakin rooleja kuin vain määrä, niin sen valtaa ja roolia ei kannatta kuitenkaan väheksyä, kun mietitään arkielämää ja rahan vaikutuksia arkiseen elämään.

Kuitenkaan raha ei ole kaikkivoipaa vaihdon väline, joka sopii jokaiseen tilanteeseen. Rahan sijasta ihmiset voivat myös antaa muille abstrakteille asioille rahallisen arvon, kuten vaikka kupongeille. Tai ihmiset voivat käyttää tarvikkeita rahan sijasta, eli arvon määrittäjänä onkin jokin käytettävissä oleva hyödyke, kuten vaikka tupakka. Rahan sijasta kupongit ovat sopivaa valuuttaa köyhille, sillä köyhät eivät osaa käyttää rahaa oikein, kuten on ajateltu (Zelizer 1997, 126). Kuitenkin kupongit toimivat rahan kanssa yhteisellä kentällä, sillä kuponkeja saatettiin vaihtaa rajoittamattomaan rahaan, jolla pystyy ostamaan kaikkialla, esimerkiksi kapakassa eikä vain ruokakaupassa (Zelizer 1997, 134). Lisää kuponkien ja rahan luomasta epätasa-arvosta kappaleessa 2.3.1.

2.4 Kuluttajan autonomia sekä sen ongelmat

Tämä tutkimus tarkastelee kulutusta nimenomaan tulojen kautta, eli miten ihmiset tienävät ja mihin he kuluttavat, vain rahallisia arvoja tarkastellaan. Tämä saattaa jonkun mielestä sotia nykyistä sosiologian paradigmaa vastaan, jossa homo socionomicus ylivertaisena taloustieteen vastaavaa ihmiskäsitystä vastaan, käsitteen nimen ollessa homo economicus. Vaikka homo economicukseen liittyy ongelmia eikä sekään ole täysin pätevä mittaamaan ihmisen kulutuskäyttäytymistä, perustelen kyllä, miksi se nähdään tässä tutkimuksessa sopivampana ihmiskuvana. Ensin esittelen homo socionomicuksen ja homo economicuksen ja mitä ominaisuuksia niihin liittyy.

Homo economicus nähdään täysin rationaalisena toimijana, joka jokaisen valinnan tekee rationaalisesti ja aina niiden tietojen pohjalta, joita hänellä on sillä hetkellä saatavilla. Tavoitteena homo economicuksella on täydellinen hyvinvoinnin maksimointi, ja jokainen valinta, jonka homo economicus tekee, pyrkii siihen, että hyvinvointi kasvaa. Rationaalinen homo economicus voi kuitenkin valita väärin ja huonosti oman hyvinvointinsa kannalta, mutta oletusarvallisesti valinnan ideana on se, että saatavilla olevan tiedon pohjalta valinta on rationaalinen ja se kasvattaa homo economicuksen hyvinvointia. Mutta oleellista homo economicuksessa on se, että hän toimii itsenäisesti jokaisessa tilanteessa, eli päätökset ovat aina hänen itsensä tekemiä ja rationaalisia, siinä tilanteessa ja niillä tiedoilla mitä on. (Räsänen 2004, 42.)

Homo socionomicus taas ottaa hieman erilaisen näkemyksen. Oleellista on se, että kuluttaminen on aina uppoutunutta, niin kuin kaikki muukin toiminta. Eli ihmiset eivät oikeasti tee rationaalisia päätöksiä, eivätkä päätökset ole ikinä yhden toimijan omia tekoja tai mielipiteitä, vaan rakenteet vaikuttavat siihen, mitä homo socionomicus haluaa. Oleellista eroissa on se, että economicus uskoo siihen, että toimija tekee päätöksen täysin itse, ilman ulkoisia painetta ja vaikutteita, kun taas socionomicus korostaa nimenomaan ulkoisia vaikutuksia ja rakenteita yksilön oman vaikutusvallan kustannuksella. (Räsänen 2004, 46.) Totuus on kuitenkin luultavasti jossain näiden kahden ääripään välillä, mutta on hyvä tarkastella kulutusta myös taloudellisten tekijöiden pohjalta, eikä vain sosiaalisten syiden kautta, jotta saadaan tietoa eri näkökulmista.

Miksi sitten kylmä ja rationaalinen kuluttaja on parempi tähän tutkimukseen? Syy on siinä, että kulutuksella on tietynlainen reunaehto, jota usein sosiaalitieteissä ei haluta huomioida ja jota pidetään muita näkemyksiä huonompana. Tämä reunaehto kulutuksen osalta on taloudellinen tilanne tai raha. Kulutuksessa on nimenomaan kyse siitä, että siirretään rahaa joko palvelua tai tuotetta vastaan. Rahan liike siis yhdistää kaikkea kuluttamista. Raha on aina samanarvoista vaihdannan tuotetta, eikä se ole riippuvainen toisen puolen tarpeista eikä raha voi esimerkiksi vanheta, kuten Simmelin teorian esimerkit osoittivat meille. Voidaankin siis sanoa, että wittgensteinilaisittain sanottuna kulutusta, kuten pelejäkin on monenlaisia, mutta niitä yhdistää jokin tietynlainen asia, joka tekee niistä yhden perheen. Tämän tutkimuksen osalta yhtäläisyys on vaihdanta, jossa raha siirtyy.

Perheyhtäläisyys siis tarkoittaa sitä, että on tietynlaisia abstrakteja olentoja, tässä tapauksessa kuluttamistapoja, ja näitä toteuttavat konkreettiset oliot, tässä tapauksessa ihmiset. Ideana on se, että vaikka näillä abstrakteilla olennoilla ole mitään yhteistä sääntöä tai olemusta keskenään, niillä on keskenään tietynlaisia yhtenäisiä ominaisuuksia, joiden avulla ne voidaan laittaa yhteen ja käsittää yhtenä perheenä. (Wright 1982). Tässä tutkimuksessa olioita yhdistävä asia on nimenomaan kulutus, sillä se on yhdistävä tekijä kaikenlaisessa kulutuksessa, ottamatta kantaa siihen, millaisia muita ehtoja sille laitetaan. Kulutus voi siten olla vastuullista, poliittista tai vihreätä, mutta kuitenkin se on silti aina kulutusta, jossa lähes aina vaihdetaan työstä saatu panos. Useimmiten raha vaihdetaan johonkin hyödykkeeseen tai palveluun, jolla on joku suurempi merkitys kyseiselle kuluttajalle. Merkitys voi olla täysin subjektiivisesti luotu, kuten vaikka eettisyys tai sitten kulutuksen kohde on jotain, jossa kuluttaja on valmis uhraamaan arvonsa sen takia, että voi toteuttaa niitä muualla. Kulutus nähdään tässä tutkimuksessa nimenomaan Simmelin tavoin, eli raha ja rahatalouteen siirtyminen on mahdollistanut kulutuksen, kun on siirrytty abstraktiin vaihtamisen kohteeseen, kuten aikaisemminkin on jo teoriaosuudessa selitetty. Raha itsessään on rakenteellinen toimija, joka mahdollistaa kokonaisuuden tajuamisen ihmisten elämästä.

Usein kun tutkitaan kuluttamista tai kun siihen sisällytetään kuluttaja, oletetaan, että kuluttaja on autonominen toimija. Autonomisella toimijalla tarkoitetaan tässä filosofisesti määriteltä kuluttajan autonomiaa. Tälle määritelmälle on kolme ehtoa. Ensinnäkin kuluttajan on oltava kykenevä muodostamaan erilaisia mielipiteitä ja uskomuksia, tässä ta-

pauksessa kuluttamiseen ja sen vaikutukseen liittyviä uskomuksia. Tämän lisäksi kuluttajalla pitää olla jonkinlaisia mielipiteitä tai uskomuksia, jonka pohjalta hän tekee nämä valintansa. Näiden mielipiteiden ja uskomusten tulisi olla täysin kuluttajan itsessään tuottamia. Kolmas ehto on se, että kuluttaja pystyy tekemään erilaisia valintoja oman kulutusprosessinsa suhteen. Eli kuluttaja voi oman kuluttamisensa tehdä niin kuin hän itse haluaa, ja pystyy toteuttamaan sitä omien mielihalujensa ja uskomustensa perusteella. Tähän ehtoon sisältyy se, että mikään ei estä kuluttajaa toimimaan omien uskomusten perusteella, eli mikään ulkoinen taho tai ehto ei estä kuluttajaa hänen tehdessään kulutusvalintojaan ja hän kykenee toteuttamaan mielikuviensa ja uskomustensa mukaista kuluttajan roolia. (Uusitalo 2012.)

Kun tarkastellaan kulutusta oikeassa maailmassa, huomataan, että autonomisia kuluttajia onkin huomattavan vaikea löytää. Ensimmäinen ehto saatetaan hyväksyä, eli ihmiset pysyvät muodostamaan uskomuksia ja näkemyksiä, sekä toinen ehto, eli se, että näkemykset ovat kuluttajan itsensä muodostamia. Tietenkin kuluttajan verkostot muokkaavat hänen näkemyksiään, mutta voidaan ajatella, että kuluttaja kuitenkin ei ole vain verkostojensa orja. Omien näkemysten ja verkostojen vaikutusten alaisena hän muodostaa näkemyksensä. Oleellista ei ole se, onko muodostettu näkemys loppujen lopuksi kuluttajan oma vai hänen verkostojensa vaikutuksista muodostunut, vaan se, että kuluttajalla on mahdollisuus muodostaa oma uniikki näkemyksensä, ainakin ideaalitasolla. (Uusitalo 2012.)

Kolmas teesi, että kuluttajalla pitäisi olla kyky suorittaa omien uskomustensa pohjalta, ilman mitään rajoituksia, voidaan hylätä. Syy on siinä, että raha on rajoittava tekijä, sillä kulutus kuitenkin tapahtuu rahan välityksellä. Siksi tämä kulutustutkimus pohjaakin pelkästään rahalle ja taloudelle. Jos kulutusta tarkasteltaisiin arvojen kautta, rikkoisi se luultavasti kuluttajan autonomiaa. Ei ole mielekästä lähteä tarkastelemaan kuluttajan uskomuksia ja mielipiteitä, jos kuluttaja ei ole kykenevä toimimaan omien uskomusten mukaan, vaan joutuu toimimaan rajoitetusti. Siksi nykyiseen paradigmaan hyvin sopivat kuvaukset, kuten vaikka vihreä kuluttaja tai poliittinen kuluttaja ovat ongelmallisia, sillä vaikka kuluttajien arvomaailma olisi edellä mainittujen kaltainen, toteutuva kulutus voi olla hyvinkin erilaista. Tämä johtuu siitä, että autonomisuus ei toteudu ja kuluttajat eivät saa toteuttaa omaa kulutusprofiiliaan. (Uusitalo 2012.)

Tästä syystä ei ole mielekäästä tutkia kuluttajaa autonomisensa toimijana, jolla olisi uskomuksia ja mielipiteitä, kuten vaikka vihreys tai poliittinen toimijuus. Kyseiset ominaisuudet ovat alisteisia kuluttajan taloudelliselle tilanteelle. Jos taloudellinen tilanne saadaan vakioitua niin, että autonomisuus saadaan aina varmistettua ja että jokaiseen haluttuun valintaan löytyy mahdollisuus, niin silloin tilanne olisi mahdollinen. Jos taas kyseistä olemassa olevaa halua ei voida toteuttaa, autonomisuus ei toteudu. (Uusitalo 2012.)

Kuluttajana autonomisuus sopii hyvin myös aikaisemmin esitetyn homo economicuksen kanssa, sillä oletusarvonahan oli, että rationaalinen päätös tehdään vallassa olevan tietojen ja rajoitusten pohjalta. Eli siis huomioidaan se, että kuluttaja ei ole kaikkivoipa, eikä autoniminen toimija, vaan kuluttajalla on rajoituksia kulutusprosessissa. Rajoituksia voi olla esimerkiksi tietojen tai mahdollisuuksien suhteen. Homo socionomicus taas ylikoostaa arvoja ja uskomuksia, joita kuluttajalla on. Näillä mielipiteillä ja uskomuksilla on arvoa kenties ideaalimaailmassa, jossa kuluttamisella ei ole rajaeh-toja. Kuitenkin rajaeh-toja löytyy, jolloin ideaaliajattelu täytyy asettaa syrjään ja lähteä tarkastelemaan realistista tapaa tutkia kulutusta. Siksi tämä tutkimus tarkastelee vain kulutusta rahan kautta, eli mihin rahaa on kulutettu, eikä tarkastella mitään syitä sille, miksi tähän on päädytty. Autonomisuuden toteutuminen ja siitä varmistuminen on hyvin vaikea todeta, jolloin sitä ei voida ottaa tutkimukseen mukaan.

Tosin jos oletamme, että kuluttaja, jota tarkastelemme, on yhtä fanaattinen oman ideologiansa suhteen kuin Abraham oli uskonsa suhteen, eli valmis tappamaan poikansa Jumalan käskystä, voidaan myös tarkastella kulutusta pelkästään arvotapahtumana, jolloin taloudellinen aspekti voidaan jättää kokonaan taka-alalle. Tuskin kovinkaan reilun kaupan kuluttaja on valmis nääntymään nälkään vain siksi, että oman ideologiaan sopivia tuotteita ei ole saatavilla.

2.5 Kulutus epätasa-arvona

Autonomiasta on hyvä jatkaa epätasa-arvoon, sillä kulutuksen ja siihen liittyvän taloudellisen tilanteen osoitettiin äsken rikkovan kuluttajan autonomiaa. Tämän lisäksi kulutus on epätasa-arvoa luova instituutio, joka rikkoo ihmisten positiivisia oikeuksia, joita pohjoismaiset hyvinvointivaltiot pyrkivät tukemaan. Positiivisten ja negatiivisten oikeuksien ero

on siinä, että negatiivinen oikeus on sitä, että mikään laki ei estä ihmistä toimimaan tietyllä tavalla, esimerkiksi kauppa saa olla koska tahansa auki. Positiivinen oikeus taas tarkoittaa sitä, että tuetaan ihmisiä ja nostetaan heikoimmassa asemassa olevia pärjäämään paremmin. Esimerkkinä positiivista oikeuksista voisi olla tulonsiirrot rikkailta köyhille, kuten vaikka asumistuki tai toimeentulotuki, joka mahdollistaa paremmat elinolot huommin pärjääville. (Berlin 1969.)

Kulutuksessa suhteen epätasa-arvo ilmenee siinä, että ihmisten tulot ovat erilaisia, joka johtaa siihen, että kaikilla ei ole varaa esimerkiksi Balin matkaan. Negatiiviset vapaudet toteutuvat, sillä jokainen, joka haluaa matkustaa Balille, saa Suomesta matkustaa Balille, eikä kukaan estä häntä. Todellisuudessa taas Balille matkustamista voi rajoittaa tulot, ei ole esimerkiksi varaa ostaa lippuja tai ei ole lomaa, jolloin matkustaa. Tämä luo eriarvoisen aseman ihmisten välillä, kun heidän halunsa ja mahdollisuudet toteuttaa nämä halut eivät toteudu, sillä taloudellinen tilanne vaikuttaa siihen, miten hyvin he voivat tarpeitaan ja halujaan seurata. (Swift 2006.) Siksi kulutus luo lisää epätasa-arvoa eikä ota huomioon ihmisten haluja eikä tarpeita. Rahallinen kulutus huomioi vain sen, mihin ihmisellä on kyky kuluttaa ja mihin ei.

Yhteiskunta pyrkii kuitenkin tuottamaan tasa-arvoa kuluttamisen avulla. Ideana on se, että kaikki pystyisivät kuluttamaan yhtä paljon ja että kaikilla kuluttajilla olisi samanlainen tavaroiden taso. Hyvinvointivaltion tehtävä ja viimeinen taso on se, että se saa talouden kasvamaan. Talouskasvu tuottaa vaurautta ja vaurauden kautta taas tulee tasa-arvo. Kuitenkin talouskasvu lisää myös epätasa-arvoa, johon valtiot eivät pyri, mutta mihin kulutus ja talouden kasvu lopulta johtaa. Johonkin pisteeseen asti talouskasvu on kaikille hyvä asia, mutta kun talouden kasvun aiheuttama kulutus saavuttaa tietyn tason, tulee siitä vain eriarvoista asia, eikä tasa-arvoistava. (Baudrillard 1998.)

Myöskään kaikkia ihmisryhmiä ei pidetä yhtä pätevinä kuluttajina, vaan köyhiä ja alempiluokkaisia pidetään huonoina kuluttajina. Yhdeksi syyksi köyhyyteen esitetään kuluttaminen, jota tehdään väärin. Jos köyhät kuluttaisivat oikein, he eivät olisi köyhiä. Voidaan siis tämän mukaan sanoa, että pelkässtään kulutusmahdollisuudet eivät luo eriarvoisuutta ihmisten välille. Kulutustoiminta luo myös eriarvoisuutta, kun järkevät ihmiset kuluttavat hyvin ja rikastuvat. Köyhät taas kuluttavat väärin ja väärin kuluttaessaan köyhtyvät yhä enemmän. Kuitenkin jokaisesta ihmisestä voi tulla ”hyvä” kuluttaja oppimalla ja

saamalla ohjeistusta rahan käyttöön, joten kulutuksen ei tarvitse olla ikuisesti epätasa-arvoista. Jokaisesta kykenevästä kuluttajasta voidaan tehdä opastuksen avulla hyvä kuluttaja. Täten köyhät vain tarvitsevat enemmän koulutusta kuluttamisen suhteen, jotta köyhistäkin saataisiin hyviä kuluttajia ja siten nousisivat köyhyydestä kulutuksen avulla pois. (Zelizer 1997, 123.)

Räikein esimerkki kulutuksen epätasa-arvosta on erityisesti köyhiä varten luodut ruokakupongit, joiden avulla on mahdollista ostaa ruokaa. Köyhien ajatellaan olevan niin huonoja rahan käyttäjiä tai käyttävän rahaa väärin, että heille ei voida antaa rahaa, vaan pitää käyttää rahan korvikkeena kuponkeja. Kupongit on mahdollista vaihtaa elintarvikkeisiin, mutta ei esimerkiksi huumeisiin. Tämä osittain vahvistaa sitä mielikuvaa, että raha ei sovi köyhille, vaan pelkästään pelkistetty ja rajoitettu vaihdon väline sopii epärationaalisille toimijoille. (Zelizer 1997, 124.) Rahaa on muutenkin pidetty sopimattomana köyhille, eli heille saa antaa materiaalista tukea, mutta rahan lahjoittaminen ei ollut sopivaa Yhdysvalloissa 1800-luvulla (Zelizer 1997, 127). Näkemys siitä, että köyhät ja heikko-osaiset eivät osaa käyttää rahaa ei tietenkään ole vain propagandaa, vaan sillä on myös taustansa. Esimerkiksi Tsaarin lahjuksina antamat rahat löytyivät kolme viikkoa matkan jälkeen pääsääntöisesti kapakoista Pariisissa 1870-luvulla (Zelizer 1997, 131).

Jos talous alkaa muuttaa muotoaan tulevaisuudessa, eli nykyisestä talousmallista siirrytään paljon esillä olevaan ympäristöystävällisempään jakamistalouteen, luo se taas uudenlaista epätasa-arvoa. Jakamistalouden tai vertaistalouden ajatellaan olevan uudenlainen ympäristöystävällinen taloudellinen muoto, jossa toimijat ostavat tavaraa toisiltaan. Käsitteen monimuotoisuus ja vaikeus ilmenee myös artikkelissa, jossa sitä tutkitaan, sille itse ilmiölle annetaan monta erilaista termiä, jotka kuitenkin kuvaavat toimintaa. (Mäenpää & Timonen 2020). Uusi taloudellinen malli ei kuitenkaan poista kulutuksen luomaa epätasa-arvoa, vaikka ostamisen luonne siirtyisi isolta toimijalta pienelle kuluttajalle, joka myy toiselle kuluttajalle, sillä sosiaaliset kontaktit ja jakamisen idea ei ole tasaisesti jakautunut, vaan ennen kaikkea korkeasti koulutetut jakavat ja lainaavat tavaroitaan. Vastaavasti muutenkin heikommassa asemassa olevat ihmiset, eli pienituloiset, alemman koulutusasteen omaavat ja yksinasuvat jäävät ulkopuolelle, sillä heillä ei ole kontakteja. (Grönlund 2020.) Eli jakamiseen ja auttamiseen perustuva malli ei ole mitenkään tasa-arvoisempi tai valtarakenteista vapaa, vaan taloudellisen vallan tilalle tulevat verkostot.

Kuitenkin akateemisissa teksteissä lähdetään oletuksista, että uuden talouden muodot olisivat jotenkin ihmisystävällisempiä tai sosiaalisesti valveutuneempia kuin vanhemmat talouden muodot (Hamari et al. 2016).

2.6 Halut ja tarpeet

Halu ja halu saada on kuluttamisen kannalta oleellinen asia. Halulle on monta eri määritelmää. Esimerkiksi markkinoinnin kantava teesi on se, että herättämällä ihmisen piilossa olevat tunteet markkinoinnin avulla, kuluttaja aktivoidaan ostamaan tuote. Eli halu on jossain taustalla, odottamassa vain sitä, että markkinointi, joko suoraan tai välillisesti herättää ihmisen tajuaamaan, että hänellä on myös tämän kaltainen tarve (Kotler & Keller 2016). Markkinointi on tieteenalana suhteellisen uusi, vasta 1900-luvulla yliopistoihin tullut, joten voidaankin kysyä sitä, milloin halu on tullut ihmisten kulutukseen mukaan ja ovatko kulutus ja halu aina sidonnaisia keskenään. Tarkoituksen on tässä esitellä sitä, että onko halu tullut ilmi samalla kun yhteiskunnan elintaso ja kaupankäynti on kasvanut, vai onko se aina ollut osa ihmisten luontoa.

Ensimmäinen esimerkki halun voimasta ilmenee jo ensimmäisten ihmisten osalta, kun Eevalle ja Aatamille ei kelvannut paratiisin antimet, vaan halu saada johti ihmiset haukaamaan kiellettyä hedelmää. Raamatun luomiskertomus kuvaa hyvin ihmisluontoa ja sen toimimista, sillä vaikka kaikki tarpeet olivat tyydytty ja mitään ei olennaisesti puuttunut, ihmisen halu ja halun luomat tarpeet olivat kuitenkin vahvemmat kuin luonnolliset tarpeet, jotka olivat tyydytty. (Falk 1992, 9.) Ongelma halussa ja tarpeissa on se, että näitä ei voida eritellä järkevästi. Kun yleisesti ottaen ihmistieteissä, joihin myös taloussosiologia kuuluu, yleisesti sivutetaan luonnolliset ja biologiset puolet ja keskitytään vain ihmisille ominaisiin piirteisiin. (Rinne, Kivirauma & Lehtinen 2015.) Silti kun puhutaan tarpeista, erotetaan usein sosiaaliset tai kulttuuriset välttämättömyydet (näihin viitataan jatkossa sosiaaliin välttämättömyyksiinä) sekä fyysisiin välttämättömyyksiin, johtuen juuri siitä, että ihmiset nähdään erilaisina suhteessa muihin eläimiin, eli ajatellaan, että ihmisillä on muitakin tarpeita kuin vain fyysinen selviytyminen.

Halun ongelmallisuudesta esittelee myös Kant, joka antaa halulle hyvin sosiologisen näkemyksen. Kantin mukaan halut ovat aina ulkopuolelta tulevia ärsykeitä, jotka johtuvat toisista ihmisistä, eikä halu voi koskaan olla sisäinen. Kantin mukaan oleellista on se, että

ihmisen on kuunneltava vain tarpeitaan, jotka tulevat sisältä päin. Sisältöpäin tulevat halut ovat moraalisesti hyviä ja suljettava ulkopuolelle kaikki halut ja ulkopuolelta tulevat vaikutteet, jos ihminen haluaa toimia oikein. Eli tarpeet nähdään hyvinä ja suotavina toteuttaa, kun taas halut pitäisi ihmisen jättää ilman huomiota. Eli Kant erottaa toisistaan dualistisesti ruumiin, joka edustaa huonoja asioita ja mielen, jonka kehittäminen ja sen halut ovat hyviä. (Sihvola 2004.)

Kant on hyvin olennainen filosofi, kun tarkistellaan kulutusta, kuitenkin suurin osa kulutustutkimuksesta pohjautuu Kantin näkemyksiin ja Kantin dualistiseen maailmaan. Tästä hyvänä esimerkkinä kuvio, jossa selitetään sitä, mitä tarkoittaa Bourdieun käyttämä uus-kantilainen estetiikka, joka on kulutuksen ja erottautumisen osalta oleellinen käsite. Eli ideana Bourdieulla on, että koska yläluokan kulutustarpeet ovat sivistyneitä, tosin kuin alaluokan tarpeet, koska ne ovat huomattavasti parempia laadullisesti. Tämä eroavaisuus selkenee hyvin taulukosta, joka löytyy tekstin alaosassa. Tarkoituksena kuvion on siis kuvailla erot siitä, mitä kantilainen estetiikka on ja mitä taas on ”antikantilainen” estetiikka, mihin Bourdieu myös viittaa kuuluisassa makuun liittyvissä tutkimuksissaan (Miller 1987).

Kuvio 1. Kantilainen ja antikantilainen estetiikka

Kantilainen	Anti-kantilainen
Korkea kulttuurin kapitaali	Pieni kulttuurinen kapitaali
Korkeakulttuuri	Populaarikulttuuri
Sivistynyt nautinto	Välitön nautinto
Ymmärtäminen	Aistiminen
Esoteerista, formaalia	Naturalistista
Vain asiaan perehtyneille	Kaikki ymmärtävät
Ensisijainen kuva: kaalit	Ensisijainen kuva: Auringonlasku

(David Miller 1987)

Bourdieuun käyttämä ja jalostama kantilainen etiikka tulee hyvin ilmi, kun tarkistellaan kuluttamista. Hyvä esimerkki on edellä mainittu poliittinen/eettinen kuuluttaminen ja siihen liittyvät tulokset. Ideana on, että alemmat yhteiskuntaluokat pitävät yksinkertaisia ja

lihan himoihin kuuluvista asioista, kuten esimerkiksi buffetin ihannoiminen, kun puhutaan hyvästä ruuasta. Ruoka siis nähdään vain mahdollisimman hyvänä polttoaineena ja tärkeää on se, että sitä on erittäin paljon. Yläluokkaisten kulutustottumukset ruuassa taas kohdistuvat kalliisiin ja terveellisiin tuotteisiin, kuten salaatteihin ja kalaruokiin, jotka ovat taas terveellisiä ja täyttävät huomattavasti vähemmän kuin alaluokan ruuat, kuten vaikka hampurilainen. Eroavaisuus onkin siinä, että yläluokka pyrkiikin jalostamaan ja kehittämään itseään paremmaksi ihmiseksi halujen ja toimintojen avulla, eli dualismi keho huono, mieli hyvä, toteutuu kun tarkastellaan kulutuksen eroavaisuutta. (Kennedy et al. 2019.)

Kant liittyy myös aikaisemmin mainittuun Simmeliin ja rahan filosofiaan, sillä siinä määrin ja siinä mielessä, kun kyse on filosofisesta teoksesta, niin voidaan sanoa, että siinä ilmenee Kantin ajatuksista jalostuneita asioita. (Pyyhtinen 2003.) Vaikka Simmelin teos itsessään ei ole filosofinen teos, pyrkii se tuomaan rahan roolia ilmi tässä taloudellisessa järjestelmässä. Rahan määrittely on vain sikäli ongelmallista, että se lähes aina päättyy kehäpäättelyyn, eikä rahaa onnistuta perustelemaan tai tuomaan ilmi ilman abstraktia käsitettä, joka on itsessään raha, mutta jollain toisella nimellä. (Olivercrona 1957.)

3 VÄLTTÄMÄTTÖMYYSKULUTUS

Välttämättömyys on kulutukseen liittyen vaikea termi. Välttämättömyydestä on monia erilaisia määritelmiä sosiaalitieteissä ja tässä tutkimuksessa onkin tarkoitus tarkastella, kuinka iso osa yksinasuvien kulutuksesta suuntautuu niin sanotusti välttämättömyyksiin, joiden määritelmä tosin on hyvin laaja ja siitä onkin erilaisia näkemyksiä. Aikaisemmin tässä tutkielmassa on jo käsitelty välttämättömyyttä ja miten se on suhteessa kersakulutukseen, mutta tässä on tarkoitus esitellä erilaisia näkemyksiä sille, mitä pidetään välttämättömänä ja mihin se pohjautuu. Lisäksi eritellään välttämättömyyden kaksi eri muotoa, jotka erottautuvat toisistaan.

3.1 Välttämättömyyden määritelmiä

Kaikista tiukin välttämättömyyden määritelmä tulee norjalaiselta Stein Ringeniltä, jonka mukaan ainoastaan fyysiseen selviytymiseen tarvittavat hyödykkeet, kuten vaikka suoja ja ruoka ovat välttämättömyyksiä, eikä ihmisen kulttuurista puolta ja sosiaalisista suhteista syntyviä tarpeita tarvitse ottaa huomioon. Pelkästään ns. luonnolliset tarpeet ovat ihmisen kannalta olennaisia. Eli Ringenin näkemyksessä hylätään kaikki mitä ihminen ei luonnossaan eläessään tarvitse. Eli unohdetaan kokonaan ihmisen sosiaalinen luonne. (Ringen 1988.)

Välttämättömyys nähdään luksuksen vastakohtana, ja klassisesti erottelu tapahtuu vain nähden kahden välillä. Välttämättömyys nähdään asiana, joka ihmisellä on pakko olla halussa tai mahdollisuus kuluttaa, kun taas luksus edustaa asioita, joita ihmisen ei ole pakko omistaa pysyäkseen hengissä. Tämä on ollut jo aikaisessa taloustieteessä näkemys, jonka esimerkiksi David Ricardo on esittänyt. Jaottelu on jossain mielin hyvin mustavalkoinen ja mielivaltainen, mutta määritelmien ongelmiin siirrytään seuraavassa kappaleessa. (Baxter & Moose 1996).

Näkemys siitä, että välttämättömän kulutuksen pitäisi olla vain hengissä pysymiseen suuntautuvaa, on hyvin dualistinen näkemys, jossa ruumis ja henki erotetaan toisistaan Descartesin tapaan. Samoilla linjoilla on myös Platon, jonka mukaan mielen tärkein tehtävä on taistella ruumiin haluja vastaan. Tässä tutkimuksessa dualismi hylätään, ja laajennetaan ihmiskuvaa niin, että myös keho ja ns. luonnollinen puoli ihmisessä voidaan

nähdä hedonistisena, joka ei ole vain suorittava organi (Berthelot 2006). Samoin tässä tutkimuksessa ei erotella erikseen ns. paremman minän ja huonomman minän kulutushaluja, eli rationaalisuus Kantin näkemysten mukaan ei ole tarpeellista tässä tutkimuksessa. Tällä viitataan siihen, että ihmisen haluja ja tarpeita ei nähdä alempiarvoisena suhteessa pakollisiin luonnolliseen tarpeisiin vaan tasa-arvoisena ihmisen rationaalisten ja loogisten ajatusten kanssa. (Swift 2006.)

Ringenin näkemys hylätään tässä tutkimuksessa, ja välttämättömyyttä tarkastellaan huomattavasti laajemmin, eli välttämättömyyttä tarkastellessa huomioidaan myös sosiaaliset tarpeet, joita ihmisellä on. Kyseinen kanta valitaan, koska tarpeet muodostuvat tarvetilasta. Tarvetila taas on sosiaalinen ilmiö, joka syntyy ihmisen tulessa ajattelevaksi ja toimivaksi subjektiksi. Biologiset tarpeet eivät kuitenkaan ole alisteisia sosiaalisille tarpeille, vaan ne ovat keskenään vuorovaikutuksessa. (Ilmonen 1985, 19.)

Klassinen ja ensimmäinen esimerkki siitä, että välttämättömyys on sosiaalisesti uppoutunut ja riippuvaista aina ympärillä olevasta yhteiskunnasta ja sen varallisuustasosta, on taloustieteen isän Adam Smithin kirjasta kansojen varallisuus. Kirjassa esitellään kaksi hyvää esimerkkiä, jotka sopivat myös tähän tutkimukseen ja auttavat yhdistämään välttämättömyyttä jo aikaisemmin esitettyyn Veblenin teoriaan, johon kuului se, että tavarasta, joka aikaisemmin on ollut vain kerskakulutuksen kohde ja luksushyödyke, mutta kun se saadaan hallintaan köyhemmissä talouksissa, siitä tulee välttämättömyys kyseiselle kotitaloudelle, ja myöhemmin koko yhteiskunnan tasolle.

Luksuksen ja välttämättömyyden ongelmia on siis monenlaisia. Käsitteet ovat siis toisistaan riippuvaisia. Määritelmät ovat kysymyksistä riippuvaisia. Tämän lisäksi luksuksesta tulee usein välttämättömyyttä ajan kanssa ja ainoastaan luonnon kantokyky luo rajan sille, miten montaa hyödykettä voidaan pitää välttämättömyytenä. (Ilmonen 1985, 129.) Tämä johtaa siihen, että valitettavasti luksusta ei voida selventää mitenkään tyhjentävästi. Määritelmä jää siis jotenkin aina vajaaksi, eikä ota kaikkea huomioon. Luksus voi olla aina vain relaatiossa johonkin ja jossain ajassa suhteessa välttämättömyyteen. (Ilmonen 1985, 130.) Kuitenkin tässä tutkimuksessa luksusta käytetään välttämättömyyden vastinparina, sillä tutkimus kuvaa tämän ajan luksusta, ei absoluuttista välttämättömyyttä.

Ensimmäinen esimerkki kuvaa sitä, että välttämättömyys ei ole riippuvainen vain luonnollisista olosuhteista, jotka vallitsevat ja vaikuttavat elämään, vaan välttämättömyyksiä rakentuu ihmisten sosiaalisten siteiden kautta. Esimerkissä Smith kuvaa oman aikansa kolmea erillistä valtiota, Englantia, Ranskaa ja Skotlantia. Englannissa jokaisella ihmisellä piti olla kengät, kenkien käyttäminen oli itsestään selvää ja jos ihmisellä ei ollut kenkiä, häntä pidettiin alempiarvoisempänä kuin kenkiä pitäviä ihmisiä. Skotlannissa taas oli naisten sosiaalisesti hyväksyttävää kulkea ilman kenkiä, mutta miesten oli kaikkien omistettava nahkakengät. Ranskassa taas kengät eivät olleet pakollisia kummallekaan sukupuolelle, eivätkä kengät olleet ihmisarvon mittari millään tavalla, eli ihmisen arvoa ei mitattu kenkien omistamisen tasolta. (Smith 2001, 1168.)

Tämä kyseinen esimerkki kuvaa hyvin sitä, miten sosiaalinen välttämättömyys toimii, sillä sitä ei luo fyysinen ympäristö, jossa sade ja kylmyys vaikuttavat kenkien omistamiseen, vaan kyse on nimenomaan siitä, mitä muut samassa yhteiskunnassa ja sen arvot jakavat ihmiset ovat asiasta mieltä, mikä on välttämättömyyttä juuri sille kaikista heikoimmallekin ihmiselle, joka yhteiskunnassa on alimmaisessa kastissa.

Toinen esimerkki kuvaa sitä, miten sosiaalinen välttämättömyys on suhteellista aina valtion yleiseen kulutukseen ja rahalliseen kehitykseen. Antiikin Roomassa, jossa puuvillaiset vaatteet tehtiin käsitöinä, vaatteet olivat hyvin kalliita ja niitä oli vain rikkailla ihmisillä. Englannissa taas teollistumisen alettua ja kun keksittiin kehruu-Jenny, puuvillaa voitiin kehrätä huomattavasti tehokkaammin kuin ennen, puuvillaisista vaatteista tuli aivan tavallisia välttämättömyyshyödykkeitä, joita jokaisen oli pakko omistaa. Siksi ei olekaan mielekästä vertailla kahta erillistä yhteiskuntaa eri aikoina, kun taloudelliset mahdollisuudet ja kulutusmahdollisuudet ovat erilaisia ja alati muuttuvia innovaatioiden toimesta. (Smith 2001, 1168.)

Näiden edellä mainittujen esimerkkien lisäksi Smith tuo esiin oman näkemyksensä, jossa hän kertoo, mikä on välttämättömyyttä ja mikä taas luksusta, joka on jossain määrin ristiriidassa edellä mainittujen asioiden osalta. Yksi esimerkeistä on olut, jokainen ihminen voi olla ilman olutta tai viiniä etelän maissa, eikä ihmisten siis tarvitse sitä juoda ja täten olut on luksushyödyke, koska mikään tapa ei Smithin mielestä tuo ilmi sitä, että tämä hyödykkeet olisivat mitenkään välttämättömiä yhdellekään kulttuurille, joka maailmassa on, eivätkä alkoholijuomat kuulu mihinkään soveliaaseen elämäntapaan. (Smith 2001, 1169.)

Kuitenkin jos mietimme stereotypioita Saksasta, se on vaikeaa ilman olutta ja Oktoberfestiä tai jos mietimme Etelä-Eurooppaa, puhe kohdistuu aina siihen sivistyneeseen juomakulttuuriin, joten voidaan kysyä, missä määrin Smithin analyysit ovat toimivia.

Kun tuodaan yhteen nämä kaksi esimerkkiä sosiaalisesta välttämättömyydestä sekä sen kritiikkiä, voidaan sanoa, että sosiaalinen välttämättömyys on aina sidottu omaan aikaansa. Ajan lisäksi myös siihen yhteiskuntaan mitä tutkitaan, sekä tutkimuksen ajan kohtaan tapahtuvaan taloudelliseen ja innovatiiviseen kehitykseen. Siksi onkin hyvä käsitellä myös ensimmäisiä teorioita välttämättömyydestä. Nämä teoriat ovat tietenkin oman aikansa tuotteita, mutta kuitenkin mielestäni ne sopivat hyvin tähänkin tutkielmaan, sillä ne tuovat ilmi välttämättömyyden ja luksuksen suhdetta. Ensin Platon mainitsee Valtiossaan, että välttämätön on hyvästä ja lisää tuotantoa, kun taas luksus on tuhlailevaa ja huonoa yhteiskunnalle ja siksi samalla myös yksilölle. Platonin nostossa oleellista on se, että luksus ja välttämätön eivät ole erillisiä asioita, vaan liika välttämättömyys muuttuu luksukseksi, eikä näitä kahta voida siksi eritellä toisistaan. (Platon/Itkonen 2007, 302.) Laajempi välttämättömyyden määritelmä esitellään Aristoteleen kirjassa *Politiikka* (Aristoteles 2012) ja se ei huomioi muita kuin vapaat miehet, mutta oleellista onkin välttämättömyys ja se, että se kuvaa vain omaa aikaansa, eikä ole muuta kuin teoreettinen pohja nykyiselle tutkimukselle. Siksi myös Aristoteleen teoria kannattaa myös ottaa mukaan, jotta nähdään välttämättömyyden ajallinen kehittyminen ja sen laajeneminen kaikille.

Aristoteleen yhteiskuntamalli on huomattavasti kattavampi kuin uudemmat hyvinvointimallit tai teoriat. Aristoteles huomioi sekä henkiset välttämättömyydet, kuten urheilun ja teatterin, joiden ajatellaan kehittävän ihmistä henkistä sekä fyysisesti, sekä osallistuttava poliittiseen päätökseen. Tärkeää on myös se, että fyysistä tarpeista yhteiskunta huolehtii, kuten ruuasta. Radikaalin Aristoteleen teoriasta tekee sen, että hän näkee oleellisena asiana sen, että ihmisen täytyy myös tyydyttää seksuaaliset halunsa ja yhteiskunnan täytyy pitää huolta siitä. Muuten teoria on hyvin nykyaikainen, sillä siinä huomioidaan henkinen puoli, eli nähdään tärkeänä ihmisen kouluttautuminen sekä kulttuuriset harrastukset ja myös turvallisuuden tunne, joka on ihmisen hyvän elämän kannalta oleellista. (Aristoteles 2012).

Eli voimme määritellä sosiaalisen välttämättömyyden niin, että ihminen tarvitsee kyseisen tuotteen tai palvelun pystyäkseen elämään ihmisarvoista ja tavallista elämää siinä yhteiskunnassa ja siinä ajassa, jossa hän elää. Fyysinen välttämättömyys taas kuvaa tarpeita, joita ilman ihminen ei pystyisi fyysisesti elämään ja selviytymään. Fyysisissä välttämättömyyksissä on toki eroavaisuuksia eri tutkimuksissa, mutta yleisesti ottaen ajatuksena fyysisessä välttämättömyydessä on Maslowin tarvehierarkian alin taso (Dickes & Fusco 2008). Lisäksi välttämättömyyksiin kuuluvat myös lääkkeet, ainakin Grotiuksen mukaan, mutta sille ei ole mitään selkeää erotusta onko kyse sosiaalisesta vai fyysisestä välttämättömyydestä (Sihvola 2004). Suurin osa välttämättömyyksistä onkin samaan aikaan molempia, sekä fyysisiä että sosiaalisia välttämättömyyksiä, jolloin teorioissa ei tehdä erotelua niiden välillä. Erottelu olisikin ongelmallista, kun tarpeet ovat keskenään vaikutussuhteessa, kuten luvun alkupuolella mainittiin.

Jotta voimme tutkia välttämättömyyttä, sille täytyy olla jonkinlainen määritelmä. Aikaisemmassa kappaleessa esiteltiin jo, että määritelmä on aina omaan aikaansa ja yhteiskunnan taloudelliseen kehitykseen sidottu, mutta se ei vielä riitä määritelmäksi sille, mitä välttämättömyys on. Kuitenkaan tässäkin ei pystytä suoraan kertomaan, miten välttämättömyys voidaan määritellä tyhjentävästi, mutta tarkoituksena on esitellä erilaiset näkemykset ja niiden avulla saada tietynlainen kuva siitä, mitä välttämättömyys on, sekä esittää syy sille, miksi käytän Engelin lakia hyväksi tutkimuksessani.

Marshallin mukaan kulutus on tuotannon vastakohta, joten siihen voidaan soveltaa samoja näkemyksiä mitä tuotantoonkin. Ideana on se, että välttämättömyyttä on se, että jos tuotantoon lisätään x ja saadaan isompi kuin x , niin silloin kyse on välttämättömyydestä. Eli näkemys on hyvin samankaltainen kuin Marxin näkemys, jossa oletuksena on se, että kapitalisti antaa työläiselle vain sen verran kulutuspääomaa, jotta hän lisääntyy ja pystyy tekemään tuottavaa työtä, mutta ns. luksustuotteiden kuluttamiselle ei riitä rahaa, vaan kaikki suuntautuu vain siihen, mikä palvelee kapitalistia, joka jo tutkimuksen alkupuolella esitettiin. (Marshall 1899)

3.2 Engelin laki

Välttämättömyyden määritelmä, joka sopii täydellisesti tähän tutkimukseen, on Engelin lakina tunnettu taloustieteellinen ”laki”, jonka mukaan: kun tulot nousevat, niin ruokaan

kulutetaan suhteellisesti vähemmän kuin pienituloiset. Engelin laki on alun perin vuodelta 1857 ja lain tilaston pohjana on ”vain” 132 perhettä, jotka asuivat Belgiassa. Vaikka tilasto on hyvin pieni ja siten voidaan asettaa kyseenalaiseksi, se on kuitenkin todistettu myöhemmin erilaisissa tilastoilla todeksi myös seuraavilla vuosisadoilla, ensin 1900-luvulla esimerkiksi Perthel 1975 ja 2000-luvulla taas esimerkiksi Lindblom 2017, joten lakia voidaan oleellisesti pitää jossain määrin induktiivisesti todennäköisenä. Oleellista laissa on myös se, että ruokaan kulutus kuitenkin määrällisesti kasvaa tulojen mukana, vaikka prosentuaalinen kulutus onkin pienemmin. (Engel 1857.) Lakia on kritisoitu ja kyseenalaistettu, mutta sitä tarkastellaan enemmän seuraavassa kappaleessa.

Engelin laki on alun perin vain tarkoitettu ruuan ja muiden fyysisesti välttämättömien kulutushyödykkeiden kulutuksen tarkasteluun, mutta myöhemmin on huomattu, että sitä voidaan käyttää muuhunkin, esimerkiksi maatalouden tarkasteluun tai sitä voidaan käyttää myös yleisenä kulutuksen mittarina. Hyödykkeet ja niiden suhde välttämättömyyteen ei toimi samalla tavalla kuin Veblenin esimerkissä, eli luksushyödykkeestä jokaisen hyödykkeeksi ja lopulta välttämättömyshyödykkeeksi, vaan hyödykkeellä on erilisiä tasoja, esimerkiksi Suomessa auto voidaan jossain määrin nähdä välttämättömänä, mutta toinen auto taas luksushyödyke. Tätä kulkua voidaan kutsua Engelin lain luksuskulutuksen sykliksi, jossa tärkeää huomioida se, että vallitsevan yhteiskunnan yleinen kehitys ja tulotaso vaikuttavat Engelin lain parissa oleviin tuotteisiin, eli kun yhteiskunnasta tulee kehittyneempi ja rikkaampi, lailla voidaan tarkastella muutakin kuin vain perunoita ja yleistää mallin koskemaan kaikkea kulutusta. (Kindleberger 1989, 7.)

Suomessa Engelin lakia on myös käytetty hyväksi, kun on tarkasteltu esimerkiksi pienituloisten kulutusta ja tämän lain avulla määritelty välttämättömyyksiä, esimerkiksi näin on huomattu se, että liikennemenot eivät noudata Engelin lakia. (Raijas & Niemelä 2012). Näiden lisäksi on tarkasteltu lapsen kustannuksia, eli lakia on sovellettu alkuperäisen tarkastelun ulkopuolelle (Sullström 1989). Nämä kaksi esimerkkiä ovat vain muutama niistä tutkimuksista, joissa sovelletaan Engelin lakia, sillä vaikka laki ei saanut aluksi huomiota taloustieteen saralla, niin kuitenkin jo 1800-luvulla lakia sovellettiin ja lain avulla on pyritty tekemään uusia periaatteita muidenkin kulujen osalta, kuten vaatteiden ja polttoaineen suhteen. Kuitenkin jo aikaisin on huomattu se, että Engelin laki ja siitä johdetut johtopäätelmät ovat usein hyvin suppeita eivätkä onnistu kuvaamaan kulutuksen kaikkia

aspekteja, mutta kuitenkin toimivat hyvänä suuntaviivana, kun tarkastellaan välttämättömyyksiä ja eri ihmisryhmien kulutusta, oli se sitten asuinpaikan tai statuksen mukaan. (Zimmerman 1935.)

3.3 Sosiaalisen ja fyysisen välttämättömyyden ongelmat

Kun yritetään määritellä mitä sosiaalinen välttämättömyys on, törmätään ongelmiin, koska tarkkaa määritelmää sosiaaliselle välttämättömyydelle ei ole, usein vain mainitaan mitä pidetään välttämättömyytenä, eikä luoda ollenkaan perustelua sille, miksi tämä kyseinen asia nähdään perusteluna, pyritään ehkä vain yleiseen mielipiteeseen tai näkemyksen. Jako siihen, mikä on välttämättömyyden, on riippuvaista yhteiskunnasta ja sen hetkisestä taloudellisesta tilanteesta, kuten edellä on jo osoitettu. Koska määritelmät välttämättömyydelle ovat aina jossain määrin vaikeita ja mielipuolettavia (Marshall 1899), niin sosiaalisten ja fyysistenkin erojen tekeminen on hyvin vaikeaa, sillä ihmisten toiminta on sosiaalisesti niin uppoutunutta.

Ongelmia välttämättömyyden kanssa tuo se, että ihmiset luovat välttämättömyystuotteille myös luksusominaisuuksia, sekä sekoittavat luksusta välttämättömyyden kanssa. Esimerkiksi lankapuhelin/matkapuhelin, joka nähtiin välttämättömyytenä sekä koulutuksen että tulojen mukaan kandidaatintutkielmassani (Taskinen 2020). Lankapuhelin on ollut lähes koko olemassaolo aikansa statussymboli, sillä niiden yleistyessä ihmiset halusivat osoittaa niillä sekä kulttuurista pääomaa, että taloudellista statusta, kun oli varaa ostaa tietyn merkkinen ja oikealla logolla varusteltu lankapuhelin (Virtanen 2015). Siksi ei ole mitenkään yllättävää, että nykyäänkin matkapuhelimiin voidaan laittaa isoja rahoja, sillä puhelimen merkin on oltava oikea ja se osoittaa käyttäjän kuuluvan tiettyyn kuluttajaprofiiliin (Wilska 2008). Vaikka matkapuhelimen saa otettua mukaansa ja se on käytettävissä kaikkialla erotuksena lankapuhelimeen, voidaan sanoa, että matkapuhelimella on myös muita tehtäviä, kuin vain yhteydenotto ja sovellusten käyttäminen. Eli siksi matkapuhelin ja kiinni oleva lankapuhelin ovat samanlaisia kulutustuotteita, sillä niillä on tarkoituksenaan suorittaa niiden funktio, eli soittaa ja olla yhteyksissä toisiin, sekä myös tuoda ilmi omistajansa näkemystä hyvästä mausta. Eli sosiaalisen välttämättömyyden tuotteeseen tuodaan selkeästi myös luksuskuluttamiseen viittaavia piirteitä, kun halutaan erottautua muista.

Ongelma koskee myös selkeästi fyysisissä välttämättömyyksiä, kuten ruokaa. Hyvänä esimerkkinä on margariini tai voi, sillä molemmat kuuluvat ruuan segmenttiin, mutta molemmista löytyy kaupasta monia erilaisia vaihtoehtoja, jotka ovat eri hintaisia ja jotka ovat selkeästi targetoitu eri kuluttajasegmenteille. Näin on hyvin vaikea tukea väitettä, jonka mukaan 7 euroa maksava käsintehty artesaanivoi olisi yhtä välttämättömyys kuin 2 euroa maksava massatuotettu margariinipaketti. Molemmat tuotteet tässä tapauksessa kuitenkin kuuluvat välttämättömyyssegmenttiin, joten liian kapealla määritelmällä molemmat tuotteet kuuluvat samaan määritelmään. (Baxter & Moose 1996). Samaa näkemystä edustaa myös Pantzarin tutkimus, jossa tarkastellaan sitä, että onko Engelin laki vielä toimivaan mittaamaan välttämättömyyttä, kun muutkin 1800-luvun teoriat on hylätty, kuten vaikka vakiosumma vaatteisiin. Lopputuloksena on se, että se voidaan nähdä toimivana ja hyvänä teoriana vielä 100 vuotta myöhemminkin, kunhan otetaan ruuan laatu ja erot huomioon. (Pantzar 1988).

Ongelmia välttämättömyyden määrittelyyn ja ruuan tarkasteltuun ei luo vain edellä mainitut hintasegmentit ja erilaisille kuluttajaryhmille tehdyt targetoinnit, vaan ongelman määritelmälle luovat kuluttajat myös. Ruokaan liitetään jo aikaisemmin käsiteltyjä poliittisen tai eettisen kuluttamisen liittyviä käsitteitä, eli omalla kuluttamisella pyritään sekä osoittamaan omaa poliittista kantaa että luomaan tietynlaista moraalista kehikkoa, jota halutaan noudattaa. Tietenkin tässäkin on taustalla oma erottautuminen muista ja ryhmään kuulumisen kuten erottautumisessa, eli korkean taloudellisen pääoman omaavat kuluttavat eri tavalla myös välttämättömyyksiin kuin köyhemmät, sama myös koulutuksen suhteen. Tosin koska erottelua halutaan tehdä muissakin kulutuksen osa-alueissa, olisi kenties typerä olettaa, että ruoka olisi mitenkään eroavainen muista, vaikka edustaakin pakollista ja kaikille yhteistä kulutuksen kohdetta. (Kennedy et al. 2019.)

Syy sille miksi välttämättömyystarvikkeisiin on luotu erilaisia tuotteita ei ole vain se, että ihmiset tienaavat eri tavalla ja pystyvät sitä kautta kuluttamaan erilaisilla tavoilla, vaan että välttämättömyyskulutus tai arkikulutus keskittyy yhtä paljon oman minuuden luontiin kuin luksuskulutus. Kyseisten tapojen välillä ei siis ole funktionaalista eroa. Jos näin olisi, niin välttämättömyyskulutus keskittyisi vain hengissä pysymiseen ja luksuskulutus keskittyisi vain halujen kuluttamiseen (Baxter & Moose 1996). Jos käytettäisiin Maslo-

win (1970) määritelmää, kulutuksen avulla pyrittäisiin sekä tyydyttämään alin tarvehierarkian taso, eli selviytyminen että korkeammalla tasolla oleva itsekuvan tuottaminen. Ongelman tässä muodostaa se, että Maslowin tarvehierarkiassa edellä mainitut käsitteet ovat pyramidin täysin eri puolilla, fyysisten tarpeiden tyydyttäminen on tarpeista kaikista suurin ja pyramidin alin taso, kun taas minäkuvan kehittäminen ja luominen on pyramidin huipulla, eli niin sanotuista tarpeista mitä toteutetaan viimeisenä, kun alemmat tarpeet ovat jo toteutuneet (Maslow 1970).

Maslowin teoria ei anna mitenkään selkeää vastausta siihen, koska tarve on tyydyttynyt. Maslowin mukaan tarpeen ei tarvitse täydellisesti tyydyttyä, jotta voidaan jatkaa seuraavalle tasolle pyramidissa. Mitään määritelmää ei tuon lisäksi anneta tyydyttymisen tasolle, eli tarpeen on jossain määrin tultava tyydytetyksi. (Ilmonen 1985, 18.) Tämä luo teorialle ongelmia, kun ei voida esittää selkeitä määritelmiä sille, koska siirrytään tasolta toiselle tarpeiden suhteen. Tärkeää on kuitenkin huomioida se, että tarpeet ovat biologisesti latautuneita sekä biologiasta peräisin. Kuitenkin biologisiin vietteihin vaikuttavat yhteiskunnalliset tai sosiaaliset vaikutukset. Hyvä esimerkki tästä on kukot, joille ei kehity ollenkaan sukupuolihormoneja, jos ne kasvatetaan kanoista erillään (Ilmonen 1985, 19). Tästä esimerkistä voidaan mielestäni hyvinkin helposti huomata se, että pelkkä biologia ei pysty selittämään haluja ja tarpeita, vaikka tarpeet ovatkin biologiasta tulevia.

4 YKSINASUVAT

Syy miksi halua tarkistella yksinasumista on se, että yksinasuminen on selkeästi nouseva trendi, joka on ollut nousussa jo vuosikymmeniä. Kaupungistuminen on vieläkin kasvamaan päin, yleisin kotitalous on nykyään yksinasuvat, jopa 45 % kotitalouksista on yhden ihmisen talouksia. Muutenkin pienet kotitaloudet muodostat suurimman osan suomalaisista kotitalouksista, yhteensä kahden hengen ja yhden hengen kotitaloudet muodostavat 77 % suomalaisista kotitalouksista (Tilastokeskus 2019). Tosin voidaan sanoa, että tämä koskettaa kuitenkin vain pienempää osaa suomalaisista, sillä vain 22 % suomen väestöstä asui yhden hengen talouksissa Suomessa vuonna 2020 (Tilastokeskus 2020).

Suurinta osaa suomalaisista tämä muutos ei koske, mutta kun tarkastellaan kotitalouksia, muutos on hyvin merkittävä. Trendi on koko väestöä koskettava, sillä yksinasuvien määrä on kasvanut kaikissa eri väestöryhmissä vuosien 2009 ja 2019 välillä, ja siksi onkin tärkeää selvittää sitä, millaista yksin asuvien kotitalouksien kulutus on suhteessa kotitalouksiin, joissa on yksi tai enemmän ihmisiä jakamassa kuluja ja tuomassa tuloja (Tilastokeskus 2019). Siksi tässä käydään läpi ensin vain asumiseen liittyviä asioita ja myöhemmin siirrytään muihin kuluihin, sillä yksinasuvat erottaa muista kotitalouksista se, että talouksessa on vain yksi asukki, muissa taas enemmän.

Jos yksinasumista tarkastellaan pidemmällä mittakaavalla, pystymme havaitsemaan, kuinka isosta asiasta on oikeasti kyse. 1900-luvun alussa yksin asuminen oli lähes olematonta, vielä 80-luvulla vain 600 000 ihmistä asui yhden hengen kotitalouksissa, ja nyt jo lähes puolet kotitalouksista on yhden hengen kotitalouksia (Juntto 2010). Muutos on ollut huomattavan nopea, sillä yksinasuvien määrä on kaksinkertaistunut 30 vuoden aikana, eikä tämä trendi ole vielä muuttumassa toiseen suuntaan, vaan yksinasuvien määrä jatkaa tulevaisuudessa kasvuaan (Pyykkönen 2016). Syitä sille, miksi yksinasuminen on yleistynyt, on esitetty monia syitä, todennäköisimmät niistä ovat; nuorten aikaistunut muutto pois vanhempien luota, avioerojen määrän lisääntyminen sekä ihmisten keskimääräisen eliniän kasvaminen. Näiden näkemysten lisäksi on esitetty myös yhtenäiskulttuurin murtumisesta johtuvaa yksilöllistyminen, joka on johtanut siihen, että ei ole enää tietynlaista mallia, joka jokaisen ihmisen olisi suotava oman elämänsä aikana rakentaa, tunnetuimpana esimerkkinä usein tutkimuksissa on omakotitalo, kaksi lasta ja kultainen noutaja.

Tätä asenteiden muutosta ja sen merkitystä voidaan toki kritisoida, sillä suomalaisten halutuin asumismuoto on jo pitkään ollut omakotitalo. Tästä näkemyksestä poikkeaa ainoastaan Helsinki, jossa ihmiset haluavat eniten asua kerrostaloissa, omakotitalo on vasta seuraavaksi suosituin vaihtoehto. (Juntto 2010). Kuitenkin omakotitalo on ollut suomalaisittain jo pitkään halutuin asumiskohde, sillä omakotiasuminen on ollut halutuin asumismuoto myös aikaisemmissa tutkimuksissa (kts. Ruonavaara 1993). Täten onkin mielenkiintoista seurata sitä, miten asuntomarkkinat lähtevät kehittymään, kun omakotitaloasumisen haluaminen ja yksinasumisen trendi törmäävät toisiinsa.

Pelkästään yhden sekä kahden hengen kotitaloudet ovat ainoat ryhmät, jotka ovat nousseet tässä viime vuosina, joten on oleellista tutkia varsinkin yhden hengen kotitalouksia, sillä kulurakenne yhden hengen talouksien kohdalla on erilainen, kun muiden kotitalouksien, kun välttämättömiä kuluja, kuten esimerkiksi vuokraa tai muita asumiskustannuksia ei voi jakaa kenenkään kanssa. Esimerkiksi kun yhden hengen kotitalouden tulot ovat viitebudjetissa 1151 euroa kuukaudessa, kahden hengen tulot ovat taas 1927 euroa kuukaudessa, eli vain 1,67 kertaisesti enemmän (Lehtinen, Varjonen, Rajjas, Aalto & Pakonen 2010). Samankaltainen näkemys on säilynyt myös uudemmissa viitebudjeteissa, kun niitä on päivitetty, esimerkiksi 2018 kahden hengen kotitalouden tulot olivat 1,68 kertaiset verrattuna yhden hengen kotitalouteen (Lehtinen & Aalto 2018.) Oleellista on, että kahden hengen taloudet asuvat lähes 2,3 kertaa isommassa asunnossa, mutta asumiskulut ovat silti vain 1,5 kertaa isommat kuin yksinasuvalla, ja tämä selittää osiltaan sitä, miksi yksinasuvien budjetti on suhteellisesti isompi kuin kahden keskenään asuvan ihmisen budjetti, asuminen vie siitä isoimman osan (Lehtinen & Aalto 2018).

Kun tarkastellaan yhden hengen kotitalouksia, on tärkeää huomata se, että kotitaloudet koostuvat sekä nuorista ihmisistä että vanhemmista ihmisistä, keski-ikäiset asuvat huomattavasti useammin useamman hengen talouksissa. Yhden hengen kotitalouksista 56 prosenttia on joko alle 30-vuotiaita tai yli 65-vuotiaita, joten on hyvinkin todennäköistä, että yhden hengen kotitaloudet sijoittuvat alimpiin tulodesiileihin, sillä pienituloiset ovat yliedustettuina yksinasuvissa. Kulutusmenoissa taas voi olla kahta erillistä suuntaa yhden hengen kotitalouksilla, sillä vanhemmilla ihmisillä on useammin pienemmät menot kuin nuoremmilla, sillä omaisuutta on jo kertynyt säästöön elämän aikana (Niemelä & Rajjas 2012).

Toista näkökulma edustaa se, että suurin osa pienituloisista sekä köyhyysrajalla olevista ihmisistä ovat joko alle 35-vuotiaita tai yli 70-vuotiaita. Molemmat ryhmät ovat hyvin edustettuina yhden hengen kotitalouksissa, joten on syytä olettaa, että yksinasuvien menorakenne pohjaa vahvasti välttämättömiin menoihin, Engelin lakia seuraten. (Tilastokeskus 2017). Tosin aikaisemmissa tutkimuksissa on huomattu, että pienituloisuus ja pienet kulutusmenot eivät ole yhteydessä toisiinsa (Niemelä 2003). Joten todennäköisempää onkin, että pienituloiset vanhemmat yksinasuvat ihmiset löytyvät kulutusmenoihin liittyvässä tarkastelussa keskiosasta taulukkoa, eivätkä alkupäästä, tosin kuin tuloja tarkastellessa.

Eli edellä esitetyt kaksi näkökulmaa avaavat hieman sitä, että kyseessä on hyvin heterogeenisen ryhmän tutkiminen, jota yhdistää vain se, että he asuvat yksin. Yksin asuminen nähdään kuitenkin vain välivaiheena ihmisen elämässä, ja oletetaan, että se ei ole pysyvä olotila, kun tarkastellaan, miten siitä esimerkiksi lehdissä kirjoitetaan. Oletuksena siis on, että se on vaihe, joka kestää tietyn ajan, ja sitten ihmiset muuttavat yhteen ja perustavat ydinperheen tai ainakin tämä nähdään suotavana. Siksi esimerkiksi yhteiskunta eivätkä poliittiset puolueet ole kiinnostuneita yksinasuvista tai heidän oloistaan (Kolehmainen et al. 2020.) Kuitenkin tutkimuksista tiedetään se, että yksinasuvat ovat haavoittuvammassa asemassa kuin muut kotitaloudet, jos esimerkiksi heidän kohdalleen iskee vakava sairaus tai työttömyys, sillä samaan kotitalouteen ei kuulu toista henkilöä, joka vastaisi tulonhankinnasta, vaan tulot ovat pelkästään yhden henkilön varassa, jolloin suunnittelu on vaikeampaa. (Kauppinen et al. 2014).

Yksinasuvuutta voisi kuvailla tietynlaiseksi liminaalitulaksi, sillä se nähdään yhteiskunnassa tietynlaisena pakollisena tai suositeltavana asiana, mutta johon ihmisten ei pitäisi jäädä. Yksinasumisesta tulisi tietyn ajan jälkeen pyrkiä kohti yhteiskunnan ilmoittamaa normia, eli vähintään kahden aikuisen kotitalouteen. Liminaalitila on varsinkin humanistisissa tieteissä käsite, jolla siis tarkoitetaan välitilaa, joka on kahden eri roolin välillä ja jolloin yksilö on haavoittuvainen (Bachmann-Medick 2016). Siksi onkin tärkeää saada tietoa siitä, että miten yksinasuvien taloudellinen tilanne vaikuttaa kulutukseen ja heidän mahdollisuuksiinsa tehdä kulutusvalintoja suhteessa talouksiin, joissa on enemmän asukkaita, sillä yksinasuminen on kasvanut, kuten aikaisemmin on todettu. Tämän lisäksi ihmiset asuvat pidempään yksin. Täten yksin asuminen ei välttämättä enää ole vain edellä

mainittu liminaaltila, vaan se saattaa kyllä olla hyvinkin pitkäkestoinen ratkaisu (Kolehmainen et al 2020.)

Asumisen nostaminen olennaiseksi on tärkeää siksi, että se on suurimmalta osin suomalaisten kotitalouksien suurin kuluerä ja täten ollen siihen kohdistetaan eniten kulutukseen tarvittavaa pääomaa. Poikkeuksen muihin kotitalouksiin tekee suurin tulodesiili, sillä heillä asumista enemmän rahaa menee liikenteen kustannuksiin. (Niemelä & Rajjas 2012.) Omistusasuminen on kuitenkin ollut Suomessa erittäin kannattavaa taloudellisessa mielessä Suomessa, sillä asuntojen arvo on noussut vähintään kaksinkertaiseksi ympäri maan. Täten asuntolainoja maksaneet ihmiset ovat onnistuneet kartuttamaan omaisuutta, samalla kun vuokralla asuvat eivät ole saaneet mitään konkreettista rahallaan. Tämä on luonut epätasa-arvoa. (Huovari, Karikallio & Mäki-Fränti 2008.) Tosin taantuma ja nykyinen kehitys asuntomarkkinoilla voivat heikentää omistusasumista tai kasvattaa mahdollisia riskejä siihen liittyen. Luultavasti alhaiset korot kyllä kannustavat omistusasumiseen vieläkin ja odotettavissa on, että omistusasumisen kulut vain tippuvat, kun taas vuokralla asuvien kulut nousevat. Syy tälle on se, että vuokria kuitenkin korotetaan indeksien mukaisesti myös tulevaisuudessa. (Palkansaajien tutkimuskeskus 2020.)

Omistusasuminen ei kuitenkaan ole pelkästään itseisarvo, vaan se nähdään nimenomaan taloudellisesti kannattavampana kuin vuokra-asuminen. Vuokra- ja omistusasumisella on myös sosiaalisia eroja, esimerkiksi vuokralla asuvat esimerkiksi todennäköisemmin köyhemmät ja maahanmuuttajat. Tämä johtuu siitä, että kyseisillä ryhmillä ei vielä ole tarvittavaa pääomaa asunnon ostamista varten. Tämän lisäksi pienituloiset ovat ryhmä, jotka jäävät omistusasumisesta paitsi, ja heille ei näin kerry omistusasunnosta passiivista säästöä ja turvaa eläkepäiville. (Junto 2010.)

Yksinasuvat harvoin ovat asunnonomistajia. Isommat kotitaloudet ovat useammin tilastollisesti omistusasujia, jolloin on oletettavaa, että myös tässä tutkimuksessa huomataan se, että yksinasuvilla asuinkulut ovat isommat kuin muilla kotitalouksilla. Tämä koskee varsinkin vanhempia ja keski-ikäisiä, jotka kuuluvat suurempiin tuloluokkiin ja sitä kautta todennäköisemmin ovat omistusasujia, eivätkä asu vuokralla tai muissa hallintaperusteisissa asuntomuodoissa (Junto 2010). Tosin kun tarkistellaan yksinasuvia omistusasujia, he ovat huomattavasti luottavaisempia tulevaisuuteen ja he uskovat selviytävänsä huomattavasti paremmin menoista kuin vuokra-asujat,

tämä koskee sekä työssäkäyviä että työttömiä yksinasuvia asunnonomistajia (Borg & Hietaniemi 2016).

Omistusasumiseen liitetään myös myönteisiä asioita, joita ei mainita vuokraamisen osalta. Vuokra-asuminen voi olla kenties olla kätevämpää, jos on tarve muuttaa tai omaan elämäntilanteeseen sopivaa. Omistusasumiseen taas liitetään sellaiset asiat kuin turvallisuus sekä itsenäisyys, samoin omistusasuminen nähdään itseisarvona, joka ihmisten tulisi jossain kohtaa elämäänsä saavuttaa. Vuokralla olemista ei nähdä samalla tavalla itseisarvona ja sitä pidetäänkin vain välivaiheena ja ideaalitulanteessa ihmiset asuvat perheellisenä omistusasunnossa. Omistusasumiseen siirtyminen nähdään askeleena kohti vakiinaista ja aikuista elämää, mutta usein omistusasumisen ideaaliin kuuluu myös idea kahdesta asunnon ostajasta, eikä vain yhdestä. (Corrigan 1997, 111.)

Kuitenkin omistusasumiseen liitetään erilaisia arvoja ja ideaaleja riippuen sukupuolesta. Molemmille sukupuolille turvallisuus ja ennustettavuus on tärkeässä osassa omistusasumisessa, mutta se saa silti erilaisen merkityksen. Naisille omistusasuminen tarkoittaa jatkuvuutta lapsille ja mahdollisuutta tietää, missä he tulevaisuutensa viettävät. Miehillä omistusasuminen taas kuvaa lähinnä omaa taloudellista kykyä, talo on oma, eikä yhteinen, kuten naisten näkökulmasta. (Corrigan 1997, 112). Tämä taas osoittaa sen, että saman näkemyskehikon sisällä on monia arvoja, eikä voida tehdä suoria johtopäätelmiä, että näkemys x tuottaa arvon y.

4.1 Yksinasuvien kulutus muuhun kuin asumiseen

Yksinasuvat eivät tietenkään kuluta vain asumiseen, vaan kulutusta kohdistuu muihinkin hyödykkeisiin, joita tässä tutkimuksessa on tarkoitus tarkastella. Kuitenkin asuminen on usein sellainen asia, joka tutkimuksissa nostetaan esiin, johtuen siitä, että se muodostaa isoimman osan kuluista (Kauppinen et al 2014, Peura-Kapanen 2016). Sama koskee myös kestokulutustarvikkeita, joiden hankinta voidaan rahoittaa muissa kotitalouksissa useamman toimesta ja niitä voidaan jakaa, mutta yhden hengen kotitalouksissa tämä ei ole vaihtoehto (Pyykkönen 2016). Laskennalliset kaavat myös tuovat esiin sen tosiasian, kun yh-

den hengen kotitaloudessa on 1 kulutusyksikkö, kahden aikuisen kotitalousyksikössä kulutusyksikköjä on 1,5. Tämä tuo ilmi sen, että kuluja saadaan pienentyä kahden ihmisen yhteistoimesta (Kauppinen, Martelin, Hannikainen-Ingman & Virtala 2014).

Absoluuttiset kustannukset tuskin ovat pienempiä, kuten edellä mainitussa asuntoesimerkissä on laskettu, mutta suhteelliset kulut ovat pienemmät. Yksinasuvilla ei ole mahdollisuutta jakaa kulujaan muiden kanssa, eli käyttää hyväkseen niin sanottua mittakaava-etua. Kahden hengen kotitalouksissa tavaroita voidaan hankkia yhteiskäyttöön, kun kaksi ihmisistä pystyvät hankkimaan esimerkiksi kahvinkeitin tai muun kodinkoneen, jota molemmat voivat käyttää (Wilska 2013). Yksinasuvien kulutus on kuitenkin vapaampaa kuin monen hengen talouksien kulutus, sillä ei tarvitse neuvotella esimerkiksi siitä, mitä syödään tai minkä värinen leivänpaahdin ostetaan talouteen. Yhden hengen talouksilla on siis enemmän valtaa suhteessa omiin kulutus päätöksiin, tosin taloudellisten reunaehto- jen rajoissa. (Sarpila 2012, 113.)

Yksinasuvien kulutus on hyvin samankaltaista kuin muiden kotitalouksien kulutus, mutta eroja tietenkin löytyy. Yksinasuvat kuluttavat tietoliikenteeseen, eli internet- ja puhelinliittymiinsä saman verran kuin muutkin kotitaloudet, ja tilanne oli samanlainen myös terveyskulujen ja vaatteiden suhteen. eli näiden osalta kulutus ei eroa muista kotitalouksista. Liikenteeseen taas yksinasuvat kuluttavat vähemmän kuin muut kotitaloudet, jos ei huomioida ulkomaanmatkustuskustannuksia. Ulkomaan matkusteluun yksinasuvat käyttävät suhteellisesti eniten kaikista kotitalouksista rahaa. Tämä voi osin selittyä sillä, että varsinkin opiskelijat matkustelevat useammin kuin muut ihmisryhmät. (Peura-Kapanen 2016.)

Elintarvikkeisiin ja kotona syömiseen yksinasuvat kuluttavat vähemmän kuin muut kotitaloudet. Eli aikaisemmin esitelty mittakaavan mukana tuoma etu ei siis koske kaikkea välttämättömyyskulutusta, vaan on pelkästään asumiseen liittyvä ilmiö. Keskimääräistä enemmän yhden hengen kotitaloudet taas kuluttivat ulkona syömiseen ja alkoholin nauttimiseen. Ulkona syöminen voidaan nähdä tietynlaisena elämäntilanteen tuomana tapana, sillä yksinasuvat ja lapsettomat pariskunnat syövät enemmän ulkona kuin muut kotitaloudet (Peura-Kauranen 2016.) Nuoret ihmiset ja pienituloiset, jotka ovat molemmat hyvin edustettuina yksinasuvissa, ostavat enemmän hävikki- ja tarjousruokaa kuin vanhemmat

ihmiset ja paremmin toimeentulevat. Tämä on mielenkiintoista, sillä ruokahävikin estäminen on vanhempien ihmisten mielestä tärkeämpää kuin nuorempien (Mäenpää 2020.) Mielenkiintoinen näkemys tutkimuksessa on se, että koska nuoret kuluttavat hävikkiruokaan, se on nouseva trendi, eikä vain taloudellisen tilanteen pakottama tilanne. Hävikkiruokaan ja nuoruuteen yhdistyi ainoastaan huono taloudellinen tilanne, ei koulutus eikä hyvät tulot, joten kyse on omasta mielestäni luultavammin pakosta kuin trendistä.

Mielenkiintoista yksinasuvien kulutuksessa ja omistuksessa oli se, että jopa yksin asuvilla suurimmalla osalla on oma auto käytössä (Tilastokeskus 2016). Eli auto näyttäytyy kaikissa kotitalousryhmissä olevan enemmistön hallinnassa, sillä 77 prosenttia kotitalouksista ilmoittaa omistavansa vähintään yhden ajoneuvon. Siksi voidaankin kyseenalaistaa aikaisemmin esitetyn vähimmäisbudjetin laskelmat sekä yksinasuville että muille, sillä niissä ajatellaan, että ajoneuvo ei ole välttämättömyys. Ajoneuvojen omistustaso ja käyttämisen yleisyys osoittaa kuitenkin, että yleistä se on. Auto onkin jotain, joka on vaikea asettaa välttämättömyystutkimuksissa oikeaan paikkaan. Syy ongelmallisuudesta johtuu siitä, että pienituloisilla auton hankintaan ja omistamiseen liittyvät kulut ovat suhteellisesti pienempiä kuin muilla (Niemelä 2005, 109). Toisaalta auto on hyödyke, joka yhdistää erilaisia luokkia toisiinsa kulutusmenojen suhteen (Douglas & Isherwood 1978, 126).

4.2 Elämäntilanne ja sen vaikutus kulutukseen

Elämäntilanteella on huomattavasti vaikutusta siihen, mihin ihmisten kulutus suuntautuu. Kuitenkaan tässä ei keskitytä vain yksinasuvien elämäntilanteeseen, vaan yleisesti elämäntilanteeseen. Nuorena työura on vasta alkamassa, jolloin tulotaso ei ole vielä kehittynyt ja voi olla pätkätöitä, sekä työttömyyttä. Lisäksi suuri osa kulutuksesta kohdistuu nuorena palveluihin, kuten esimerkiksi koulutukseen. Koulutukseen osallistuminen nuorilla ihmisillä tietenkin tekee täyspäiväisen työskentelyn mahdolliseksi, jolloin tulotaso on pienempi kuin täyspäiväisillä työntekijöillä. Nuorten kulutus on myös jossain määrin huolettomampaa kuin muissa elämän syklin vaiheissa, sillä ajatellaan, että elämä on vasta edessä, eikä ole siis tarvetta niin tarkkaan suunnitteluun tai miettimiseen, kuin esimerkiksi perheen perustamisen aikana. Myös vaatteisiin kulutetaan nuorena enemmän, mutta vaatteet eivät ole jotain, jotka vain jäisivät pois, vaan voivat pysyä koko elämän kaaren myös mukana. (Walters & Bergiel 1989, 219.)

Nuoruuden kulutukseen kuuluu vahvasti myös oman itsensä etsiminen ja sitä kautta moneen erilaisten asioiden kuluttaminen, ennen vakiintumista ja päätymistä pysyvämpään rooliin, kuten vaikka isäksi tai puolisoiksi. Nuoruuden kuluttamista määrittää hyvin paljon se, että siirrytäänkö nopeasti aikuisuuteen, eli perhe perustetaan nuorena vai siirtyykö aikuisuuden alkaminen vasta myöhemmäksi. Lisäksi nuorien kulutuksessa korostuvat kulttuurisen pääoman kasvattaminen ja aineeton kulutus aineellisen kuluttamisen kustannuksella, sillä uskotaan, että kyseiseen kuluttamiseen ei myöhemmissä elämänvaiheissa ole enää aikaa. (Stillerman 2015, 123.)

Ikä vaikuttaa myös toiseen suuntaan kulutusmenojen suhteen, sillä pienituloisten yksinasuvien vanhusten kulutus ei kohdistu asumiseen samalla tavalla kuin muilla ryhmillä (Niemelä 2005). Tämä johtuu tietenkin siitä, että vanhemmat ihmiset ovat useammin omistusasujia kuin nuoremmat ihmiset ja asuntoon aktiivinen säästäminen luo tämän kaltaista turvaa vanhuuden varalle (Junto 2010). Vanhemmat ikäpolvet voivat myös saada lisää kulutus pääomaa itselleen, kun he muuttavat asunnostaan pienempään asuntoon, joten eläkkeelle siirtyminen ja sitä kautta tulotason tippuminen ei vaikuta niin radikaalisti. Kulut muutenkin tippuvat ihmisten siirtyessä eläkkeelle, mutta varsinkin yksinasuville eläkeiästä voi tulla tilanne, jossa on pakko käydä vielä töissä, sillä kustannuksia ei saa yksin kustannettua. (Walters & Bergiel 1989, 222). Lisäksi vanhempien ihmisten kuluttaminen suuntautuu nuorempia enemmän lääkkeisiin ja lääkäripalveluihin kuin muissa ihmisryhmissä (Niemelä 2005, Niemelä & Raijas 2012).

Kuten aikaisemmin jo todettu, että yksinasuvat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, niin täysin kattava esitys kaikista elämäntilanteista ei ole mahdollista. Painotus kohdistuu juuri nuoruuteen ja vanhuuteen, sillä yksinasuvat sijoittuvat moneen erilaiseen tilanteeseen, mutta yksinasuvien enemmistön muodostavat nuoret ja vanhat. Tässä tutkimuksessa oleellista on ero suhtautumisessa velanottoon ja luottokortin käyttämiseen, sillä luottokorttihan voidaan parantaa kulutusmahdollisuuksia, sillä luoton avulla voidaan siirtää maksamista tästä hetkestä tulevaisuuteen. Vanhemmat ikäpolvet suhtautuvat huomattavasti kriittisemmin velaksi ostamiseen ja elämiseen, kun taas nuoremmat ihmiset suhtautuvat luoton ottamiseen positiivisemmin. Velkaa tosin ihmisillä on erilaisille tahoille eri elämänvaiheilla, mutta vanhempien ihmisten negatiivinen suhtautuminen velkaan voi selittyä sillä, että vanhemmilla ihmisillä on harvemmin velkaa kuin muilla ikäluokilla. (Lunt & Livingstone 1992).

Yksinasuvien kulutusta tarkastellessa Engelin lakia voi ollakin vaikea tarkastella ryhmien heterogeenisyyden takia, sillä laskennalliset kulut ruokaan ovat erilaisia fyysisten tarpeiden takia. Jokainen tarkisteluyksikkö onkin itsenäinen ja oma itsensä, niin kuitenkin laskennallisesti nuoret tarvitsevat enemmän ravintoa kuin vanhemmat ihmiset ja miehet enemmän kuin taas naiset (Aalto & Lehtinen 2018, Aalto & Lehtinen 2013). Engelin lakia voidaan soveltaa muihinkin ”arkisiin” kulutusmenoihin kuin ruokaan, vaikka asumiseen, kuten aikaisemmissakin tutkimuksissa on tehty esimerkiksi (Niemelä & Raijas 2012). Lain tarkastelu ja toteutuminen on mielenkiintoista, sillä laki on alun perin on keksitty kuvaamaan isompia kotitalouksia, sillä tarkasteltavat kotitaloudet olivat isompia kuin yhden asukkaan kokoisia. Yleisesti ottaen kotitaloudet ovat olleet historiallisesti isompia ja yksinasuminen on huomattavasti uudempi ilmiö (Juntto 2010).

Nuoret yksinasuvat ihmiset saavat tulonsiirtoja omalta lähipiiriltään enemmän kuin muut ryhmät, varsinkin jos kyse on huonossa asemassa olevasta nuoresta (Pelkonen, Tanskanen & Danielsbacka 2015). Kyse on nimenomaan epävirallisesta avusta, joka huomioidaan myös toisessa datan tulomuuttujassa. Rahallista avustusta ei siirry toiseen suuntaan ollenkaan, vaan tulon kulkeutuminen näyttää olevan alaspäin suuntautuvaa, eli isovanhemmat auttavat ja avustavat taloudellisesti lapsiaan sekä lapsen lapsiaan (Danielsbacka, Tanskanen, Hämäläinen & Pelkonen 2013). Tämä välttämättä ei näy isona tulona yksinasuvilla nuorina, mutta voi vaikuttaa suurestikin yksinasuviin vanhempiin ihmisiin, sillä kulutus on muutenkin vanhempien ihmisten osalta pienempää, joten epävirallisten avustusten antaminen voi olla suhteellisen isokin osuus.

Kyseinen asia pitää huomioida, kun tarkastellaan tuloksia, sillä rekisterien antamat tulot ovat erilaisia verrattuna siihen, mitä ihmiset itse antavat, kun heitä haastatellaan ja tämä voi olla syynä sille, miksi eri datat antavat erilaisia vastauksia. (Niemelä & Raijas 2012). Samaa tulosta on tullut myös uudemmissa tutkimuksista (Mäenpää 2020), joissa on tullut ilmi se, että nuoret saavat avustusta enemmän kuin muut, mutta nuoret eivät itse halua auttaa vain omaa lähipiiriään, vaan nuoret haluavat auttaa kaikkia maailman ihmisiä. Nuorten auttaminen on siis hyvin stoalaista, eli pyritään rakastamaan kaikkia maailman ihmisiä, mutta kuitenkin minkään ryhmän eteen ei annetta avustuksia.

4.3 Yksinasuvien ongelmat

Yksinasuvilla ihmisillä on todennäköisesti huonompi terveydentila kuin muissa asumismuodoissa asuvilla ihmisillä. Vaikka muutkin tekijät, kuten koulutus tai tulot vaikuttavat henkilöiden hyvinvointiin, niin yksinasuvilla on silti enemmän ongelmia kuin muilla. Heikompi terveys on yleensä yhteydessä mielenterveysongelmiin ja alkoholiongelmiin. Tämä johtaa siihen, että yksinasuvien tulot saattavat olla keskimääräisesti pienempiä, kun terveysongelmat yhdessä heikentyneen toimintakyvyn kanssa johtavat siihen, että tulot ovat pienet. Lisäksi yksinasuvat kokevat enemmän yksinäisyyttä kuin muissa asumismuodoissa asuvat ihmiset. (Kauppinen et al. 2014.) Varsinkin yksinäisyys on saattanut nyt lisääntyä viime aikoina koronan takia, kun kontaktit ovat vähentyneet. Taloudellisia ongelmia yksinasuvilla voi olla, sillä iso osa toimeentulotuen saajista on yksinasuvia, miesten saadessa toimeentulotukea useammin kuin naiset. Kuitenkaan ei voida yleisesti sanoa, että yksinasuvat olisivat taloudellisesti välttämättä heikommassa asemassa kuin muut, sillä tulojen kehitys yksin asuvien osalta on samankaltaista kuin muillakin ihmisryhmillä. Lisäksi on vaikeaa tehdä tutkimusta miten yhden hengen kotitaloudet muuttuvat ajan saatossa, kun harva asuu yksin yli 20 vuotta. (Terämä E, Tiitu, M, Paavola J-M, Vainio A, Määttänen N, Miettinen A, Kontula O & Hiilamo H, 2018.)

Yksinasuvat eivät kuitenkaan ole vain moniongelmainen heterogeeninen ryhmä, vaan tietyt tekijät ilmentävät sitä, että kyseisen ryhmän edustajalla on vähintään kohtalaisen hyvä mielenterveys. Tärkeä tekijä positiivisen mielenterveyden kannalta on ihmiskontaktit. Kunhan yksinasuva on aktiivinen ja pitää yhteyttä toisiin ihmisiin, niin henkilökohtainen mielenterveys on vähintään kohtalainen. Aktiivisuus arkielämässä selittää positiivista mielenterveyttä, passiivisuus taas on yhteydessä negatiiviseen mielenterveyteen. Vaikutusta oli myös sillä, että käy erilaisissa tapahtumissa edes muutaman kerran vuodessa. Tämä johtaa siihen, että terveydentila on vähintään kohtalainen, eikä matala. Eli harrastaminen oli suoraan verrannollista koettuun hyvinvointiin. (Tamminen, Pasanen, Martelin, Mankinen & Solin, 2020.)

Muutenkin yleisesti ottaen yksinasuvat voivat vähintään kohtalaisen hyvin, eivätkä koe, että heitä syrjittäisiin esimerkiksi työelämässä tai asuntomarkkinoilla. Toisaalta yksinasuvat kokevat olevansa taloudellisesti syrjittyjä tarjoustensa ollessa mittakaavallisesti suunniteltu isommille kotitalouksille, sekä ajattelivat että yleisesti yhteiskunnassa yksinasuvat

ovat muita ryhmiä heikommassa asemassa. Tämä viimeinen väite on varsinkin mielenkiintoinen, sillä kyseisessä tutkimuksessa ei ollut työttömiä kuin alle 10 prosenttia ja täten se ei edustanut tilastollisesti yksinasuvia hyvin, eli vaikka vastaajat olivat työelämässä, kokivat he silti olevansa heikommassa asemassa. Lopputulemana yksinasuvat ovat kuitenkin tyytyväisiä yksinasumiseen. (Luukkala, Tamminen & Solin, 2018.) Termi kohtalainen kuvaa hyvin yksinasuvia, sillä se oli vallitseva mielentila kummassakin tutkimuksessa. Suurin osa ihmisistä tunsu mielenterveytensä kohtalaiseksi, jolloin ei välttämättä voida vetää liian suoria johtopäätelmiä siitä, että yksinasuvat voivat yhtä hyvin kuin esim. avioparit, he voivat vain kohtalaisesti ja siksi eroavaisuuksia terveyden sekä taloudellisen tilanteen osalta voi muodostua.

5 AINEISTO JA METODIT

Tutkimuksen aineistona on tilastokeskuksen keräämä data suomalaisista kotitalouksista, ja tarkasteluvuosia tässä tutkimuksessa on kolme mukana, vuodet ovat 2006, 2012 sekä 2016. Tässä tutkielmassa tarkastellaan pelkästään yksinasuvia, jolloin aineiston koko on tietenkin hieman pienempiä kuin kokonaisaineisto. Yksinasuvien määrä aineistossa on yhteensä 2195. Yksinasuvat jakautuvat melko tasaisesti vastausvuosien kesken (2006: 930; 2012; 856 & 2016:1129). Vaikka ajallinen kehitys onkin aineiston osalta vain 10 vuotta, muutosta voidaan hyvinkin tarkastella, sillä yksinasumisen muutos on ollut nouseva trendi tänä aikana, kuten edellisessä kappaleessa esittelinkin.

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa on tarkoitus vastata muutamaaan erilliseen kysymykseen. Ollaan kiinnostuneita sekä siitä, mihin yksinasuvien kulutus suuntautuu, tätä tarkastellaan tulojen sekä menojen lisäksi. Tämän lisäksi halutaan saada taustatietoja siihen, että mitkä taustamuuttajat vaikuttavat yksinasuvien tuloihin ja mitkä taas vaikuttavat yksinasuvien menoihin. Aikaisempaa tutkimusta aiheesta löytyy esimerkiksi pelkästään Helsingin osalta (Peura-Kapanen 2016) sekä koko Suomen osalta, jossa on keskitytty enemmän vain pienituloisiin, mutta kuitenkin tarkasteltiin kaikkia tulodesiilejä ja niiden kulutuksen rakennetta (Niemelä & Rajas 2012).

Tutkimuskysymys 1: Millainen kulutusrakenne yksinasuvilla on tulojen, entä menojen suhteen?

Tutkimuskysymys 2: Millaiset taustatekijät vaikuttavat siihen, että yksinasuva ihminen kuluttaa paljon, entä taas mitkä taustatekijät vaikuttavat siihen, että yksinasuva tienaa enemmän sekä miten yksinasuvien taustatekijät ovat muuttuneet 10 vuoden aikana?

Tarkoituksena on siis saada tietoa siitä, että toteutuuko Engelin laki yksinasuvilla samalla tavalla kuin vaikka kaikkien kotitalouksien osalta. Samalla saadaan myös tietoa siitä, että miten edellisessä luvussakin mainittu mittakaavaetu vaikuttaa ja onko se yhtä vaikuttava jokaisessa tuloluokassa (Wilska 2013). Tutkimuksen taustatekijöitä on syytä tarkastella

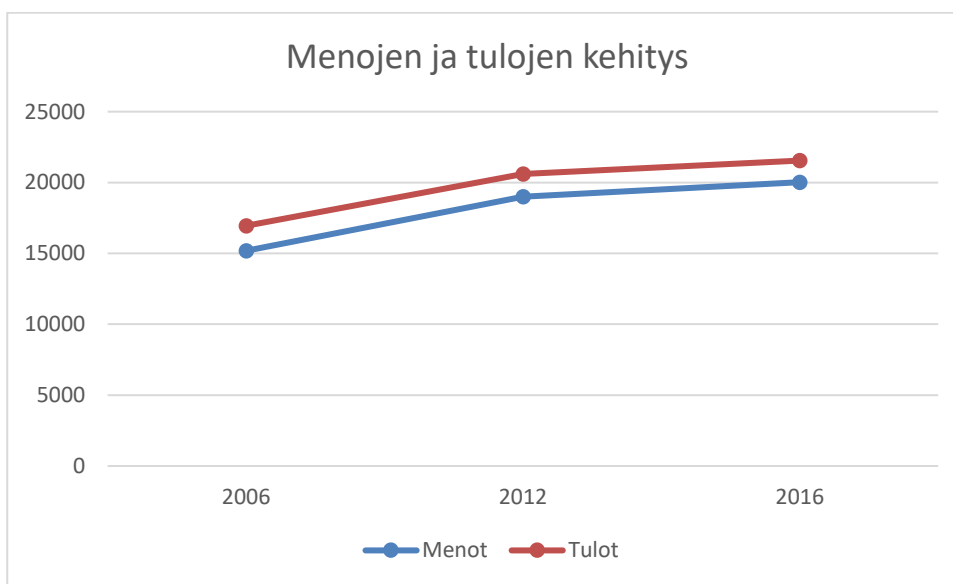
siksi, että yksinasuvien määrä on kasvanut lähes 200 000 tuhannen asuntokunnan määrällä tutkimuksen tarkastelujakson aikana (Tilastokeskus 2019). Tästä syystä on mielekästä tarkastella sitä, että onko yksinasuvien kulutus tai tulotaso muuttunut johonkin suuntaan. Taustatekijöiden avulla saadaan tietoa siitä, miten muuten yhteiskunnassa vaikuttavat taustatekijät vaikuttavat yksinasuvien kohdalla ja löytyykö yksinasuvien osalta jotain muutoksia, esimerkiksi naiset tienaaavat enemmän kuin miehet yksinasuvien osalta kenties?

5.2 Aineisto

Aineistonani tutkimuksessa on tilastokeskuksen data, josta olen ottanut mukaan vain yksinasuvat ihmiset, eli kaikki muut kotitaloudet on tutkimuksesta jätetty tutkimuksen ulkopuolelle. Aineiston sukupuolijakauma on erilainen kuin suomalaisen yhteiskunnan, sillä aineistossa on vastaajina enemmän naisia kuin miehiä. Suomessa yksinasuvat ovat useammin miehiä kuin naisia, tietenkin joissain ikäryhmissä naiset ovat enemmistössä. Ikäjakaumaltaan aineisto kuvaa hyvin kokonaistilannetta Suomessa, sillä aineiston osalta selkeästi suurin yksittäinen ryhmä on +75-vuotiaat, joita on aineistosta melkein 20 prosenttia. Tämän lisäksi alle 31-vuotiaita aineistossa on melkein 20 prosenttia, niin ollaan lähellä samaa tasoa kuin oikea taso. Yksinasuminenhan on kehittynyt suuremmin juuri nuoremmissa ikäluokissa ja vanhemmissa ikäluokissa, joten tutkimus kuvaa oikeita ryhmiä. (Tilastokeskus 2019.) Tilastoissa ei ole mukana ihmisiä, jotka eivät asu kotonaan, vaan ovat laitoshoidossa tai muuten estyneitä asumaan kotona. Tuon tämän ilmi siksi, että vanhemmat ikäpolvet siis asuvat kotona, jos ne ovat aineistossa mukana. (Tilastokeskus 2016.)

Tutkimuksessa tarkastellaan kulutusta tulojen ja menojen mukaan, niin on myös hyvä käydä läpi näiden kehittyminen vuosien aikana. Kuviossa 2 käydään visuaalisesti läpi se, miten kulutusmenot sekä rahatulot ovat kehittyneet tarkasteluaikana keskimäärin kotitalouksissa. Keskimääräisesti voidaan sanoa, että sekä tulot että menot ovat nousseet tarkasteluaikana aineistossa. Suhteellinen kehitys on mennyt niin, että menot ovat nousseet enemmän kuin tulot, vuonna 2006 tulot ovat olleet 1,12 kertaiset suhteessa menoihin, kun vuonna 2016 tulot ovat olleet 1,08 kertaa suuremmat kuin menot. Eli suurta eroa ei ole tullut aineistossa vuosien varrella, mutta menot ovat nousseet suhteessa enemmän kuin tulot.

Yksinasuvat ovat haavoittuvaisempia hintojen muutoksille kuin monen tulonsaajan kotitaloudet, koska mittakaavaetua ei voida hyödyttää. Numeerisesti tulot ja menot ovat kehittyneet niin, että vuonna 2006 keskimääräiset tulot olivat 16948 euroa, menot taas 15186 euroa. Vuonna 2016 taas tulot olivat keskimäärin 21548 euroa, kun taas menot olivat 20023 euroa. Välissä olevana vuotena 2012 tulot taas olivat 20604 euroa keskimäärin, menot taas 18995 euroa. Keskimääräiset tulot siis nousivat aineiston keruun aikana noin 4600 euroa, kun taas menot nousivat noin 4900 euroa.



Kuvio 2: Yksinasuvien keskimääräiset rahamenot ja rahatulot vuosina 2006–2016 (euroa/vuosi, vuoden 2012 rahassa). (Tilastokeskus 2016.)

Tutkimuksen aineisto on vastaajien kannalta turvallinen, sillä tilasto tarkastelee vain kotitalouksia, eikä siis yksittäisiä kuluttajia. Vastauksista ja tuloksista on poistettu tekijät, joiden avulla vastaajat voitaisiin identifioida. Kyseessä siis on ollut kotitalouksia käsittelevä tutkimus, josta on poistettu suuremmat kotitaloudet kuin yhden hengen kotitaloudet. Täten koko tilasto ja tutkimuskin käsittelee vain kotitalouksia, eikä yksittäisiä henkilöitä. Yksilöitä ei siis voida identifioida tästä tutkimuksesta, sillä annettuihin vastuksiin on voitu myöhemmin lisätä tietoa muista rekistereistä. (Tilastokeskus 2016.)

5.3 Muuttajat

Aineiston muuttajat ovat kuvailevassa analyysissä itse laskettuja muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Laskelmat eivät ole itse keksittyjä, vaan laskelmat pohjautuvat Niemelän & Rajaksen 2012 artikkelissa tekemiin laskelmiin. Tutkimuksessa aineistosta on muodostettu kahdeksan erillistä hyödykeryhmää. Hyödykeryhmistä viisi on itse aineistosta yhdistettyjä ja kolme taas tulevat suoraan aineistosta. Lasketut hyödykeryhmät ovat ”elintarvikkeet, juomat ja ateriat”, ”asuminen”, ”liikenne ja matkustus”, ”kulttuuri ja vapaa-aika” sekä ”muut menot”. Käsite ”muut menot” on selkeästi epämääräisin luokista, siihen kuuluvat koulutuspalvelut, puhtaus ja kauneudenhoito, henk. koht. tavarat., sosiaalipalvelut, vakuutukset sekä erittelemätön kulutus ja muut menot. Valmiit aineistosta tulevat ryhmät ovat ”vaatteet ja jalkineet ja niiden korjaus”, ”terveydenhoito” sekä ”tietoliikenne”. Jokainen hyödykeryhmä on siis jatkuva muuttuja ja määre kuvaa sitä, kuinka paljon kyseiseen muuttujaan kyseinen kotitalousyksikkö on kuluttanut kyseisenä tarkasteluvuotena. Näin ollen kuviossa on kahdeksan erillistä kohtaa, jotka kuvaavat yhtä edellä mainituista osista ja täten yhdessä muodostavat kulutuksen kokonaisrakenteen tässä tutkimuksessa.

Linearisessa regressioanalyysissä vastemuuttajana olevat kulutusmenot sekä rahatulot ovat jatkuvia muuttujia, jotka kuvaavat kotitalouden kulutusmenoja eurojen osalta, sekä rahatuloja, joita kotitalous saa. Syy miksi tarkastelussa on juuri rahatulot eikä esimerkiksi kaytetmk-muuttuja, joka huomioi tulot kokonaisvaltaisemmin, on se, että myös analysoivassa kuvauksessa käytetään rahatuloja. Rahatuloja käyttävät myös Niemelä ja Raijas, joten tutkielman ollessa heidän artikkeliinsa liittyvä niin johdonmukaisuus on tärkeää. Selittävät muuttajat kyseissä mallissa ovat asumismuoto, jossa referenssiryhmänä on vuokralla asuvat ja muut asumissuhteet, tähän ryhmään verrataan omakotitaloasujia sekä asunto-osakkeessa asuvia henkilöitä. Tämän jälkeen tarkastellaan asumispaikkaa, jossa referenssiryhmänä on muu Suomi ja tätä vasten tarkastellaan pääkaupunkiseutua. Tarkastelu voi olla hieman ongelmallinen, sillä siinä jaetaan Suomi vain kahteen osaan, mutta kuitenkin pääkaupunkiseutu on selkeästi erottuva asumiskeskittymä Suomessa.

Tämän jälkeen malliin astuu mukaan ikä, joka on jatkuva muuttuja, eikä siis kyseistä mallia verrata mitään vasten. Seuraava selittävä muuttuja on kaksiluokkainen kategorinen muuttuja, eli sukupuoli, joka tilastotieteellisesti on binäärinen, eikä siten välttämättä täy-

sin oikea, mutta referenssiryhmänä on miehet ja naisia verrataan siihen. Viimeisenä selittävänä muuttujana on koulutusaste. Referenssiryhmänä on peruskoulu tai ei koulutusta ollenkaan, jonka jälkeen vertailu nousee toisesta asteesta alimpaan korkea-asteeseen, joka on mukana omana asteenaan, vaikka opistotasosta koulutusta ei enää ole tarjolla. Tämän jälkeen on vielä alempi korkea-aste sekä ylempi korkea-aste yhdessä korkeimman asteen kanssa, koska vastaajia oli liian vähän. Ryhmiä on yhdistetty sekä asumisessa että koulutuksessa, jotta saadaan tarpeeksi suuria vertailukohteita. Vuokralla asuviin kuuluvat myös esimerkiksi asumisoikeusasunnoissa asuvat ihmiset sekä muut pienemmät luokat, kuten vaikka sisäoppilaitoksessa asuvat. Tarkempi esittely aineiston vastemuuttujista on taulukossa 1, jossa on esitelty jakaumat tarkemmin.

Taulukko 1. Aineiston vastemuuttujien jakaumat (Tilastokeskus 2016.)

Muuttujat	N=2195	%
Asumismuoto		
Vuokra yms.	1374	47,14
Omakotitalo	578	19,83
Asunto-osake	963	33,03
Asuinpaikka		
PK-seutu	560	19,21
Muu Suomi	2355	80,79
Ikä		
Keskiarvo	54	
Pienin	17	
Suurin	97	
Sukupuoli		
Mies	1218	41,78
Nainen	1697	58,22
Koulutus		
Peruskoulu tai alempi	859	29,47
Toinen aste	1197	41,05
Alin korkea	340	11,65
Alempi korkea	280	9,61
Ylempi korkea ja tutkijataso	239	8,2

5.4 Menetelmät

Tarkoituksena on tarkastella, miten yksinasuvien kulutusrakenne on kehittynyt tarkaste-luaikana. Kyseessä on siis kuvaileva analyysi, jonka avulla pyritään tuomaan esille sitä,

miten kulutus ilmenee Engelin lain mukaan kyseisessä aineistossa. Apuna minulla luokittelussa on aikaisempi tutkimus, jossa käsitellään samaa dataa, mutta eri vuosina. Niemelä & Raijas 2012 ovat käyttäneet samaa dataa sekä samanlaista luokittelua. Tarkoitus on siis toistaa kyseisen tutkimuksen menetelmiä. Tutkimuksessa aineistoa on tarkoitus tarkastella sekä tulojen että menojen osalta ja molempien osalta käytetään fraktiililuokitusta. Fraktiililuokituksessa aineisto voidaan jakaa joko kymmeneen tai viiteen yhtä suureen ryhmään. Tässä tutkimuksessa aineisto jaetaan kymmeneen erillisen ryhmään, jotta saadaan sama määrä jäseniä jokaiseen tarkasteluryhmään. Näin saadaan selvitettyä hyvin sitä, miten tulojen tai menojen kasvu vaikuttaa siihen, miten kulutusrakenne muuttuu ja minkälaisia muutokset ovat. Tarkoituksena on siis saada kattavampi kuva siitä, minkälainen on yksinasuvien kotitalouksien kulutusrakenne, eikä tarkastella kaikkia kotitalouksia. (Niemelä & Raijas 2012.)

Tämän lisäksi tarkastellaan lineaarisella regressiolla sitä, miten eri taustamuuttujat vaikuttavat siihen, miten kyseisellä kotitaloudella on mahdollista kuluttaa. Vastemuuttujana lineaarisessa regressiossa käytetään sekä kulutusmenoja että rahatuloja, tietenkin erillisissä malleissa. Lineaarinen regressio sopii hyvin kuvaamaan molempia muuttujia, sillä lineaarisen regression vaatimuksena on se, että vastemuuttajan on oltava jatkuva muuttuja. Vastemuuttaja on siis sama kuin selitettävä muuttuja, mutta käytän kyseistä termiä sekaannuksen välttämiseksi.

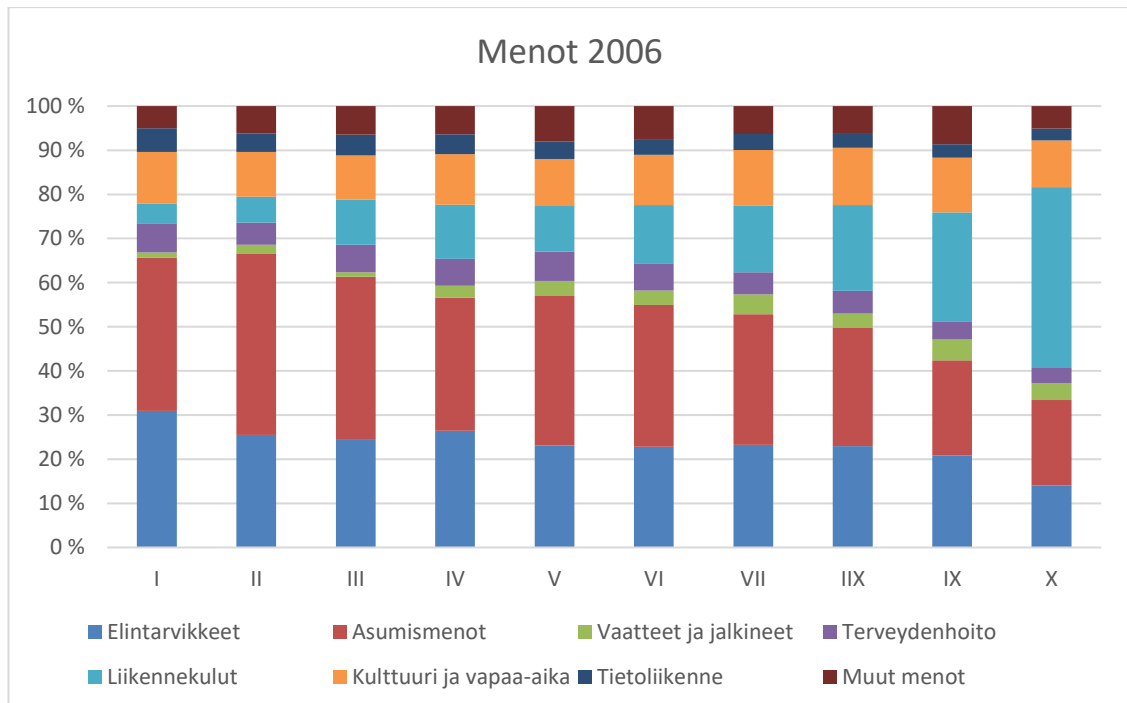
Selittävät muuttujat lineaarisen regressioon on valittu tämän tutkielman teoreettisten taustojen kautta, eli niillä on jonkinlainen yhtäläisyys yksinasumiseen. Selittävät muuttujat ovat asumismuoto, asuinpaikka, sukupuoli, ikä sekä koulutusaste. Valitut selittävät muuttujat on valittu siksi, että sopivat hyvin lineaarisen regression vaatimuksiin, sillä ne ovat teoreettisesti mielekkäitä, sekä kuvaavat vastemuuttujaa. (Nummenmaa 2009, 322.) Järjestysasteikolliset muuttujat, eli asuinmuodon, asuinpaikan sekä koulutusasteen olen koodannut malliin niin, että ensimmäinen arvo on ns. dummy-muuttuja. Nämä selittävien muuttujien dummy-arvot on esitetty luvussa nimellä referenssiryhmä. Dummy-muuttujat sopivat hyvin malliin, kun halutaan nähdä järjestysasteikollisen muuttujan vaikutus vastemuuttujaan (Nummenranta 2009, 236).

Lineaarisen regression avulla voidaan myös tarkastella sitä, että voidaanko aineistoa tarkastella myös muutenkin kuin vain tulojen osalta. Jos lineaarisen regression avulla saadaan tilastollisesti merkittäviä vaikutuksia, eli p-arvo on alle 0.01, voidaan kenties tarkastella kulutusta tarkastella muutenkin kuin vain kulutusmenojen tai rahatulojen mukaan, jos halutaan myös kattavampi kuva tilanteesta. Tuloksissa keskitytään tilastollisesti kokonaispopulaatioon yleistettävissä oleviin tuloksiin, mutta muitakin käsitellään. Kuitenkin tutkimuksen painotus on siinä, että miten välttämättömyyksiä voidaan löytää Engelin lakia seuraten ja sitä laajentaen.

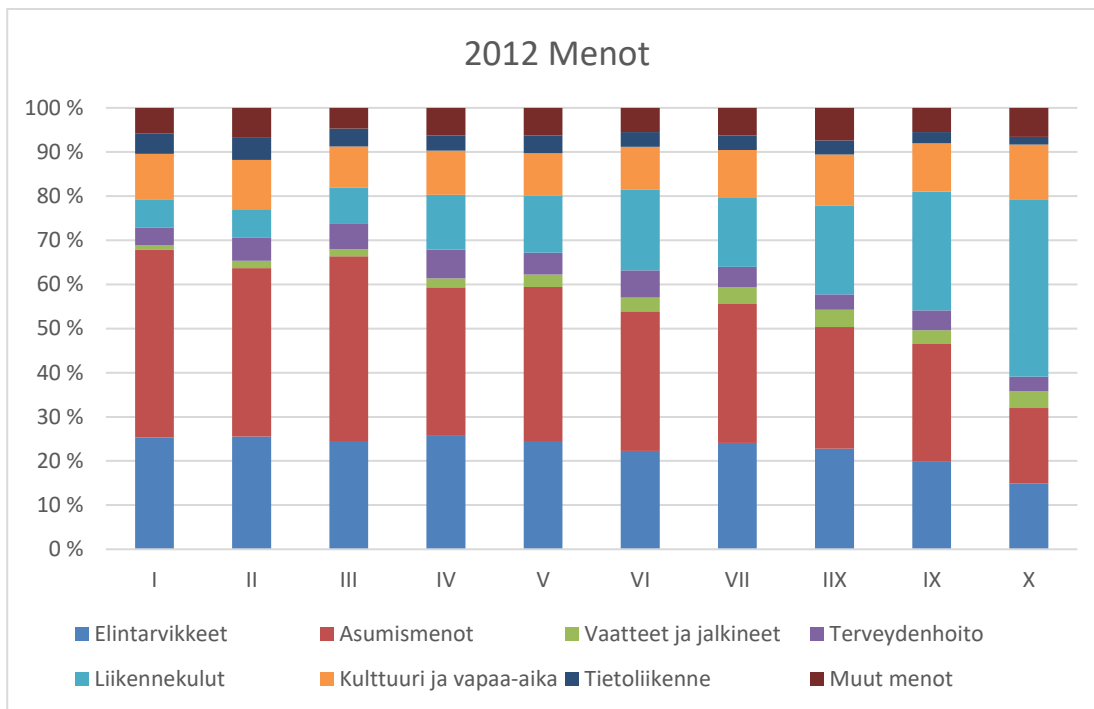
6 TULOKSET

Seuraavaksi esittelen ensin laskelmat aineistosta ja siitä voidaan sitten tulkita, miten Engelin laki toteutuu yksinasuvien osalta Suomessa vuosina 2006–2016. Lisäksi käänteisesti voidaan tarkastella sitä, mitä voidaan luokitella luksuskuluttamiseksi. Tämän jälkeen tarkastellaan askeltavia lineaarisia regressioita, jotka kuvaavat rahatulojen ja kulutusmenojen selittäviä muuttujia.

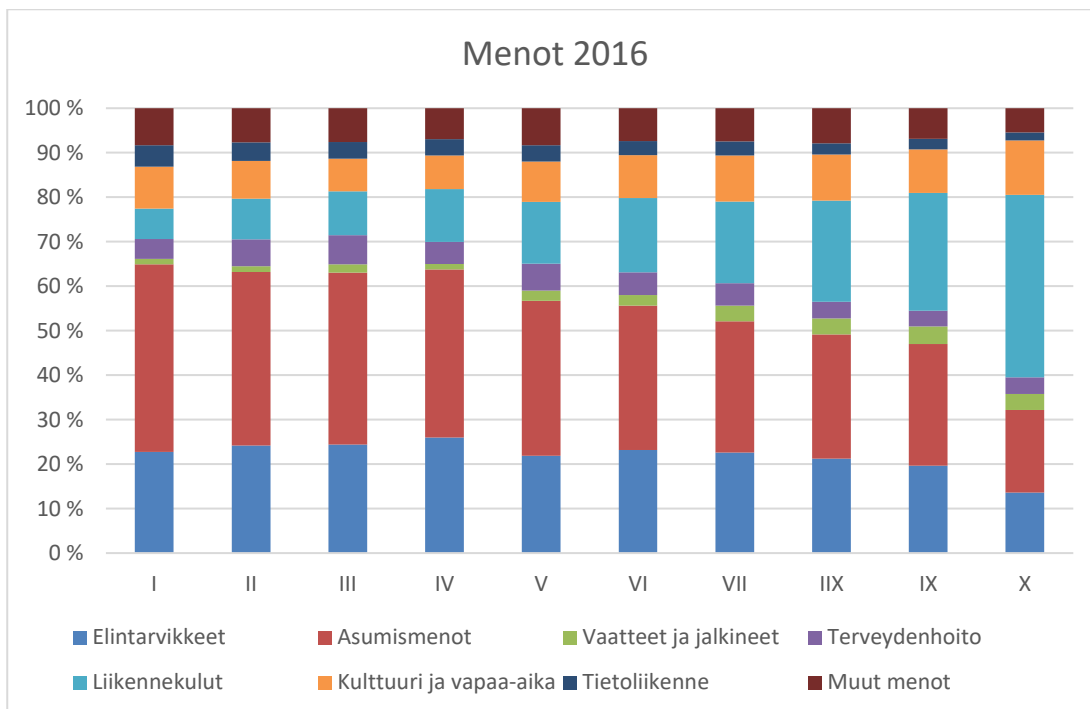
6.1 Kulutus tulojen ja menojen mukaan



Kuvio 3. Kulutus rakenne menojen mukaan vuonna 2006. (Tilastokeskus 2016.)



Kuvio 4. Kulutus rakenne menojen mukaan vuonna 2012. (Tilastokeskus 2016.)

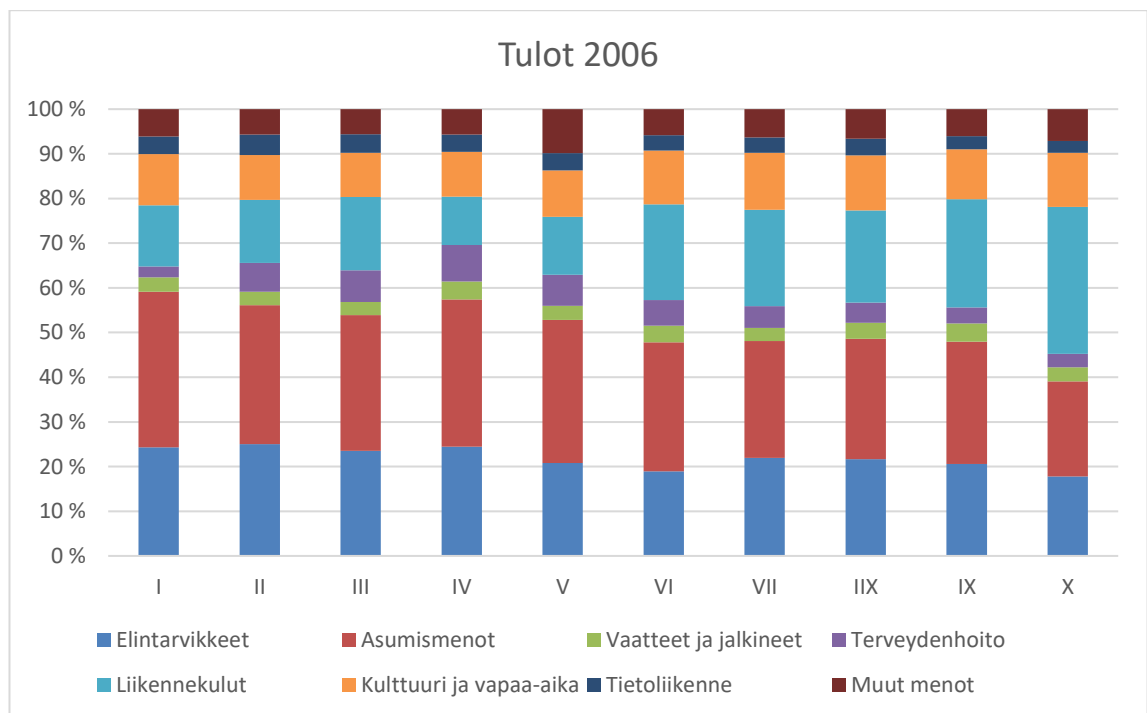


Kuvio 5. Kulutus rakenne menojen mukaan vuonna 2016. (Tilastokeskus 2016.)

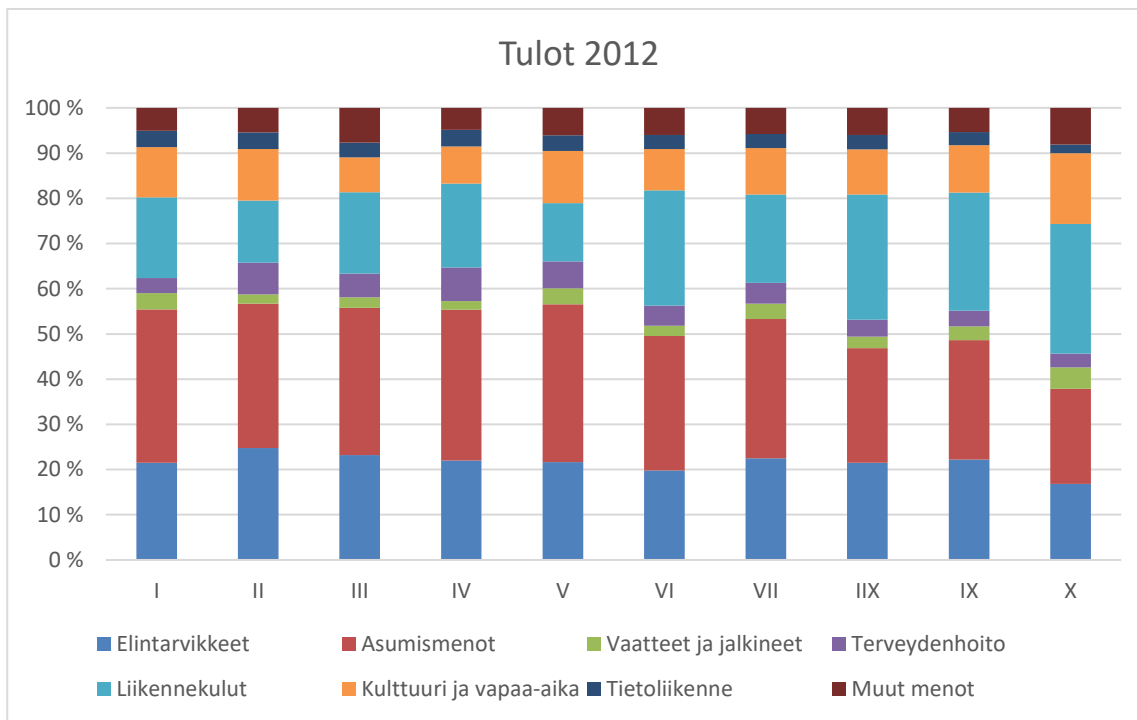
Kuten kuvioista huomataan, niin yksinasuvien kulutus rakenne on samankaltainen menoista riippumatta, pois lukien kaksi suurinta menodesliiliä kun tarkastellaan kulutusta

kulutusmenojen mukaan. Suurimpana tuloeränä on asumiskulut kaikissa muissa menoluokissa paitsi kahdessa suurimassa menoluokassa, niissä taas liikennekulut ovat suurimmat menoerät kotitalouksille. Elintarvikkeiden osalta kehitys on samanlainen, mutta prosentuaalinen muutos on pienempi kuin asumisen kohdalla.

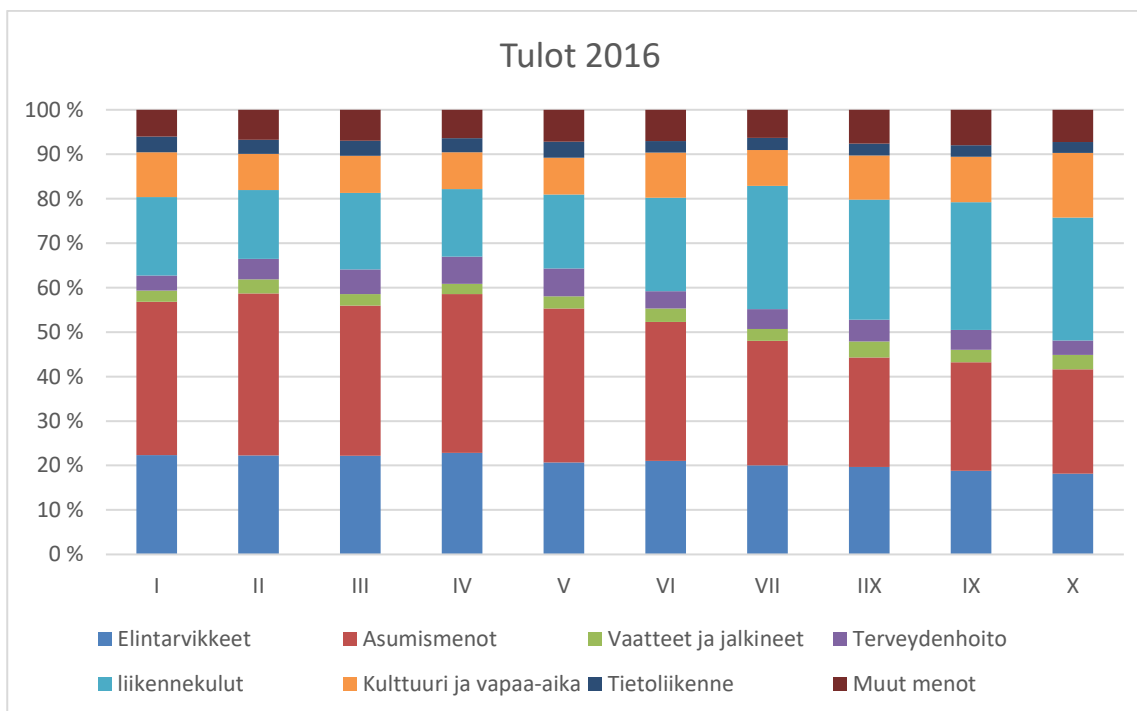
Suurimpien menoluokkien osalta prosentuaalisesti tietoliikenteeseen kulutetaan vähemmän kuin pienempien menoluokkien osalta. Kulurakenteen osalta suurin ero tulee kahdeksannen ja yhdeksännen menodeliisin osalta, kun kahdeksannen menodesiilin ja sitä ennen olevien desiilien osalta asumiseen ja elintarvikkeisiin menee vähintään puolet menoista. Kahden viimeisen desiilin osalta taas kyseisten ryhmien kulut menevät alle 50 prosentin. Suurimmassa menodesiilissä kyseiset menot edustivat alle 40 prosenttia kuluista, eli lähes saman verran kuin liikennekulut. Menot liikennekuluihin ovatkin huomattavasti suuremmat isoimmassa desiilissä verrattuna muihin. Liikennekulujen osuus muuttuu eniten taulukoissa, kun verrataan ensimmäistä desiiliä viimeiseen desiiliin. Liikennekulujen suhteellinen osuus siis kasvaa menojen kasvaessa.



Kuvio 6. Kulutus rakenne tulojen mukaan vuonna 2006. (Tilastokeskus 2016.)



Kuvio 7. Kulutus rakenne tulojen mukaan vuonna 2012. (Tilastokeskus 2016.)



Kuvio 8. Kulutus rakenne tulojen mukaan vuonna 2016. (Tilastokeskus 2016.)

Kulutus rakenne tulojen mukaan taas on huomattavasti tasaisempi, mutta erot ääripäiden välillä ovat selkeät. Kun tarkastellaan aineistoa, niin elintarvikekulut sekä asumiskulut

voidaan luokitella välttämättömyyskulutukseksi Engelin lain mukaan, sillä niiden prosentuaalinen osuus laskee tulojen noustessa. Huomattavaa on, että asumismenot laskevat huomattavasti enemmän kuin elintarvikemenot. Elintarvikkeisiin käytetyt menot laskevat prosentuaalisesti paljon enemmän, kun tarkastellaan kaikkia kotitalouksia (kts. Raijas & Niemelä 2012). Eli voikin olla, että mittakaavaetu onkin huomattavasti tärkeämpi elintarvikkeiden suhteen kuin asumisen suhteen. Asumisen kulut kyllä laskevat, vaikka ruokakulujen osuus pysyy noin kahdessa kymmenessä prosentissa. Lisäksi tietoliikennekulut lasketaan välttämättömyyksiksi, sillä niidenkin suhteellinen osuus laskee tulojen noustessa.

Liikennekulut sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan kuluttaminen voidaan huomata luksuskuluttamiseksi, sillä niiden prosentuaalinen osuus kasvaa tulojen noustessa. Varsinkin suurituloisten osalta kulutus liikkumiseen on suurempaa kuin kulutus elintarvikkeisiin. Eli kotitalouden koolla ei ole suurta merkitystä sille, mikä määrittyy välttämättömyydeksi tai luksukseksi, vaikka yksinasuvat kärsivätkin siitä, että eivät pääse hyödyntämään mittakaavaetua. Kotitalouksien rakenteen muutos siis on selkeämpi kuin menojen mukaan, eli välttämättömyyksien suhteelliset osuudet laskevat ja luksuskuluttamisen määrä taas kasvaa tulojen noustessa. Nyt asumiskulujen sekä elintarvikukulujen osuus tippuu 50 prosenttiin jo kuudennessa desiilissä, eikä vasta kahdeksannessa kuten menojen osalta. Lisäksi liikennekulujen suhteellinen määrä ei kasva tulojen osalta tarkasteltuna yhtä isoksi kuin menojen osalta.

Kun tarkastellaan kokonaisuudessa kulutusrakenteiden eroavaisuuksia, niin huomataan että suurin osa kotitalouksista kuluttaa suhteessa samalla tavalla, sillä menojen osalta ainoastaan kahden eniten kuluttavan kotitalouksien kulurakenne erosi radikaalisti muista. Kulutusrakenteesta huomataan ainakin selkeästi se, että Engelin laki on pätevä myös yksinasuvien osalta, sillä tulojen noustessa elintarvikemenojen määrä laskee. Muutos ei ollut suuri, mutta aikaisemmassa tutkimuksessa on huomattu, että rikkaammat kotitaloudet kuluttavat enemmän ruokaan kuin köyhemmät, joten luultavasti siksi elintarvikkeiden suhteellinen kulutus ei tippunut niin paljoa (Warde 1997, 10). Suurempien tuloluokkien ruokaostokset ovat kalliimpia kuin alempien luokkien ostokset, joten vaikka suuremmat tulot johtavat suurempiin menoihin kalorimäärällisesti ostokset tuskin ovat suurempia kuin alemmilla luokilla, koska ruoka on terveellisempää ja ruokasuositusten kaltaista (Warde 1997, 108).

6.2 Aineiston kotitalouksien taustatiedot

Seuraavaksi alla esittelen tutkimuksen aineiston kulutusyksiköiden taustatiedot siten, että huomataan, miten taustamuuttujat vaikuttavat joko käytettävissä oleviin tuloihin tai kulutukseen. Ensin on kulutusmenot vuosina 2006–2016, ensimmäisenä tietenkin vuodesta 2006 ja siitä eteenpäin. Tämän jälkeen käsittelen tilastoa ja esittelen niitä, onko niissä kenties tilastollisesti merkitseviä tuloksia. Tämän jälkeen tarkastellaan tilastollisia malleja ja miten eri selittävät muuttujat selittävät vastemuuttujaa eri vuosina. Tämän jälkeen esittelen rahatulot vuosilta 2006–2016, ensimmäisenä vuosi 2006 ja siitä eteenpäin sekä analysoin tuloksia samalla tavalla kuin menoja, jotta selitetään erot ja yhtäläisyydet.

Taulukko 2. Askeltavan regression tulokset koskien kulutusmenoja vuonna 2006 (Tilastokeskus 2016.)

	1	2	3	4	5
Vuokra et al.	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Oma-kotitalo	1100.7 (840.0)	1396.1 (841.6)	4100.9*** (841.9)	4011.9*** (841.2)	3521.6*** (809.3)
Osake	1295.3 (691.6)	1051.0 (693.0)	3426.5*** (698.0)	3529.8*** (698.2)	2238.5** (685.6)
Muu Suomi		<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
PK-seutu		2599.3** (843.0)	2597.1** (800.0)	2721.1*** (800.4)	1773.6* (777.1)
ikä			-153.0*** (15.06)	-148.6*** (15.17)	-101.5*** (17.11)
Mies				<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Nainen				-1325.5* (610.0)	-1646.6** (586.6)
Perusaste tai alempi					<i>Ref</i>
Keski-aste					2100.1** (749.4)
Alin korkea					6565.9*** (1004.0)
Alempi kk					5270.5*** (1357.4)
Ylempi kk					8697.0*** (1169.0)
_cons	14534.7*** (449.5)	14135.3*** (465.9)	21087.8*** (814.9)	21629.0*** (850.5)	17505.5*** (1178.5)
<i>N</i>	930	930	930	930	930
<i>r</i> ²	0.00430	0.0144	0.113	0.118	0.192
rmse	9386.4	9343.7	8867.3	8849.5	8489.8
bic	19670.2	19667.5	19576.0	19578.1	19524.2

Taulukko 2. Lineaarinen regressio. Vastemuuttajana rahamenot. Standard errors in parentheses* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Taulukko 3. Askeltavan regression tulokset koskien kulutusmenoja vuonna 2012 (Tilastokeskus 2016.)

	1	2	3	4	5
Vuokra et al.	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Omakotitalo	-806.8 (1194.1)	257.5 (1205.7)	3140.7* (1256.0)	2738.3* (1258.9)	1812.0 (1234.3)
Osake	1166.2 (1006.8)	1224.3 (996.2)	3856.3*** (1051.6)	4041.1*** (1049.3)	2898.6** (1037.7)
Muu Suomi		<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
PK-seutu		4780.0*** (1082.9)	4426.7*** (1058.4)	4517.8*** (1054.6)	3510.9*** (1046.9)
ikä			-153.7*** (23.38)	-140.2*** (23.77)	-113.6*** (25.75)
Mies				<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Nainen				-2546.0** (899.5)	-2876.1** (879.5)
Perusaste tai al					<i>Ref</i>
Keski-aste					1298.2 (1133.4)
Alin korkea					6298.2*** (1478.6)
Alempi kk					3756.2* (1570.2)
Ylempi kk					10528.1*** (1747.6)
_cons	18763.0*** (650.7)	17472.4*** (707.1)	24376.2*** (1256.8)	25123.8*** (1279.2)	22136.6*** (1777.6)
<i>N</i>	856	856	856	856	856
<i>r</i> ²	0.00313	0.0254	0.0725	0.0812	0.133
rmse	13014.9	12876.1	12568.5	12517.1	12184.7
bic	18665.7	18653.1	18617.5	18616.2	18593.1

Taulukko 3. Lineaarinen regressio. Vastemuuttajana rahamenot. Standard errors in parentheses* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Taulukko 4. Askeltavan regression tulokset koskien kulutusmenoja vuonna 2016 (Tilastokeskus 2016.)

	1	2	3	4	5
Vuokra et al.	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Omakotitalo	-571.5 (959.2)	426.8 (962.9)	2281.0* (1016.2)	2207.1* (1023.8)	1672.0 (996.9)
Osake	1047.0 (836.1)	1148.6 (825.2)	2611.3** (862.6)	2653.2** (865.7)	1306.1 (854.4)
Muu Suomi		<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
PK-seutu		5229.3*** (929.7)	4982.6*** (920.3)	5014.1*** (922.0)	3640.9*** (910.8)
ikä			-104.3*** (20.00)	-101.6*** (20.48)	-76.01*** (21.69)
Mies				<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Nainen				-450.9 (747.1)	-1046.3 (727.3)
Perusaste tai alempi					<i>Ref</i>
Keski-aste					1893.4* (961.9)
Alin korkea					6115.3*** (1240.9)
Alempi kk					4648.4*** (1295.3)
Ylempi kk					11155.0*** (1436.9)
_cons	19810.2*** (528.1)	18566.1*** (566.0)	23478.8*** (1095.9)	23580.5*** (1109.1)	20202.3*** (1520.0)
<i>N</i>	1129	1129	1129	1129	1129
<i>r</i> ²	0.00246	0.0297	0.0527	0.0530	0.114
<i>rmse</i>	12248.7	12085.4	11947.2	11950.6	11580.5
<i>bic</i>	24477.0	24452.7	24432.8	24439.4	24392.5

Taulukko 4. Lineaarinen regressio. Vastemuuttajana rahamenot. Standard errors in parentheses* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Kun tarkastellaan kulutusmenojen taustamuuttajien muutosta kymmenen vuoden aikana, huomataan että asuinseudulla sekä iällä on tilastollista merkitsevyyttä viimeisessä mallissa, jossa myös koulutus on otettu mukaan. Sukupuolella on aikaisemmissa malleissa

jonkinasteista merkitystä, mutta viimeisessä sillä ei ole enää merkitsevyyttä, ainakaan alle 0.001 kokoista. Myöskään asumismuodoilla ei ole tilastollista merkitsevyyttä, mutta voidaan huomata, että kun laskelmaan otetaan muutkin taustamuuttujat huomioon, niin omakotiasujat sekä asunto-osakkeessa asuvat kuluttavat enemmän kuin muut asumismuodot. Jälkimmäisen kuluttaen vielä ensimmäistäkin enemmän. Kuitenkin jos tarkastellaan tutkimuksen ajanjaksoa, niin huomataan, että kulutus on tullut lähemmäksi muista asumismuotoja. Kun viidennessä mallissa vuonna 2006 omakotitaloasujien menot olivat 3520 euroa suuremmat ja asunto-osakkeessa menot olivat 2240 euroa suuremmat, niin menojen määrä suhteessa muihin on tippunut, sillä vuonna 2016 ensimmäisen kulutusmenot olivat vain 1672 euroa suuremmat, sekä jälkimmäisen 1306 euroa isommat.

Selittävien muuttujien osalta huomataan selkeä ero pääkaupunkiseudun ja muun Suomen välillä, kulutusmenot ovat kasvaneet radikaalisti pääkaupunkiseudulla tarkasteluajalla. Kun vielä vuonna 2006 pääkaupunkiseudulla kulutusmenot olivat noin 2600 euroa vuodessa suuremmat toisessa mallissa ja viimeisessä mallissa vielä noin 1770 euroa isommat, niin vuonna 2016 vastaavien mallien summat olivat noin 5230 euroa vuodessa ja 3640 euroa vuodessa. Eli kulutusmenot suhteessa muuhun Suomeen on noussut pääkaupunkiseudulla kymmenessä vuodessa noin kaksinkertaiseksi, kun tarkastellaan viimeistä mallia. Iän osalta taas muutokset eivät määrällisesti ole suuria, vaan jokaisessa mallissa iän kasvaminen johtaa kulutusmenojen vähentymiseen. Tämä tosin oli jo aikaisemminkin tutkimuksissa huomattu (Niemelä 2005). Nyt voidaan myös todeta kyseinen yksinasuvien vanhempien ihmisten kohdalla. Toisaalta voi olla, että aineiston nuoret kuluttavat vahvasti ja haluavat aineettomia kokemuksia (Stillerman 2015, 123). Eli selittävänä tekijänä ei välttämättä ole vain vanhempien ihmisten alhainen kulutus, vaan nuorempien suurempi kulutus voi olla myös vaikuttamassa siihen, että iän myötä kulutus on keskimääräisesti pienempää.

Koulutuksen osalta taas huomataan, että koulutusasteen noustessa myös kulutusmenot kasvavat, tosin poikkeuksena on vanha opintoaste, joka on määritelty alimmaksi korkeaasteeksi. Opintoasteen kulutusmenot ovat suuremmat kuin alemman korkeakoulututkimuksen omaavien ihmisten, eli ei voida siis suoraan sanoa, että jokainen koulutusaskel johtaisi suurempaan kulutusasteeseen. Lisäksi yleistettävyyys koskee vain korkea-asteita, toisen asteen koulutuksen käyneiden kulutusmäärä on toki korkeampi kuin referenssiryhmän, mutta kulutustaso nousi huomattavasti koulutuksen noustessa, sillä ero keskiasteen

koulutuksen ja korkeakoulutuksen alimman tason välillä oli vähintään 4000 euroa jokaisena vuotena.

Rahamenoja tarkastelevassa tilastollisessa mallissa ei ollut mukana tuloja, sillä tarkoituksena on saada kuva siitä, miten eri taustamuuttajat vaikuttava tuloihin tai menoihin, samalla tavalla kuin kuvailevassa analyysissä analysoidaan taulukkoja pelkästään rahamenojen tai rahatulojen mukaan, eikä näitä kahta muuttujaa sekoiteta näissä taustamalleissa. Kuitenkin rahatulojen käsittelyn jälkeen esittelen koko aineoston kattavan askeltavan lineaarisen regression, jossa viimeiseksi selittäväksi muuttujaksi otan rahatulot ja vastemuuttujaksi rahamenot, jotta näemme rahatulojen ja rahamenojen suhteen toisiinsa, koska rahatuloilla on kuitenkin luultavasti vaikutusta kulutusmenoihin. Rahatulot luovat tietynlaisen kehikon sille, miten voidaan kuluttaa. Kyseinen tilastollinen analyysi kuitenkin paljastaa sen, että onko kulutuksen tarkastelu vain tulojen tai menojen suhteen kuinka mielekästä.

Taulukko 5. Askeltavan regression tulokset koskien rahatuloja vuonna 2006 (Tilastokeskus 2016.)

	1	2	3	4	5
Vuokra et al.	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Omakotitalo	3344.4*** (1012.9)	3972.4*** (1003.9)	5304.8*** (1049.7)	5178.8*** (1048.0)	4334.1*** (964.7)
Osake	5479.8*** (834.0)	4960.6*** (826.6)	6130.8*** (870.2)	6277.0*** (869.8)	4201.5*** (817.3)
Muu Suomi		<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
PK-seutu		5525.0*** (1005.5)	5523.9*** (997.4)	5699.5*** (997.2)	4065.1*** (926.3)
Ikä			-75.38*** (18.78)	-69.15*** (18.90)	-1.418 (20.40)
Mies				<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Nainen				-1876.8* (759.9)	-2400.9*** (699.2)
Perusaste tai alempi					<i>Ref</i>
Keski-aste					2346.6** (893.3)
Alin korkea					8943.2*** (1196.8)
Alempi kk					8306.2*** (1618.1)
Ylempi kk					16190.9*** (1393.6)
_cons	14438.8*** (542.1)	13589.8*** (555.7)	17014.7*** (1015.9)	17781.0*** (1059.6)	12030.3*** (1404.9)
<i>N</i>	930	930	930	930	930
<i>r</i> ²	0.0457	0.0758	0.0916	0.0976	0.243
<i>rmse</i>	11319.1	11145.0	11055.2	11024.8	10120.3
<i>bic</i>	20018.4	19995.4	19986.2	19986.9	19851.0

Taulukko 5. Lineaarinen regressio. Vastemuuttajana rahatulot. Standard errors in parentheses
 * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Taulukko 6. Askeltavan regression tulokset koskien rahatuloja vuonna 2012 (Tilastokeskus 2016.)

	1	2	3	4	5
Vuokra et al.	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Omakotitalo	2751.6** (1035.8)	3770.7*** (1043.3)	5196.6*** (1105.2)	4628.6*** (1099.5)	3448.4** (1044.4)
Osake	5689.2*** (873.4)	5744.9*** (862.0)	7046.5*** (925.4)	7307.4*** (916.5)	5870.3*** (878.1)
Muu Suomi		<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
PK-seutu		4576.7*** (937.0)	4402.0*** (931.4)	4530.5*** (921.1)	3231.3*** (885.9)
Ikä			-76.01*** (20.58)	-57.01** (20.76)	-17.87 (21.79)
Mies				<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Nainen				-3593.7*** (785.7)	-4033.6*** (744.2)
Perusaste tai alempi					<i>Ref</i>
Keski-aste					2023.8* (959.1)
Alin korkea					7736.8*** (1251.2)
Alempi kk					6113.4*** (1328.7)
Ylempi kk					13120.3*** (1478.8)
_cons	18153.5*** (564.5)	16917.8*** (611.8)	20332.2*** (1105.9)	21387.3*** (1117.3)	17065.6*** (1504.2)
<i>N</i>	856	856	856	856	856
<i>r</i> ²	0.0475	0.0735	0.0881	0.110	0.212
<i>rmse</i>	11290.1	11141.8	11060.0	10932.8	10310.5
<i>bic</i>	18422.3	18405.4	18398.6	18384.5	18307.1

Taulukko 6. Lineaarinen regressio. Vastemuuttajana rahatulot. Standard errors in parentheses. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Taulukko 7. Askeltavan regression tulokset koskien rahatuloja vuonna 2012 (Tilastokeskus 2016.)

	1	2	3	4	5
Vuokra et al.	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Omakotitalo	4302.3*** (827.7)	5201.5*** (829.9)	6120.8*** (882.9)	5977.3*** (888.9)	5181.8*** (831.2)
Osake	6086.5*** (721.6)	6178.0*** (711.2)	6903.2*** (749.5)	6984.6*** (751.6)	5222.8*** (712.4)
Muu Suomi		<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
PK-seutu		4710.0*** (801.3)	4587.7*** (799.5)	4648.8*** (800.5)	2917.8*** (759.5)
Ikä			-51.71** (17.38)	-46.58** (17.79)	-6.465 (18.08)
Mies				<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Nainen				-875.2 (648.7)	-1609.2** (606.4)
Perusaste tai alempi					<i>Ref</i>
Keski-aste					2655.0*** (802.0)
Alin korkea					8650.6*** (1034.6)
Alempi kk					8909.7*** (1080.0)
Ylempi kk					12383.8*** (1198.1)
_cons	18731.6*** (455.7)	17611.0*** (487.9)	20046.6*** (952.2)	20243.9*** (963.0)	15136.9*** (1267.4)
<i>N</i>	1129	1129	1129	1129	1129
r ²	0.0640	0.0919	0.0990	0.100	0.224
rmse	10570.2	10416.2	10380.0	10376.2	9655.9
bic	24144.2	24117.1	24115.3	24120.5	23982.1

Taulukko 7. Lineaarinen regressio. Vastemuuttajana rahatulot. Standard errors in parentheses * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Kun tarkastellaan tulojen kehittymästä tarkastelujaksolla, huomataan, että samat tekijät ovat tilastollisesti merkitseviä kuin kulutuksen osalta. Suurimpana erotuksena on se, että

iällä ei näytä olevan vaikutusta siihen, että kuinka isot yksinasuvien tulot ovat, kun tarkistellaan viimeistä mallia. Tietenkin pientä eroavaisuutta kolmannessa ja neljännessä mallissa on. Yleisestikin ottaen yksinasuvissa on paljon pienituloisia, kuten jo aikaisemmin on käyty läpi, joten tulos ei välttämättä ole yllättävä. Sukupuolella taas oli merkittävyyttä viimeisessä mallissa ja ero miesten ja naisten tuloissa oli huomattavasti suurempi kuin kulutuksen osalta.

Pääkaupunkiseudun ja muun Suomen ero oli samanlainen kuin kulutuksen osalta, eli pääkaupunkiseudulla tulot ovat isommat kuin muualla Suomessa. Kuitenkin kun verrataan toista mallia ja viidettä mallia kuten kulutuksenkin osalta, niin huomataan, että erot ovat pienempiä tulojen suhteen. Vuonna 2006 toisen mallin mukaan pääkaupunkiseudulla tulot olivat noin 5525 euroa suuremmat kuin muualla Suomessa ja viimeisessä mallissa noin 4065 euroa suuremmat kuin muualla Suomessa. Vuonna 2016 vastaavasti tulot olivat toisessa mallissa noin 4710 euroa suuremmat kuin muualla, kun taas viidennessä mallissa tulot olivat vain 2917 euroa suuremmat kuin muualla Suomessa asuvilla ihmisillä. Eli jos tarkistellaan viimeistä mallia ja huomioidaan ihmisten koulutusaste ja sukupuoli sekä ikä, niin tuloerot ovat kaventuneet yksinasuvien osalta, kun verrataan pääkaupunkiseutua ja muuta Suomea.

Koulutuksen osalta muutosta on myös tapahtunut, pääsääntöisesti voidaan sanoa, että mitä korkeampi koulutus, niin sitä suuremmat rahatulot. Tietenkin tulot eivät jokaisessa mallissa nouse jokaisen koulutusasteen osalta, vaan ero alimman korkea-asteen ja alemman korkea-asteen välillä vaihtelee vuosien mukaan. Vuonna 2012 alimman korkea-asteen käyneillä tulot olivat suuremmat kuin alemman korkeakoulututkinnon suorittaneilla, mutta vuosina 2006 ja 2016 alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden ihmisten tulot olivat suuremmat kuin alimman korkea-asteen suorittaneiden ihmisten tulot. Tässä huomataan, että menot ja tulot eivät automaattisesti kohtaa, vaikka samansuuntaisia molemmat mallit ovatkin, vastemuuttajasta riippumatta. Kuitenkin huomataan tuloissa suuret erot eri koulutusasteiden osalta, jo keskiasteen koulutuksen käyneen tulot ovat vähintään 2000 euroa vuodessa suuremman kuin referenssiryhmän. Suurempi ero oli toisen asteen ja korkeakoulutettujen välillä, vähintään 4000 euroa vuodessa, tämä oli vuotena 2012, muina vuosina tulot nousivat enemmän, mitä koulutetumpi oli.

Rahatulojen tarkastelu osoittaa hyvin vahvasti sen, että omistusasunnoissa asuvat ihmiset

tienaavat enemmän kuin muissa asuntomuodoissa asuvat ihmiset. Eroja ei ollut vuosina 2006 tai 2016 tulojen osalta, mutta vuoden 2012 aineistossa asunto-osakkeessa asuvien tulot olivat keskimäärin 2500 euroa suuremmat kuin omakotitaloasujien tulot. Lisäksi asumismuodolla oli vahva tilastollinen merkitsevyys jokaisessa mallissa, vähintään $P < 0.01$. Luultavasti korrelaatio ei ole näin päin, eli että tulot kasvavat, kun asuu omistus-asunnossa, vaan suurituloisemmat asuvat omistusasunnoissa, kuten on aikaisemminkin jo mainittu (Kts Juntto 2010).

Taulukko 8. Askeltavan regression tulokset koskien kulutusmenoja aineiston koko ajalta, rahatulot mukana

	1	2	3	4	5	6
Vuokra et al.	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Oma-kotitalo	-58.59 (587.0)	744.4 (588.8)	3176.5*** (611.8)	2974.8*** (613.4)	2242.6*** (594.2)	-125.3 (523.4)
Osake	1084.0* (497.6)	995.5* (492.2)	3076.0*** (512.8)	3206.8*** (513.2)	1860.6*** (503.9)	-813.5 (447.6)
Muu Suomi		<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
PK-seutu		4574.6*** (560.4)	4349.0*** (548.1)	4442.6*** (547.7)	3271.1*** (536.2)	1428.9** (471.0)
Ikä			-134.5*** (11.48)	-127.1*** (11.65)	-86.07*** (12.54)	-85.90*** (10.92)
Mies				<i>Ref</i>	<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
Nainen				-1540.1*** (443.3)	-1968.4*** (428.8)	- 483.6 (376.7)
Perusaste/ alempi Keski-aste					<i>Ref</i>	<i>Ref</i>
					2436.9*** (549.9)	862.7 (481.8)
Alin Korkea					6787.6*** (723.5)	2005.2** (649.5)
Alempikk					5530.8*** (801.0)	805.7 (714.8)
Ylempikk					10970.2*** (846.8)	3315.2*** (779.3)
Rahatulot						0.536*** (0.0176)
_cons	17831.3*** (319.4)	16822.5*** (339.2)	22995.7*** (622.6)	23471.9*** (636.3)	19085.2*** (869.2)	11598.6*** (796.1)
<i>N</i>	2915	2915	2915	2915	2915	2915
<i>r</i> ²	0.00192	0.0243	0.0682	0.0720	0.138	0.346
<i>rmse</i>	11840.8	11709.6	11444.8	11423.1	11017.4	9596.6
<i>bic</i>	62974.7	62916.7	62790.3	62786.2	62603.3	61805.4

Taulukko 8. Vastemuuttujana rahamenot. Standard errors in parentheses
* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Lopuksi tarkastellaan vielä mallia, jossa on rahamenoihin yhdistetty rahatulot, jotta saadaan näkyviin rahatulojen vaikutus kulutukseen. Muuten tutkimuksessa on tarkasteltu menoja ja kulutusta erikseen, mutta tässä aineistossa halutaan saada kuvaus siitä, miten tulojen huomioiminen vaikuttaa muiden vastemuuttujien tilastolliseen merkittävyyteen.

Kun otetaan tulot mukaan askeltavaan regressioon, niin huomataan että merkitsevien selittävien muuttujien määrä väheni verrattuna aikaisempiin malleihin. Kun rahatulot otetaan mukaan, niin ainoastaan asuinalue, ikä sekä muutama koulutusaste olivat tilastollisesti merkittäviä, sekä rahatulot vähemmän yllättäen. Eli vaikka rahatulot otetaan huomioon, niin PK-seudulla kulutetaan enemmän kuin muualla Suomessa, sekä iän kasvaessa kulutusmenot vähenevät. Koulutuksen osalta taas kulutus on suurempaa kuin vähemmän koulutettujen, mutta erot ovat pienempiä kuin mallissa, jossa ei huomioitu tuloja. Rahatulojen osalta taas huomioidaan se, että tulojen noustessa kulutusmenot kasvavat puolella, eli kun tulot nousevat euron, niin kulutusmenot nousevat noin 54 sentillä.

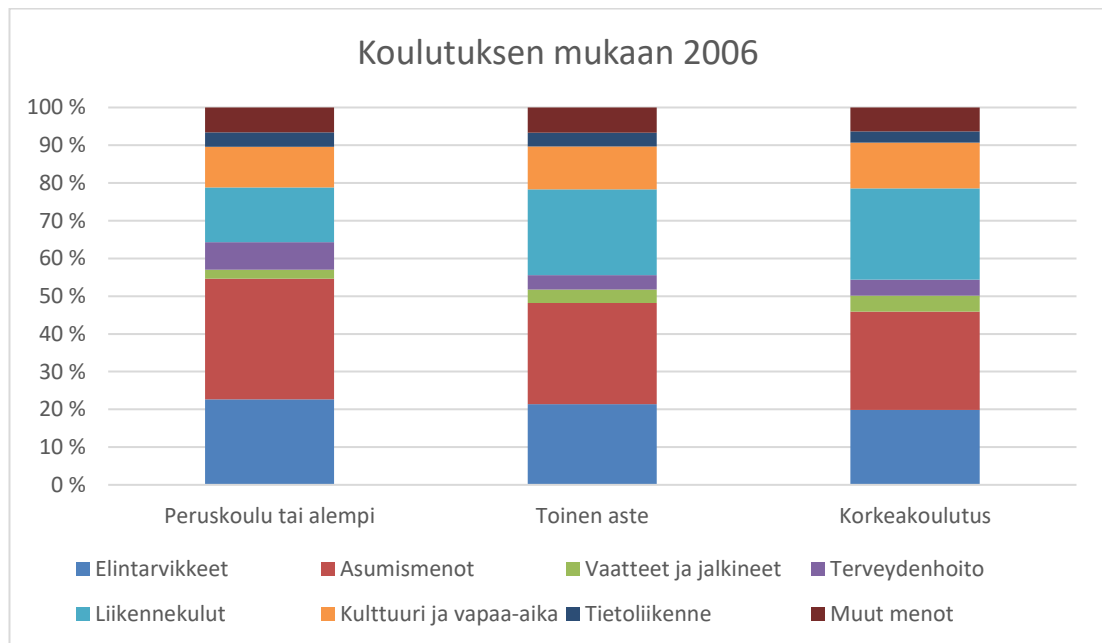
Tärkeää on huomata myös se, että kun tulot otettiin mukaan, niin muiden kuin omistusasujien kulut olivat suuremmat asumiseen. Malleissa, joissa tarkasteltiin pelkkiä menoja, tulos oli päinvastainen. Tilastollinen malli siis kuvaa hyvin sitä, että omistusasuminen luo säästöä suhteessa vuokralla asumiseen, ainakin tämän mallin mukaisesti. Kuitenkin pitää muistaa, että taulukko ei ollut tilastollisesti merkitsevä, joten suuria johtopäätelmiä ei voida tehdä. Voidaan kuitenkin sanoa, että tämä tutkimus kuitenkin tukee aikaisempia näkemyksiä siitä, että omistusasuminen on hyvä tapa säästää asumiskustannuksissa. (Kts. (Niemi 2005).

6.3 Koulutus ja kulutus

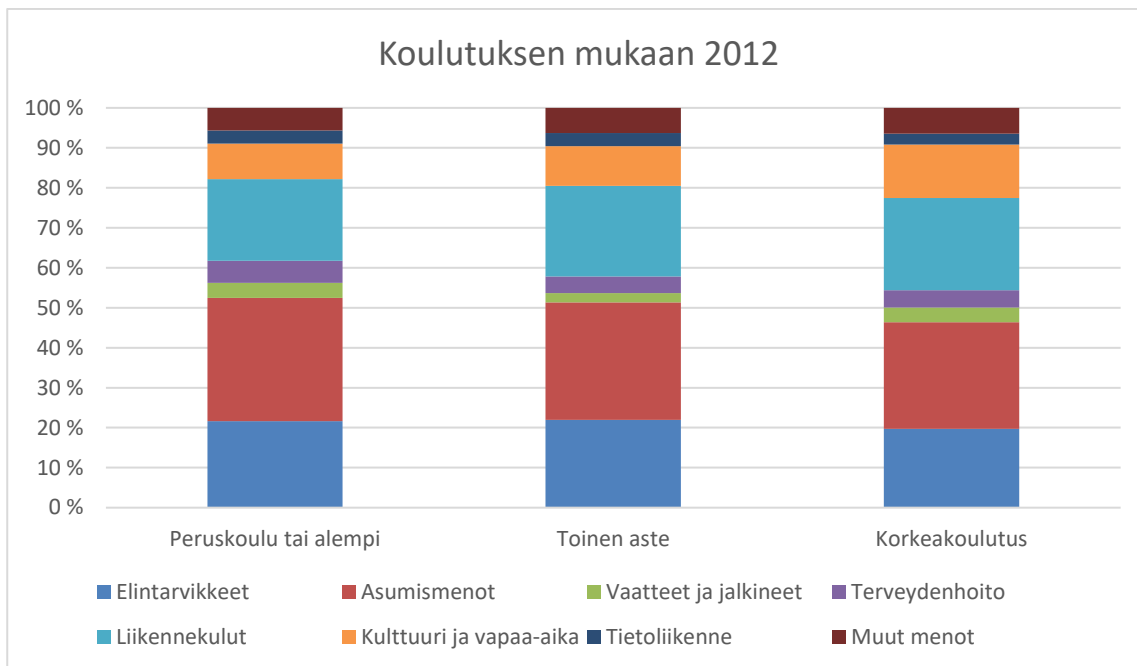
Koulutuksella oli tilastollista merkitsevyyttä lähes jokaisessa mallissa, kun tarkasteltiin kulutusmenoja, ainoastaan vuoden 2012 keskiaste ei ollut tilastollisesti merkittävä. Tästä voidaan vetää johtopäätelmä, että koulutustasolla on vaikutusta kulutukseen, kun kulutukseen käytettävät menot eroavat suuresti toisistaan. Tarkoitus onkin luoda samanlainen kuvaileva analyysi kuin kappaleessa 6.1, jossa kuvailtiin kulutusta eri hyödykkeisiin joko rahatulojen tai rahamenojen mukaan. Erotuksena aikaisemmasta mallista niin tarkoituksena on eritellä kulutusta koulutustason mukaan, eli tarkoituksena ei ole erotella kaikkia

koulutusasteita. Jaottelu tehdään kolmeen eri osaan, alimpana on perusaste, toisena keskiaste ja kolmantena korkeakoulututkinto.

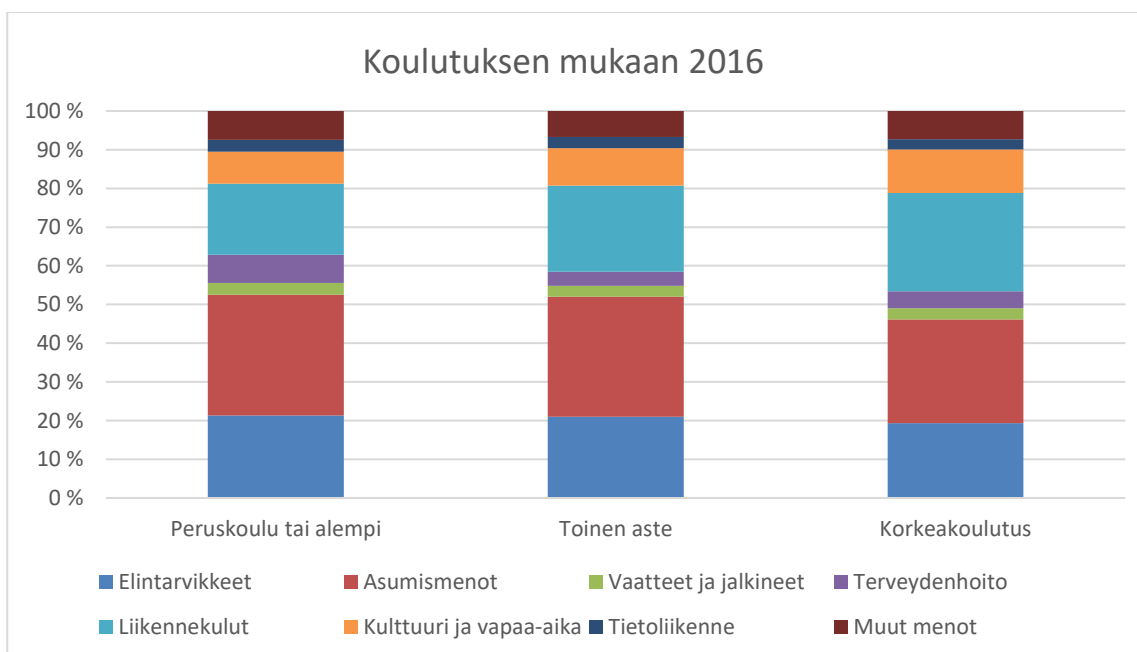
Jaottelu on siis karkeampi kuin regressiossa, mutta näin saadaan selkeä kuva siitä, miten kulutusmenot eroavat sen mukaan, minkä tason vastaaja on saavuttanut kolmiportaisessa koulutusjärjestelmässämme. Tämän lisäksi voidaan tarkastella sitä, miten kulutus suuntautuu luksukseen tai välttämättömyyksiin eri koulutusasteiden osalta, määritelmänä välttämättömyyden ja luksuksen osalta toimivat kappaleessa 6.1 tehdyt määritelmät. Koulutus vaikuttaa menoihin myös silloin, kun malliin otetaan mukaan tulot, joten voidaan olettaa koulutuksen joko olevan yhteydessä joko vain tuloihin tai sitten myös vaihtoehtoisesti myös kulutukseen.



Kuvio 9. Kulutus rakenne koulutuksen mukaan vuonna 2006. (Tilastokeskus 2016.)



Kuvio 10. Kulutus rakenne koulutuksen mukaan vuonna 2012. (Tilastokeskus 2016.)



Kuvio 11. Kulutus rakenne koulutuksen mukaan vuonna 2016. (Tilastokeskus 2016.)

Kun tarkastellaan kulutusta koulutuksen mukaan, niin huomataan että korkeampi koulutus johtaa suurempiin osuuksiin luksuskuluttamisen osalta. Eli toisen asteen koulutetut kuluttavat enemmän liikenteeseen kuin peruskoulun käyneet ja korkeakoulutetut enemmän kuin toisen asteen käyneet. Kulutus rakenne ei sikäli ole mitenkään yllätyksellinen,

sillä koulutus johtaa usein korkeampiin tuloihin, joten sikäli tulos ei ole yllättävä. Myöskään kouluttamattomien suurempi kulutus välttämättömyksiin sekä terveydenhoitokuluihin ei ole yllättävää, sillä luultavasti kyseisessä ryhmässä on enemmän vanhempia ihmisiä kuin muissa luokissa. Kuten luvussa 4.2 on jo käyty läpi, vanhempien ihmisten kulutus kohdistuu useammin välttämättömyksiin sekä yleinen kulutustaso laskee, mutta terveydenhuoltokulut nousevat, kuten tässäkin huomataan. Koulutustaso kuitenkin vaikuttaa yksilön terveydentilaan ja vähemmän koulutetut ovat sairaampia kuin paremmin koulutetut (Majlander, Kuusio, Kauppinen, Kilpeläinen, Koskela & Rotko (2021).

Kuitenkaan suurta eroa ei ole elintarvikkeiden osalta, vaan suuret erot välttämättömyksien osalta tulevat asumiskulujen kautta. Tietoliikenteen osalta koulutusryhmien välillä ei ollut eroja, mutta tämä ei ollut yllättävää, sillä suurin osa ihmisistä Suomessa käyttää internetiä. Koulutuksen osalta eroa netin suhteen tekee vain se, että mihin sitä käytetään, alemmat koulutusasteet käyttävät sitä vain ”turhuuksiin”, kun taas koulutetut ihmiset käyttävät internetiä hyödyllisesti (Näsi 2013, 20). Vaatteiden osalta eroja ei ole suuresti, vaan kulutusmäärät vaihtelevat vuosittain niin paljon, että on vaikea nähdä toistuvaa trendiä. Kulttuurin ja vapaa-ajan kulutus nousee suhteellisesti isommaksi, mitä korkeammaksi koulutustaso nousee. Tilanne on siis samanlainen kuin liikennemenojen osalta. Eli voidaan siis todeta, että koulutetummat ihmiset kuluttavat suhteellisesti enemmän luksus-kulutukseen kuin kouluttamattomat. Vähemmän koulutetut ihmiset siis pyrkivät tyydyttämään vain välttämättömiä tarpeitaan.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTELMÄT

Yksinasuvien kulusrakenne on siis samanlainen kuin muidenkin kotitalouksien, tosin sillä erotuksella, että asumiskulujen suhteellinen osuus pieneni enemmän kaikilla asumistyyeillä. Lisäksi ruokakulut eivät pienentyneet suuresti, vaikka tulot nousivat, mutta kuitenkin sen verran, että voidaan Engelin lain pätevän myös yksinasuvien osalta sekä ruuan että asumisen osalta. Asumiskulut ovatkin jotain, joka luo suuren epätasa-arvon yksinasuvien keskuudessa, sillä omistusasujien menot olivat pienemmät kuin muiden asumismuotojen, vaikka tilastollisesti ero ei ollutkaan merkittävä. Yleisesti ottaen kulusrakenteessa ei ollut suuria yllätyksiä, kenties ruokakulujen suhteellinen vähentyminen tulojen noustessa oli pienempi kuin olisin luullut, sillä klassinen Engelin teoria käsittelee juuri ruokamenoja. Kuitenkin ruuan kanssa voidaan myös erottautumista tehdä, kuten ruuan monet eri hintasegmentit osoittavat (Baxter & Moose 1996). Luultavasi asumiseen ei kuitenkaan haluta käyttää enempää rahaa tulojen noustessa tai sitten erot omistusasumisen hinnan ja vuokra-asumisen välillä ovat suuret ja ero selittyy siitä.

Tuloksia tarkastellessa huomataan, että rahatulojen mukaan tullessa omistusasunnossa asuvien asumiskulut ovat pienemmät kuin muissa asumismuodoissa asuvien ihmisten. Lisäksi radikaali nousu liikennekuluissa, joihin matkustaminen kuuluu, erottaa paljon kuluttavat vähän kuluttavista. Samanlainen trendi on myös tulojen suhteen, vaikka tulojen noustessa liikennekulut eivät nouse yhtä paljon suhteessa muihin sarakkeisiin kuin menojen mukaan tarkastellessa. Kulttuuriin ja vapaa-aikaan suuntautuva kulutus oli myös lueteltavissa luksuskulutukseksi, mutta erot suhteessa liikennekuluihin olivat pieniä, mutta kuitenkin näkyvissä.

Kuitenkin kulutuksen tarkastelua pelkästään tulojen tai menojen kautta voidaan kritisoida, sillä kyseiset muuttujat vaikuttavat toisiinsa, kuten tuloksista huomataan. Tulokset tuovat esille sen, että kulutusta ei voida tarkastella pelkästään arvojen tai sosiaalisten tekijöiden avulla, vaan tulot on huomioitava. Rahan ja tulojen valtaa suhteessa kulutukseen olen tuonut esille tutkimuksessani jo teoriavaiheessa, joten kyseinen vaikutus ei tullut yllätyksenä. Tarkoitus ei siis ole vain kritisoida nykyistä paradigmaa, jossa halutaan korostaa kaikkea muuta kuin tuloja vaan tuoda esille se, että tulojen vaikutus on huomioitava, vaikka se johtaisi siihen, että tulokset eivät ole niin mielenkiintoisia kuin ilman tulojen ja menojen yhdistämistä. Tuloksia saatiin myös silloin kun menot yhdistettiin tuloi-

hin, joten kaikkien muuttujien vaikutusta tulot eivät poistaneet. Eli tulot eivät selitä kaikkea menoista, mutta vaikuttavat kuitenkin moneen muuhun muuttujaan, ainakin tässä tutkimuksessa. Tietenkin toisissa tutkimuksissa voidaan saada erilaisia tuloksia.

Tutkimuksesta voidaan mielestäni myös vetää johtopäätelmä siitä, että Engelin laki on vieläkin ajankohtainen. Tulojen noustessa ruokakulujen osuus laski, eli tämä toteutui. Lisäksi voidaan myös todeta, että Engelin lakia voidaan soveltaa myös yksinasuviin, eikä vain isoihin perheisiin, sillä samanlainen trendi oli näkyvissä myös tässä tutkimuksessa. Ruuan osalta tulos ei ollut yhtä selkeä kuin asumisen kanssa, mutta tämä johtuu luultavasti siitä, että Suomessa omistusasuminen on yleisempää kuin muualla Euroopassa (Junto 2010). Voikin olla niin, että 2000-luvulla asuminen onkin se kulutuserä, jonka avulla voidaan selvittää pienituloisuutta, kun ruuan osalta vaikutus on hiipunut.

Jatkotutkimuksia kyseisestä aiheesta voisi tehdä monestakin erilaisesta näkökulmasta. Jos jatketaan määrällisellä tutkimuksella, niin voitaisiin tarkastella sitä, mihin pääkaupunkiseudun suuremmat kulut suuntautuvat. Asuminen on tietenkin alueella kalliimpaa kuin muualla Suomessa, mutta kuluuko menoja myös muuhunkin enemmän. Toisaalta koulutetut ihmiset ohjautuvat pääkaupunkiseudulle, joten yhteys voi myös johtua koulutuksesta ja sen tuomasta vaikutuksesta siihen, että kulutus on suurempaa. Korrelaatiota siis löytyy, mutta kausaliteettia ei.

Olisi myös hyvä tarkastella sitä, että mihin korkeasti koulutettujen ihmisten kulutus ohjautuu, kun se on suurempaa kuin vähemmän koulutettujen ihmisten. Teoriaosuudessa jo tuotiin esille se, että koulutetut ja paremmin toimeentulevat ihmiset syövät terveellisemmin, eli kalliimpi kulutus voi olla myös hyvästä. Jos taas kulutus ohjautuu ns. luksuskulutukseen, kuten vaikka matkustamiseen, niin kulutus voidaan nähdä ongelmallisena, sillä ilmastotalkoisiin kaikkien pitäisi osallistua. Suuremmat tulot kuitenkin mahdollistavat laajemman autonomian kuin pienituloisuus, jolloin kulutukseen pystyy vaikuttamaan enemmän kuin pienituloisena. Siksi halukkuus maksaa enemmän luonnolle haitallisista asioista ei ole kestävä ratkaisu, vaan kulutuksen pitäisi suuntautua kokonaan pois haitallisista asioista, koska suurituloisilla on mahdollisuus ottaa kalliimpi vaihtoehto pakollisten kulujen osalta.

Kulutusrakenteesta huomattiin, että liikennekulut kasvoivat radikaalisti tulojen ja menojen kasvaessa, joten luultavasti matkustamiseen sekä muuhun luksukseen kulutus ohjautuu. Kuitenkin ihmisten on annettava liberaalissa yhteiskunnassa tehdä niin kuin he itse parhaaksi näkevät, kunhan he eivät loukkaa muiden negatiivisia oikeuksia. Kenties jossain kohtaan luonnon monimuotoisuus ja terve maapallo voidaan asettaa negatiiviseksi oikeudeksi, jolloin kulutusjuhlan on loputtavat joka tapauksessa. On kuitenkin muistettava se, että ”luksuskuluttamiseen” sisältyy myös välttämätöntä kulutusta, kuten työmatkat bussilla tai omalla autolla, eli koko muuttuja ei edusta vain matkustamista.

Lisäksi olisi hyvä selvittää sitä, miten kulutus mahdollistetaan niiden ihmisten osalta, joiden tulot ovat pienemmät kuin menot. Rahoitetaanko kulutus sitten velkojen avulla vai sukulaisten avulla, sillä vanhemmat sukulaiset tukevat helposti nuorempia, varsinkin omia lapsiaan kuten kappaleessa 4 mainittiin. Tietenkin kulutus voidaan myös rahoittaa jo voimassa olevaa omaisuutta myymällä, eli mahdollisuuksia on monia. Vaihtoehtoihin kuuluu myös rikollinen toiminta sekä harmaa talous, joka tulotiedoista ei löydy. Luultavasti velalla kulutusta katetaan, sillä kotitalouksien velkaantumisaste on noussut aineiston keruaaikana lähes 23 prosentilla. Kun vielä 2006 kotitalouksien velkaantumisaste oli 99,9 prosenttia, vuonna 2016 se oli jo 122,4 prosenttia. (Tilastokeskus 2021.)

Suomessa ei samanlaista ”food stamp” mallia ole kuin Yhdysvalloissa, niin kuitenkin Kelan maksusitoumuksia voi kenties myydä eteenpäin ja siten saada itselleen tuloja rekisterin ohi. Siksi tulorekisteri ei anna luotettavia tuloksia, eikä tietenkään vastaajien itse antamat tiedot omasta kulutuksestaan, sillä usein esim. päihteisiin laitettu raha esitetään pienempänä kuin oikeasti on. Samaan teeman sopivasti olisi hyvä saada tietoa siitä, että käytetäänkö Zelizerin esittämää ”merkattua rahaa” pelkästään välttämättömyyksiin, kuten vaikka ruokaan tai asumiseen, vai merkkavatko kuluttajat myös rahaa päihteitä ja luksustuotteita varten. Kyseisiä tuloksia tuskin saadaan tietoon laadullisen tutkimuksen avulla myöskään, mutta hyvä olisi silti yrittää.

Kuten pohdinnassani olen tuonut ilmi, niin tutkimuksella ei voida kaikkeen vastata. Siksi olisikin hyvä saada mukaan samaan aiheeseen liittyvää laadullista tutkimusta. Määrällisen aineiston avulla voidaan osoittaa tietynlaisia ominaisuuksia, kuten toteutunutta kuluttamista, mutta arvot jäävät kokonaan pois aineistosta. Taloudelliset ja rahalliset asiat vaikuttavat kulutukseen, mutta eivät selitä kaikkea (Räsänen 2003, 138). Siksi olisikin hyvä haastatella yksinasuvia ja täten saada heiltä näkemyksiä siitä, että edustavatko he omasta

mielestään enemmän yksinasuvien kotitalouksia vai kenties jotain muuta, kuten vaikka korkeakoulutettujen kotitalouksia etc.

Viimeisenä huomiona yksinasuvia kohtaan voisi esittää sen, että kyseinen ryhmä on moninainen ja kun on tarkasteltu kulutusrakennetta, niin huomataan yhteneväisyys muiden kotitalouksien kanssa. Koska eriäväisyyttä on koko ryhmän osalta suuremmissa määrin, ei ole välttämättä mielekästä puhua vain ”yksinasuvien ongelmista”. Kuitenkin yksinasuvilla on selkeitä heikkouksia esimerkiksi asumisen suhteen, kuten kulutusrakenteesta huomataan. Lisäksi suurin osa ihmisistä, jotka käyttävät yli 40 % tuloista asumiseen ovat yksinasuvia, mutta rasituskustannuksiin toki vaikuttavat myös ammattiasema ja asuinalue. (Tilastokeskus 2016). Kulutusrakenteesta voidaan kuitenkin huomata se, että ruokakulut eivät pienentyneet radikaalisti tulojen tai menojen noustessa, joten mittakaavaetu on merkittävä suuremmille kotitalouksille. Voidaanko kyseistä epätasa-arvoista asiaa subventoida jotenkin, se jää nähtäväksi. Luultavasti pienten kotitalouksien määrän kasvaminen johtaa siihen, että ryhmän tarpeet otetaan myös kauppoissa paremmin huomioon ja tulevaisuudessa mittakaavaetua ei enää olekaan, vaan kaikki myydään yksittäin ja isommat kotitaloudet joutuvat kärsimään, sillä kyllähän markkinat aina ratkaisun keksivät.

LÄHTEET

- Aristoteles., A., Anttila, M. & Sihvola, J. (2012) *Politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- ARROW, K.J. and DEBREU, G., (1954) EXISTENCE OF AN EQUILIBRIUM FOR A COMPETITIVE ECONOMY. *Econometrica* (pre-1986), 22(3), pp. 265.
- Bachmann-Medick, D (2016) *Cultural turns: new orientations in the study of culture*
- Baudrillard, J. (1998) *The consumer society: myths and structures*. Sage.
- Bauman, Z. (2004) *Work, Consumerism and the New Poor*. McGraw-Hill Education.
- Baxter, J.L. & Moosa. I. A. (1996) "The Consumption Function: A Basic Needs Hypothesis." *Journal of economic behavior & organization* 31, no. 1 (1996): 85–100.
- Borg, P & Hietaniemi, L. (2016) *Yksinasuvien taloudellinen toimeentulo Helsingissä*. https://www.yksinkaupungissa.fi/yksinasuvien_taloudellinen_toimeentulo_helsingissa2
- Campbell, C. (1987) *The romantic ethic and the spirit of modern consumerism*. Blackwell.
- Corrigan, P. (1997) *The sociology of consumption: an introduction*. London: Sage.
- Danielsbacka, M., Tanskanen, A., Hämäläinen, H. & Pelkonen, I. (2013). *Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä*. Helsinki: Väestöliitto.
- Engel, E. (1857) *Die Productions- und Consumtionsverhältnisse des Königreichs Sachsens*. Teoksessa: *Zeitschrift des statistischen Bureaus des Königlich Sächsischen Ministerium des Inneren*. Nr. 8 und 9.
- Falk, P. (1992). *Consuming supplements: paradoxes of modern hedonism*. University of Helsinki.
- Fusco, A & Dickes, P. (2008) *The Rasch Model and Multidimensional Poverty Measurement*.
- Hamari, J., Sjöklint, M. & Ukkonen, A. (2016) The sharing economy: Why people participate in collaborative consumption. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(9), 2047-2059.
- Hiilamo H. (2018) *Yksin osana elinkaarta*. Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161168>
- Huovari, J, Karikallio, H & P Mäki-Fränti (2008) *Alueellisten asuntomarkkinoiden kehitys vuoteen 2010*. Helsinki: Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen papereita 105.
- Palkansaajien tutkimuskeskus: *Esimerkkiperheet 2020–2022*

- Ilmonen, K. (1985) Tarpeiden järjestelmä ja järjestelmän tarpeet: tutkielma sivilisaation ja tarpeiden vuorovaikutuksesta. Hki: Kulutusosuustoiminnan keskusliitto.
- Inglehart, Ronald & Baker, Wayne E. (2000) 'Modernization, cultural change and the persistence of traditional values', *American Sociological Review*, 65(1): 19–51.
- Juntto, A (2010) Asumisen historiallinen muutos Suomessa ja polkuriippuvuus. Teoksessa Anneli Juntto (toim.) Asumisen unelmat ja arki: Suomalainen asuminen muutoksessa. Helsinki: Gaudeamus, 17–47
- Kauppinen, T. M. & Martelin, T & Hannikainen-Ingman, K & Virtala, E (2014) Yksinasuvien hyvinvointi. Mitä tällä hetkellä tiedetään? Työpaperi 27/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kennedy, E, Baumann, S & Johnston, J. 2019. Eating for Taste and Eating for Change: Ethical Consumption as a High-Status Practice, *Social Forces*, Volume 98, Issue 1, September 2019, Pages 381–402
- Kindleberger, C. (1989). *Economic laws and economic history*. Cambridge University Press.
- Kolehmainen, M; Kinnunen, M & Lahti, A. (2020). Parittomuuden politiikka. *Yhteiskuntapolitiikka* (4), 221–226
- Koskihaara, N. & Kyyrö, J. Identiteetti. (2015) Teoksessa Kouri, J. (2015) *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto. 237-247
- Kotler, P. & Keller, K. L. (2016) *A Framework for Marketing Management* 6th ed. Harlow: Pearson Education.
- Kuhn, T. (1970). *The structure of scientific revolutions* (2nd ed., enl.). University of Chicago Press.
- Kukkonen, I., Pajunen, T., Sarpila, O. & Åberg, E. (2019) *Ulkonäköyhteiskunta: ulkoinen olemus pääomana 2000-luvun Suomessa* Helsinki: Into, 2019.
- Lindblom, T. (2017) Tulotaso ja talouden suhdanne näkyvät ruokavalinnoissa. *Taru Lindblom, T 10/2017 Policy brief* <https://blogit.utu.fi/tita/tulotaso-ja-talouden-suhdanne-nakyvat-ruokavalinnoissa/>
- Lehtinen A-R, Varjonen J, Raijas A, Aalto K, Pakoma, R (2010) *Mitä eläminen maksaa Kohtuullisen minimin viitebudjetit*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, Julkaisuja 4, 2010.
- Lunt, P., & Livingstone, S. (1992). *Mass consumption and personal identity: everyday economic experience*. Open University Press.

- Luukkala K, Tamminen N & Solin P. (2018) Yksin Kotona: Yksinelävien positiivinen mielenterveys ja kokemuksia yhteiskunnallisesta asemasta. 2018. Yhteiskuntapolitiikka 5–6.
- Majlander S, Kuusio H, Kauppinen T, Kilpeläinen K, Koskela T, Rotko T (2021) Terveyden seuranta ja terveyserojen kaventaminen Suomessa – havaintoja terveyseroista ja käytännön toimista. Tutkimuksesta tiiviisti 59/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Marx, Engels, F., Louhivuori, O. W., Ryömä, M., & Lehén, T. (2013). Pääoma: poliittisen taloustieteen arvostelua. 1. osa, Ensimmäinen kirja: pääoman tuotantoprosessi ([Uusi p.]). TA-Tieto.
- Maslow, A.H. (1970) *Motivation and Personality*, (Harper and Row, New York).
- Miller, D. (1987) *Material culture and mass consumption*. Oxford: Blackwell.
- Moisander, J. (1996) *Attitudes and ecologically responsible consumption*. Helsinki: Statistics Finland.
- Mäenpää, P, Timonen, P, Repo, P, Grönlund, H, Jauho, M, Mykkärinen, J & Juuti, T (2020-11-11). Kuluttajat ja kansalaiset jakamistaloudessa- Tutkijapuheenvuoroja jakamistalouden kehitykseen
- Neurath, O. (1973) *Empiricism and Sociology*. Reidel, Dorodrecht.
- Nicholls, A & Opal, C (2004) *Fair Trade: Market-Driven Ethical Consumption* London: Sage.
- Niemelä, M. (2005) Tulot, kulutus ja toimeentulo: tutkimuksia pienituloisuuden ja kulutuksen välisistä yhteyksistä. Turku: Turun yliopisto.
- Niemelä, M & Rajjas, A (2012) Kohtuullinen kulutus ja perusturvan riittävyys. Näkökulmia kohtuullisen kulutuksen määrittelyyn ja mittaamiseen. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 80.
- Nummenmaa, L. (2009) *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. 1. p., uud. laitos. Helsinki: Tammi.
- Näsi, M. (2013) *ICT Disparities in Finland: Access and Implications* Turku: University of Turku.
- Olivercrona, K (1957). *The problem of monetary unit*. Macmillan, New York.
- Pantzar, M. (1988). Onko Engelin laki pätevä. *Alkoholipolitiikka-lehti*, 1988 2. 1–6
- Pecoraro, M. (2016) *Eettinen kuluttaminen kulutuskulttuurissa*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

- Pedler, E « Jean-Michel Berthelot, La construction de la sociologie », Lectures [En ligne], Les comptes rendus, 2006, mis en ligne le 21 janvier 2006, consulté le 15 septembre 2020. URL: <http://journals.openedition.org/lectures/25>
- Pelkonen, I., Tanskanen, A. O. & Danielsbacka, M. (2015). Huono-osaiset nuoret aikuiset ja epävirallinen apu. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi 2015 (7). Helsinki: Väestöliitto.
- Perthel, D. (1975) "Engel's Law Revisited." *International Statistical Review / Revue Internationale De Statistique*, vol. 43, no. 2, 1975, pp. 211–218. JSTOR, www.jstor.org/stable/1402900. Accessed 11 Feb. 2021.
- Peura-Kapanen, Liisa (2016) Yksinasuvien kulutus. Helsingin kaupunki tietokeskus. <https://www.yksinkaupungissa.fi/yksinasuvienkulutus>
- Platon., and Itkonen-Kaila, M. (2007) *Valtio*. Helsingissä: Otava, 2007.
- Pyyhtinen, O. 67-91. Teoksessa: Toivonen, T. (2003) *Individuaalisuus, rationaalisuus ja sosiaalinen rakenne = Individuality, rationality and social structure*. Turku: [Turun kauppakorkeakoulu].
- Pyykkönen, Topias (2016) Väestörakenteen muutos selittää yksinasumisen yleistymistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2), 221–226
- Rinne, Risto, Joel Kivirauma, and Erno Lehtinen. *Johdatus kasvatustieteisiin 8., uudistettu painos*. Jyväskylä: PS-kustannus, 2015.
- Ruonavaara, Hannu. *Omat kodit ja vuokrahuoneet: sosiologinen tutkimus asunnonhallinnan muodoista Suomen asutuskeskuksissa 1920–1950* Turku: Turun yliopisto, 1993.
- Räsänen, P. (2003) *In the twilight of social structures: a mechanism-based study of contemporary consumer behaviour*. Turku: Turun yliopisto.
- Räsänen, P. Teoksessa. Kantola, I., Ruonavaara, H., & Räsänen, P. (2004). *Kiistoja ja dilemmoja: sosiologisen keskustelun vastakkainasetteluja*. Kirja-aurora.
- Rössel, J & Schenk, P.H. (2018) How Political is Political Consumption? The Case of Activism for the Global South and Fair Trade, *Social Problems*, Volume 65, Issue 2, May 2018, Pages 266–284.
- Sarpila, O. Teoksessa: Erola, J. & Räsänen, P. (2014) *Johdatus sosiologian perusteisiin*. Helsinki: Gaudeamus. 110–121
- Shah, Dhavan V., Douglas M. McLeod, Eunkyung Kim, Sun Young, Melissa R. Gotlieb, Shirley S. Ho, and Hilde Breivik. "Political Consumerism: How Communication

and Consumption Orientations Drive ‘Lifestyle Politics.’” The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 611, no. 1 (May 2007): 217–

35. <https://doi.org/10.1177/0002716206298714>.

Simmel, G., & Turunen, P. (1997). Rahan filosofia. Doroga.

Smith, A. (2001). An Inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. Electric Book Co.

Stillerman, J. (2015). The sociology of consumption: a global approach. Polity Press.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu].

ISSN=1795–8121. Tulot, Asuminen Ja Asumismenot 2016, 4 Suuret asumiskustannukset rasittivat yksin asuvia. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 8.11.2021].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tjt/2016/03/tjt_2016_03_2018-03-28_kat_004_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien kulutus [verkkojulkaisu].

ISSN=1798–3533. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.9.2020].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/ktutk/ktutk_2016_2018-06-19_men_001.html

SVT Suomen virallinen tilasto (2017) Tulonjakotilasto, tuloerot (kansainvälinen vertailu) Kotitaloudenelinvaihe ja pienituloisuus. Helsinki: Tilastokeskus.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Asunnot ja asuinolot [verkkojulkaisu].

ISSN=1798–6745. 2019. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.10.2020].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/asas/2019/asas_2019_2020-05-20_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön ennakkotilasto [verkkojulkaisu].

ISSN=1798–8381. Heinäkuu 2020. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.10.2020].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/vamuu/2020/07/vamuu_2020_07_2020-08-25_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkojulkaisu].

ISSN=1798–7830. Syyskuu 2020, Liitetaulukko 14. Palkansaajat työsuhteen tyyppin mukaan 2019/09 - 2020/09, 15-74-vuotiaat, % . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu:

13.11.2020]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tyti/2020/09/tyti_2020_09_2020-10-20_tau_014_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Rahoitustilinpito [verkkojulkaisu].

ISSN=1795-4886. 2. Vuosineljännes 2021, Liitetaulukko 2. Kotitalouksien velkaantumisaste . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 18.12.2021].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/rtp/2021/02/rtp_2021_02_2021-09-24_tau_002_fi.html

Swift, A. (2006) Political Philosophy: a Beginners’ Guide for Students and Politicians Cambridge: Polity.

- Tamminen N, Pasanen t, Martelin T, Mankinen K & Solin P. (2020) Sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä yksinasuvien positiiviselle mielenterveydelle. Tutkimuksesta tiiviisti: 2020_027
- Taskinen, J (2020). Välttämättömyyskulutuksesta - Välttämättömyyskulutus koulutuksen tai tulojen mukaan
- Terve-lehti [https://www.terve.fi/artikkelit/73607-tyopaivan-aikainen-energiankulutus-on-pienempaa-kuin-hakkiapinoilla viitaus 2510](https://www.terve.fi/artikkelit/73607-tyopaivan-aikainen-energiankulutus-on-pienempaa-kuin-hakkiapinoilla-viitaus-2510)
- Terämä E, Tiit, M, Paavola J-M, Vainio A, Määttänen N, Miettinen A, Kontula O & Hiilamo, H: (2018). Yksin osana elinkaarta. Loppuraportti
- Veblen, T. (1992) The theory of the leisure class. New Brunswick: Transaction publishers.
- Walters, C., & Bergiel, B. (1989) Consumer behavior: a decision-making approach. South-Western.
- Uusitalo, S. teoksessa: Siipi, H. & Ahteensuu, M. (2016) Muuntogeenisen ruoan etiikka. Täydennetty toinen painos. Tallinna: United Press Global. 63–82
- Virtanen, T. J. Sydän, Karppi ja Ankkuri. (2015) Teoksessa Kouri, J. (2015) Askel kulttuurien tutkimukseen. Turku: Turun yliopisto. 123-132
- Warde, A. (1997) Consumption, Food and Taste: Culinary Antinomies and Commodity Culture London: Sage.
- Wilska, Terhi-Anna (2008) Lasten materialistiset kulutusasetteet ja kuluttajaksi sosiaalistuminen. Teoksessa Anu Raijas & Terhi-Anna Wilska (toim.) Perhe kulutusyhteiskunnassa. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 33–50.
- Wilska, Terhi-Anna (2013). Nämä asiat vaikuttavat sinkun talouteen. Uusimaa 20.11.2013.
- Wright, G., H., V. Wittgenstein Oxford: Blackwell, 1982.
- Zelizer, V. A. (1997) The social meaning of money. Princeton (NJ): Princeton U. P.
- Zelizer, V. A. (2011) Economic lives: how culture shapes the economy. Princeton (N.J.): Princeton University Press.
- Zimmerman, C. (1935). Laws of Consumption and Living. American Journal of Sociology, 41(1), 13-30. Retrieved February 11, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/2768177>